

ВІЧЕНЦІК

4/95

НАЦІОНАЛЬНОГО БАНКУ УКРАЇНИ

У НОМЕРІ:

- Валютний ринок України: кінець монополії держави?
- Долар потіснився. Але депреція курсу карбованця триває...
- Закону про валютне регулювання чекає не лише Україна

Будинку Національного банку України —

90 років

- Будинок НБУ
- Операційний зал
- Фрагмент оздоблення операційного залу

* Важомісткою політикою є демонстрація її результатів протягом останніх 5-6 місяців — одна з кращих сторінок економічних реформ Президента країни. Сторінка, яка може бути ключем до курсу інфляційної стабілізації і забезпечити у найближчому новий конкретний результат

* Наша національна валюта, якщо з нею працювати ефективно, здатна давати ефект класичної валюти

* Карбованець із серії — класична валюта, яка може реагувати на приріст національного капіталу і давати поживісті забезпечувати приріст депозитів комерційних банків

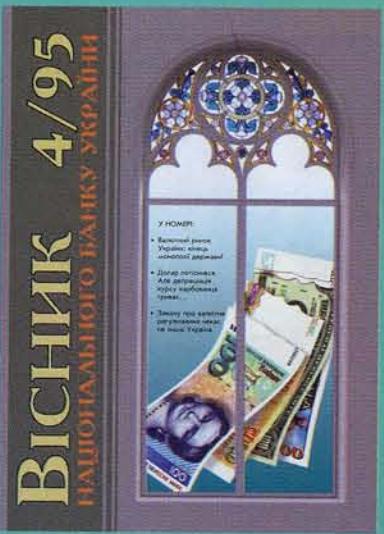
* Ми прийшли до реальних цік через лібералізацію валютою політики. Трохи не можна обдурити, вони самі знаходять своє оптимальне значення

* Ціна грошей має бути високою, адже гроші — це стандарт, крізь який пропускається ціна праці. Треба оберігати ціну цього стандарту

* Національний пріоритет найвищої якості — тверда валюта. ЇЇ здоров'я і стабільність можна забезпечити тільки жорсткими заходами. Але саме вони — надійний важливий для підйому виробництва

* У доларовий ринок загалом багато проблем. Потрібне більше системне управління готівковою частиною на ринку для фізичних осіб

* У Національний банк я прийшов з власною ідеологією. Також братися за цю справу було просто небезпечно. Колеги — члени Правління НБУ — моє співробітництво однодумці. Нам вдалося переконати політичні, юридичні й ділові кола в тому, що однією з ключових економічних проблем є національні гроші

ВІСНИК НАЦІОНАЛЬНОГО БАНКУ УКРАЇНИ

Журнал
Національного банку України

Видається з березня 1995 року

Редакційна колегія:

Веселовський О.О.
(голова)
Воронова Л.В.
Гетьман В.П.
Гребенік Н.І.
Кандіба О.М.
Киреєв О.І.
Кравчук В.М.
Кротюк В.Л.
Патрикац Л.М.
(зав. редакцією-головний редактор)
Раєвський К.Є.
Степаненко А.І.
Черник І.П.

Тематичне планування номера:

Брагін С.О., Киреєв О.І.,
Мельничук М.О., Патрикац Л.М.,
Рибальченко В.П.

Номер підготовлено редакцією
періодичних видань НБУ

Над номером працювали:

Бондар Д.М., Крохмалюк Д.І.,
Леонт'єва Л.І., Патрикац Л.М.,
Соломоненко С.К., Черкащенко Н.І.

Фотоілюстрації:

Дерлеменко Е.А., Кримчак В.В.,
Негребєнський В.С., Рейдалов О.В.

Адреса редакції:
254070, Київ -70,
вул. Андріївська, 1
тел/факс: (044) 462-53-47
тел: (044) 462-53-48

Реєстраційне свідоцтво КВ № 691
Передплатний індекс 74132

Кольороподіл і друк Поліграфічного
центр випускництва "Біл-Інформ"
тел/факс: (044) 513-27-18
тел.: (044) 518-14-76

Художній редактор: Козицька С. Г.
Верстка: Пальчевський Д. А.,
Горняк С. З. (обкладинка).

При передруку матеріалів, опублікованих у журналі, посилання на "Вісник
Національного банку України" обов'язкове.

Редакція може публікувати матеріали
в порядку обговорення, не поділяючи
думку автора.

Відповідальність за точність викладених фактів несе автор.

© Вісник Національного банку
України, 1995

Зміст

1	Представляємо департамент	
	<i>О.Киреєв, В.Рибальченко</i>	
	Валютне регулювання в Україні та перспективи його розвитку	5
	<i>М.Мельничук</i>	
	Методи прогнозування курсу карбованця	14
	<i>В.Рибальченко, О.Тимченко, Т.Мусієнко</i>	
	Валютні надходження: продавати чи не продавати?	16
	<i>Т.Важеєвська, Н.Маврина</i>	
	Ризикам — бар'єр	19
	<i>В.Галь</i>	
	Зниження курсу карбованця триває	20
	<i>А.Степаненко</i>	
	Валютний контроль: принципи, методи, завдання	27
	<i>О.Мельникова, Т.Розмайта</i>	
	Здобути авторитет надійного фінансового партнера, або дещо про стан зовнішньої довгострокової заборгованості України	29
	<i>В.Ткачова</i>	
	Валюта під "арештом", або чому в Москві після роздому Союзу заблоковано валютні кошти фізичних та юридичних осіб України	32
	<i>Г.Юрчук</i>	
	Доларе, потіснися!	34

4/95

2 Точка зору науковця

О.Шаров

Терністі шляхи становлення валютного
законодавства України

35

3 Вільний мікрофон

I.Кравченко

Новий закон нас влаштовує, якщо Верховна Рада України
врахує деякі зауваження
комерційних банків

45

4 Індикатори

В.Лисицький

Зростають витрати населення —
розширюється споживчий ринок

46

5 Світовий досвід

Н.Кудря

Франк у дома і в гостях, або як його еволюція
впливає на валютну політику Франції

48

6 Нотатки експерта

Німецька марка: справжня і фальшива
(за матеріалами Німецького федерального банку)

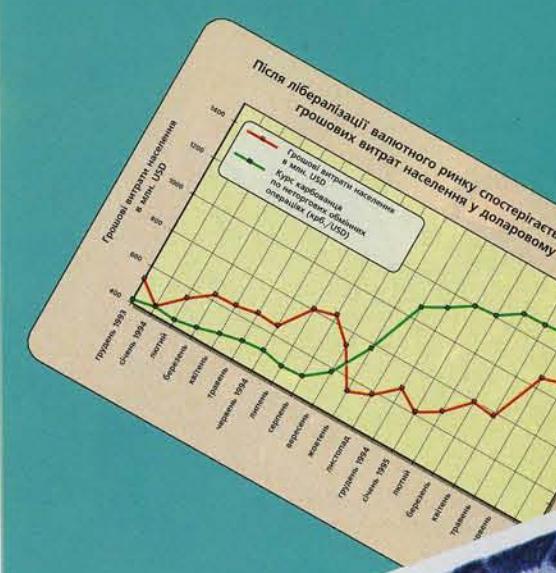
50

7 Огляд економіки і фінансів

О.Петрик

Раді б у ринок, та борги не пускати

52

8	Наші інтерв'ю	
	М.Лійн	
	Які кадри потрібні Національному банку?	55
9	Музей нумізматики і боністики	
	М. Комляр	
	Монети Київської Русі	57
10	Довідкове бюро	
	Запитання — відповідь	64
11	Ветерани	
	Д.Бондар	
	Наша пам'ять вдячна їм за подвиг	66
12	Офіційні документи	
	Роз'яснення Національного банку України (юридичний департамент) від 27.03.1995 р.	67
	Доповнення до "Положення про пункти обміну іноземної валюти"	68
	Роз'яснення Національного банку України та Комітету в справах нагляду за страховою діяльністю від 26.07.1995р.	72
	Роз'яснення Національного банку України про використання готівкої іноземної валюти як засобу платежу в Україні від 04.08.1995 р.	74
	Роз'яснення Національного банку України (управління валютного регулювання)	77
	Порядок відкриття та функціонування анонімних валютних рахунків фізичних осіб (резидентів і нерезидентів)	80
	Порядок роботи обмінних пунктів уповноважених банків з одночасним виконанням функцій приписної каси	82
13	На терезах — валюта	
	Інформація за результатами торгів німецькими марками, доларами США, російськими і білоруськими рублями, італійськими лірами, французькими франками на Українській міжбанківській валютній біржі у III кварталі 1995 року	87
	Зміст журналу "Вісник Національного банку України" за 1995 рік	95

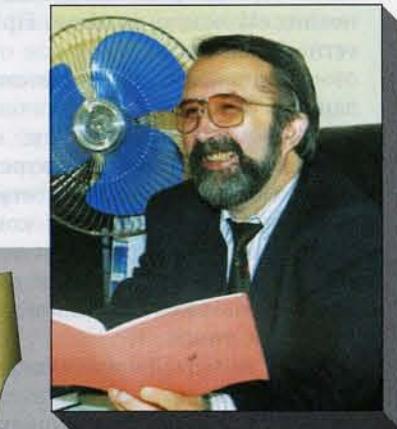
У попередніх числах "ВІСНИК НБУ" знайомив читачів із діяльністю емісійно-кредитного департаменту банківського нагляду НБУ. Більшу частину номера, який ви тримаєте в руках, присвячено актуальній нині темі валютного регулювання. Ви знайдете тут статті про курсову політику Національного банку України, ознайомитесь з принципами, методами та завданнями валютного контролю, матеріалами, в яких висвітлюються питання обов'язкового продажу валютних надходжень, становлення валютного законодавства країни, проблема зовнішньої заборгованості тощо. Отже, запрошуємо читачів до департаменту валютного регулювання НБУ.

**Олександр Іванович
Киреєв**

вісімнадцять років віддав роботі в банківській сфері. Працював начальником відділу Української республіканської контори Держбанку СРСР, начальником управління АКБ "Україна". Із 1993 року — заступник Голови Правління НБУ. Автор близько 20 друкованих праць.

Вибір стратегії

**Віктор Пантелійович
Рибальченко**

працює в банківській системі із 1992 року. До переходу в 1995 році на роботу до Національного банку України був начальником відділу валютних ресурсів АКБ "Україна". Нині — начальник управління валютного регулювання НБУ.

Кандидат економічних наук. Автор більш як 40 друкованих праць (із них — однієї монографії).

Валютне регулювання в Україні та перспективи його розвитку

Валютні цінності та їхні функції

Становлення і розвиток економіки України неможливі без створення ефективно діючої фінансово-грошової системи. Невід'ємною складовою частиною цієї системи є валютно-фінансова підсистема, яка повністю охоплює діяльність на території України резидентів та нерезидентів, пов'язану з рухом валютних цінностей у будь-якій її формі та прояві.

Згідно з чинним законодавством України до валютних цінностей віднесено, по-перше, іноземну валюту та інші фінансові інструменти іноземного походження, по-друге, національну валюту та інші фінансові інструменти, емітовані в Україні, якщо вони перетинають кордон чи переходят у власність нерезидентів.

Валютні цінності можуть виконувати в економічній практиці різні функції. Переважне використання таких чи інших функцій, як правило, обумовлене станом розвитку еко-

Від практики використання валютних цінностей суттєво залежить функціонування не лише фінансово-грошової системи країни, але й економіки в цілому

номіки та економічною стратегією уряду. До найважливіших із цих функцій слід віднести використання валютних цінностей як засобу:

- обліку та виконання міждержавних фінансових зобов'язань;
- платежів у міжнародних (торговельних та неторговельних) розрахунках;
- платежів у розрахунках між резидентами України;
- утворення промислового та фінансового капіталів;
- накопичення та створення сховища від інфляції.

Практика використання валютних цінностей відповідно до цих функцій може суттєво впливати як на стан фінансово-грошової системи

країни, так і на її економіку в цілому. Тому використання валютних цінностей в Україні потребує певної регламентації та регулювання з боку уряду і Національного банку України.

Основними напрямами валютного регулювання є:

- 1) курсоутворення, захист та безпечення певного ступеня конвертованості національної грошової одиниці, регулювання внутрішнього валютного ринку;
- 2) регулювання платіжної функції іноземної валюти та інших іноземних фінансових інструментів, регламентація поточних операцій платіжного балансу;
- 3) регламентація та регулювання банківської діяльності з валютними цінностями;
- 4) регулювання процесів утворення та руху валютного капіталу, захист іноземних інвестицій, обмеження щодо кредитних операцій із нерезидентами;
- 5) встановлення режиму та обмежень на ввезення-вивезення через кордон валютних цінностей.

Зміст і цілі валютної політики

Формування тієї чи іншої системи валютних обмежень та регламентації віддзеркалює певний стан державної валютної політики. Безумовно, валютна політика держави зорієнтована на досягнення певних економічних цілей. Пріоритетні з них такі:

- урівноваження платіжного балансу;
- стимулювання експорту;
- стабілізація валютного курсу, забезпечення оптимального ступеня зовнішньої та внутрішньої конвертації національної грошової одиниці;
- забезпечення надійних джерел надходжень валютних цінностей на валютний ринок.

Зміст валютної політики можна поділити на дві основні частини. Перша – це повсякденне оперативне регулювання поточеної валютної кон'юнктури, діяльності валютного та золотого ринків. Поточна валютна політика на державному рівні здійснюється Національним банком в узгоджені з Кабінетом Міністрів України. Основними формами такої політики є:

- дисконтна політика, тобто маневрування обліковою ставкою На-

ціонального банку, яка поряд з іншими засобами повинна регулювати обсяг грошової маси, обсяг сукупного попиту, рівень цін у державі, а також приплив із-за кордону та відплів короткострокових капіталів;

дівізна політика здійснюється переважно у вигляді валютної інтервенції, яка являє собою купівлю-продаж Національним банком іноземної валюти, що впливає на курс національної грошової одиниці;

продаж або купівля золота з метою бажаного впливу на кон'юнктуру ринку золота;

zmіна режиму оборотності валют; посилення або послаблення валютних обмежень;

диверсифікація валютних резервів, яка дає змогу зменшити збитки від відносного знецінення тих або інших валют, і забезпечення найвигіднішої структури резервних активів;

отримання або надання кредитів та субсидій, які використовуються для компенсації розривів, що виникають у міждержавних платежах.

Друга частина валютної політики – це здійснення довгострокових структурних змін у міжнародному валютному механізмі, що реалізується шляхом участі держави у міждержавних переговорах та угодах. Значна роль у формуванні довгострокової валютної політики належить таким

міжнародним валютно-фінансовим установам, як Міжнародний валютний фонд, Світовий банк, Європейський банк реконструкції та розвитку тощо.

Режим валютного курсу: фіксований, плаваючий, поєднаний?

В основі валютної політики лежить вибір режиму валютних курсів, який відповідає економічно-му стану держави та її зовнішньоекономічним відносинам.

Валютний курс як ціна грошової одиниці даної держави, який виражено у грошовій одиниці іншої держави, залежить від багатьох курсоутворюючих чинників, що виявляють себе через попит і пропозицію даної валюти на ринку.

Крім того, валютний курс залежить від стану платіжного балансу, вартості кредиту, масштабу міграції капіталів, темпів економічного зростання, перспектив політичного розвитку тощо. Усі ці обставини ускладнюють визначення та вибір режиму валютного курсу.

Водночас, в умовах діючого грошового обігу існує певна логіка та

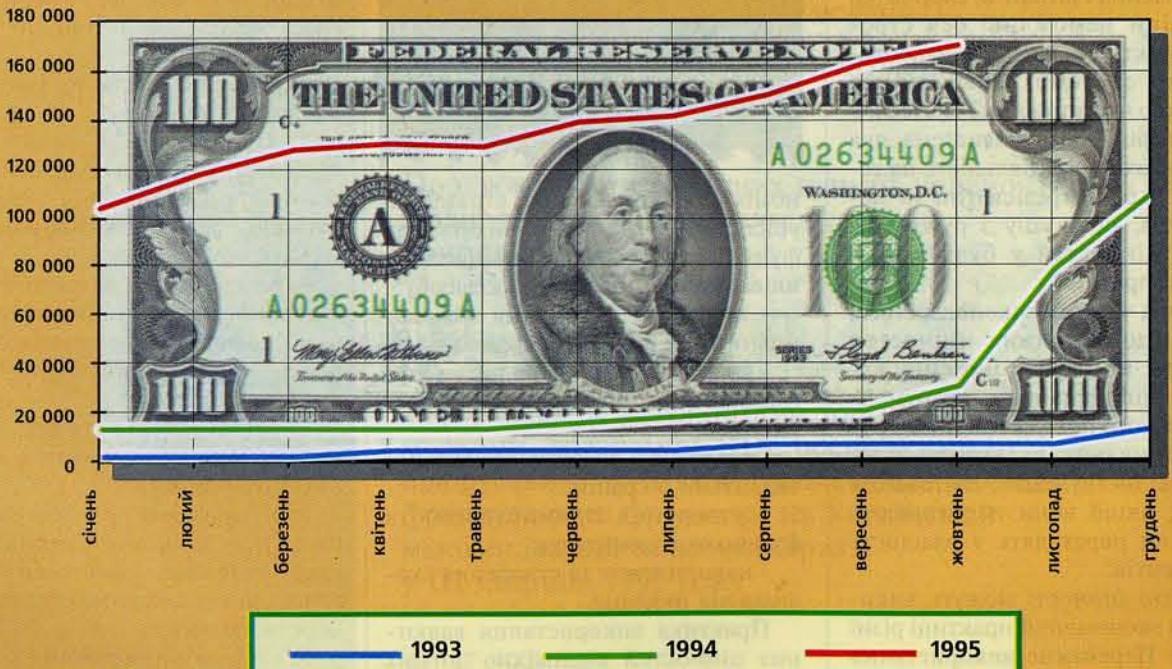
В основі валютної політики – вибір оптимального режиму валютних курсів

масою та державним бюджетом, то перевагу треба віддати плаваючим валютним курсам.

За керованого плаваючого курсу теоретично найважливіше утримуватися в межах довгострокового тренду курсу. Але якщо центральний банк помилиться у своїх припущеннях відносно рівноважного тренду, тоді його дії можуть спричинити спочатку відхилення курсу від тренду (внаслідок спроб усунення "неправильної" динаміки), а потім викликати масову спекуляцію проти нього.

Якщо за пріоритет брати національний, а не міжнародний контроль над власною грошовою масою та державним бюджетом, то перевагу треба віддати плаваючим валютним курсам. Нинішньому ж стану економіки України найбільше відповідає вибір керованого плаваючого курсу

Офіційний курс українського карбованця відносно долара США у 1993-1995 роках

I все-таки – керований плаваючий...

Отже, враховуючи нинішній стан розвитку економіки, в даний час найдоцільнішим було б дотримання режиму керованого плаваючого курсу. Він дає змогу до певної міри поєднати позитивні риси плаваючого та фіксованого курсів. Надалі залежно від зміни економічної ситуації ми могли б перейти до чисто плаваючого курсу.

На даний момент вибір керованого плаваючого курсу, на наш погляд, найбільше відповідає нинішньому стану економіки України, який характеризується:

- низькими темпами проведення структурної перебудови та приватизації;

- залежністю внутрішнього ринку від імпортних товарів, особливо проміжних та капітального обладнання;

- низьким рівнем розвитку фінансових, фондових та інших ринків;

- значним дефіцитом платіжного балансу;

- спадом виробництва і наявністю понадзалишкової грошової маси, не забезпечені товарами;

- поки що не зупиненим інфляційним процесом;

- високим рівнем доларизації економіки.

За існування керованого плаваючого курсу Національному банку України відводиться значна роль в організації валютного ринку, проведенні ефективної облікової процентної політики та порядку здійснення валютних операцій. Слід зауважити, що можливості створення ефективного валютного ринку дещо обмежені через малі його розміри, практично відсутність ринкових цінних паперів, нерозвинутість ринкових механізмів формування процентних ставок та неємісні методи покриття дефіциту бюджету тощо. Крім того, за нинішньої нееластичності торгових цін виникає потреба в значному коригуванні валютного курсу, що може негативно позначитися на припливі капіталу.

Досвід використання плаваючих валютних курсів у деяких державах дає змогу зробити такі висновки:

- перехід на ринковий метод формування курсу валют, як правило, не викликає занадто різких коливань;

- скорочуються обсяги резервів, необґрунтовані збільшення зовнішньої заборгованості і просрочки зовнішніх платежів через відсутність необхідності у валютних інтервенціях для підтримки курсу національної валюти щодо іноземної;

- забезпечуються умови для здійснення лібералізації валютних та торгових обмежень;

- значно скорочуються обсяги діяльності чорних валютних ринків та звужуються межі для укладання нелегальних угод.

Валютні інтервенції НБУ

Головним інструментом формування ефективного валютного курсу на сучасному етапі розвитку ринкових відносин є валютні інтервенції, які здійснюються Національним банком України. При використанні цього інструменту значне

Головним інструментом формування ефективного валютного курсу на сучасному етапі розвитку ринкових відносин є валютні інтервенції НБУ

місце відводиться наявному валютному резерву. Так, Національний банк України протягом 1994 - 1995 років інтенсивно нарощував свої валютні резерви. Основним джерелом їх зростання торік було викуплення 10 відсотків обов'язкових до продажу валютних надходжень на користь резидентів, завдяки чому обсяг валютних резервів НБУ зрос у п'ять разів. Починаючи з IV кварталу минулого року на рахунки НБУ почали надходити транші позик Міжнародного валютного фонду за угодами "STF" і "Stand-by". Завдяки цим надходженням валютні резерви НБУ зросли ще майже утро. Продовжується робота щодо нагромадження золотого запасу, який протягом останніх двох років зрос майже в сім разів.

Нагромаджені резерви дали змогу Національному банку проводити активну політику на валютному ринку України. В Україні діє режим плаваючого валютного курсу, що означає відсутність будь-яких адміністративних обмежень на його можливі значення. Ale внаслідок невисокої щільності валютного ринку України значною мірою курс залежить від випадкових факторів. Одні два великих зовнішньоекономічних контракти можуть істотно порушити рівновагу попиту і пропозиції. Національний банк практично що-

Внаслідок невисокої щільності валютного ринку України курс значною мірою залежить від випадкових факторів, коли один-два великі зовнішньоекономічних контракти можуть істотно порушити рівновагу попиту і пропозиції. За таких умов інтервенції НБУ мають стабілізуючу функцію

денно бере участь у торгах, компенсиуючи ці дестабілізуючі коливання. В середньому за період роботи Української міжбанківської валютної біржі (УМВБ) частка Національного банку в загальному обсязі торгів становить близько 30 відсотків. Водночас, якщо порівняти загальні обсяги купівлі й продажу валюти Національним банком на валютному ринку України, то вони практично однакові. Тобто інтервенції НБУ мають лише стабілізуючу функцію.

Конвертованість національної грошової одиниці

Одним із першочергових завдань валютної політики є забезпечення конвертованості національної валюти. Повна конвертованість включає як зовнішню, так і внутрішню. При зовнішній задовільняються різні потреби нерезидентів у конвертації національної валюти в іноземну, а при внутрішній — потреби в іноземній валюти резидентів. Стратегічно доцільніше починати із забезпечення зовнішньої конвертованості, оскільки це дасть змогу досить швидко інтегрувати національну економіку в міжнародну і створити сприятливі передумови для іноземних інвестицій.

На даний момент досягнуто часткової як зовнішньої, так і внутрішньої конвертованості, тому що держава ще не має досить обґрунтованої макроекономічної політики, достатнього рівня міжнародної ліквідності, а також ефективного середовища, в якому економічні суб'єкти матимуть як стимули, так і можливості реагування на ринкові відносини.

Забезпечити конвертованість національної валюти можна поетапно, створивши відповідні передумови. Необхідно стабілізувати грошовий обіг, провести структурну перебудову економіки, реально розпочати формування ринкових механізмів, нагромадити певний золотовалютний резерв, зблизити структуру цін на внутрішньому і світовому ринках та ін.

Це пов'язано з тим, що конвертованість неоднозначно впливає на економіку. З одного боку, конвертованість за поточними операціями в умовах лібералізації правил торгівлі сприяє поліпшенню конкурентного середовища, а також привносить більшу свободу в економіку, зокрема у сферу пропозиції товарів. Водночас це може негативно позначитися на зайнятості, на рівні реаль-

них доходів у країні та на макроекономічній стабільноті, оскільки зростає вірогідність незбалансованості розрахунків за поточними операціями і тиску на обмінний курс. Крім того, конвертованість має вплив і на платіжний баланс країни, потребуючи посиленої уваги до вироблення та реалізації політики в грошово-кредитній і податково-бюджетній сферах, а також політики в галузі валютного курсу.

Таким чином, хоча позитивний вплив розширення конкуренції і є переконливим аргументом на користь введення конвертованості за поточними операціями, це пов'язано з великими ризиками. Такий крок може викликати зростання безробіття і простоювання виробничих потужностей, якщо споживачі все частіше відмовлятимуться від покупок вітчизняних виробників на користь імпортних товарів та послуг. Або ж буде потреба у значному скороченні реальної заробітної плати (з урахуванням поправок на валютний курс) для підтримання конкурентоспроможності вітчизняних товарів, якщо імпортні товари стануть доступнішими і особливо якщо якість місцевої продукції виявиться нижчою, ніж конкуруючих із нею іноземних товарів. І в першому, і в другому випадку купівельна спроможність доходів населення може значною мірою знизитися, що через дію ефекту мультиплікатора негативно позначиться на обсягах вітчизняного виробництва.

Стратегічно доцільніше почнати із забезпечення зовнішньої конвертованості національної валюти. Це дасть змогу досить швидко інтегрувати економіку України в міжнародну і створити сприятливі передумови для іноземних інвестицій

Ці негативні наслідки можуть бути пом'якшені, якщо введення конвертованості за поточними операціями та інші заходи, що відкривають країну для міжнародної конкуренції, здійснюються на основі валютного курсу, за якого імпорт досить дорогий. Однак суттєве пониження валютного курсу може вплинути на виробничі та інвестиційні рішення, тобто спричинити відмову від придбання найефективніших технологій і товарів.

Кінець монополії держави?

Чим краща система конвертованості за валютну монополію держави? Слід зауважити, що валютна монополія відповідала структурі економіки, коли держава виступала монополістом у всіх ключових сферах. В умовах структурної перебудови стає актуальним пошук більш адекватної системи відносин у валютній сфері.

Основним напрямом валутної політики, передбаченим програмою економічних реформ Президента України, є здійснення заходів щодо забезпечення поступової лібералізації і децентралізації валутного ринку країни.

З метою розширення переліку операцій, які допускаються для обслуговування на валютному ринку, Національний банк України надав дозвіл уповноваженим банкам приймати заявки клієнтів на купівлю

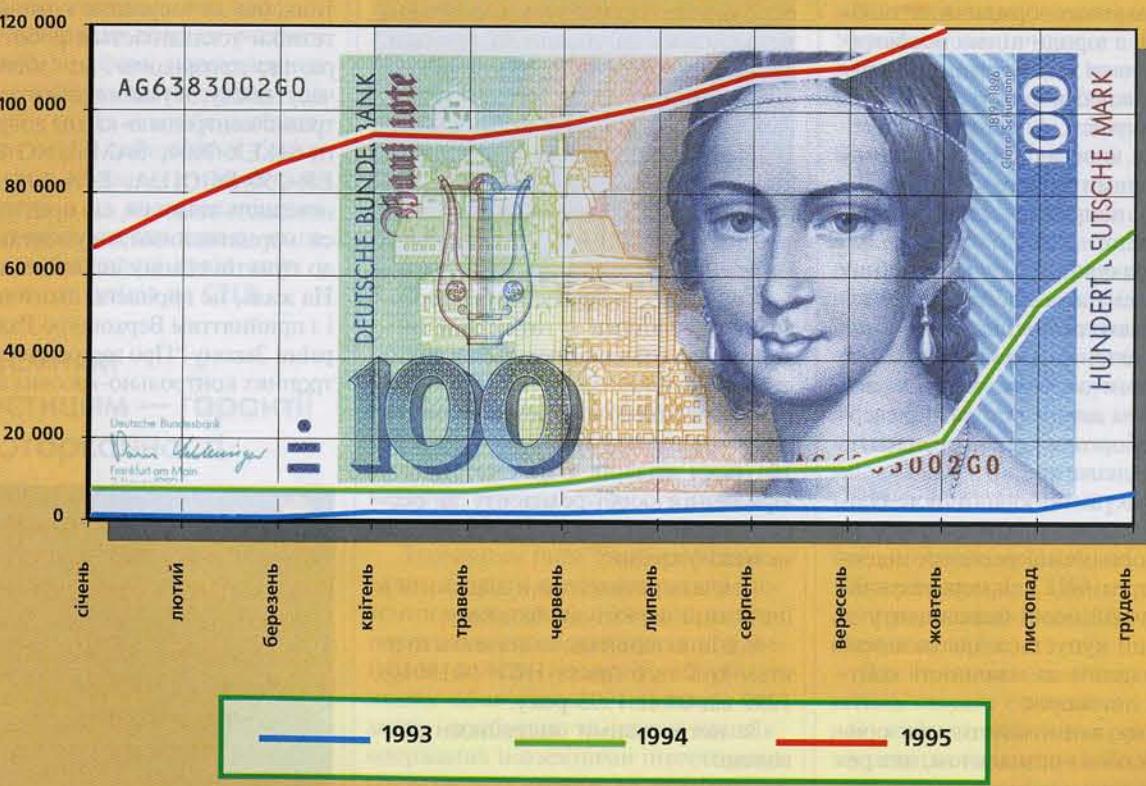
іноземної валюти для здійснення проліцензованих валютних операцій, пов'язаних із рухом капіталу, в тому числі і для обслуговування заборгованості за кредитами в іноземній валюті, наданими резидентам України уповноваженими банками чи нерезидентами.

Основним напрямом валутної політики, передбаченим програмою економічних реформ Президента України, є здійснення заходів щодо забезпечення поступової лібералізації і децентралізації валутного ринку країни

Постановою Правління Національного банку України "Про заходи щодо лібералізації валутного ринку України" №119 від 16 травня 1995 року дозволено обов'язковий продаж валютних надходжень та вільних валютних коштів резидентів України як через Українську міжбанківську валютну біржу, так і безпосередньо через уповноважені банки на міжбанківському валютному ринку України. Цією ж постановою прийнято рішення вважати за недоцільне подальше продовження обов'язкового викупу до Офіційного валутного резерву Національного банку України 10 відсотків валютних надходжень від суб'єктів господарської діяльності. Дозволено резидентам купувати іноземну валюту як через УМВБ, так і безпосередньо через уповноважені банки України на міжбанківському валютному ринку. Це сприятиме кращому виконанню контрактів щодо імпорту продукції (робіт, послуг) в Україні, даст змогу здійснювати попередню оплату (авансовий платіж) на користь нерезидентів.

Вирішується питання щодо надання дозволу комерційним банкам купувати іноземну валюту за раху-

Офіційний курс українського карбованця відносно німецької марки у 1993-1995 роках

нок власних коштів на валютному ринку в межах ліміту відкритої валютої позиції.

На поточний період валютний курс української грошової одиниці встановлюється згідно з результатами торгів на УМВБ. Ці торги проводяться щоденно, середній обсяг за тиждень досягає 80 - 85 мільйонів доларів США. При цьому 60 відсотків даного обсягу покривається за рахунок обов'язкового продажу, а 40 відсотків — за рахунок вільного продажу валюти клієнтами комерційних банків.

Окремо стоїть проблема валютного курсу за операціями з готівкою. Надзвичайно велика маса карбованцевої готівки, що знаходиться поза касами підприємств і банків, безумовно, створює значний тиск на курс готівкового карбованця відносно офіційного курсу. За таких умов доцільно більш жорстко прив'язати курс готівкового карбованця до офіційного курсу.

Операції із безготівкою та готівкою валютами

Охарактеризуємо існуючі обмеження щодо виконання поточних валютних операцій та операцій, пов'язаних із рухом капіталу. На території України здійснюються розрахунки за поточними операціями в іноземній валуті в безготівковій формі при:

- розрахунках юридичних осіб-резидентів з юридичними особами-нерезидентами за імпортно-експортними договорами (контрактами);

- розрахунках фізичних осіб-резидентів з юридичними особами-нерезидентами за договорами (контрактами), наприклад, оплата за навчання тощо;

- перерахуванні від юридичних осіб-резидентів — посередників валютних надходжень від юридичних осіб-нерезидентів для розрахунків із юридичними особами-резидентами за наявності договірів, які підтверджують заборгованість нерезидентів перед резидентами;

- перерахуванні юридичною особою-резидентом валютних коштів на рахунок юридичної особи-резидента — посередника для перерахування юридичної особи-нерезиденту за товар, який купується для резидента за кордоном за наявності контрактів чи договорів;

- перерахуванні коштів між юридичною особою-резидентом, яка реалізує послуги відповідно до посередницьких угод із нерезидентами,

Розрахунки у готівковій та безготівковій іноземній валуті в Україні здійснюються у випадках, визначених НБУ

та юридичною особою-резидентом — агентом, який на підставі агентської угоди з юридичною особою-резидентом продає послугу (поліси, квитки, путівки тощо) резидентам та нерезидентам;

- розрахунках між юридичними особами-резидентами за реалізовані товари та послуги за наявності ліцензії НБУ;

- зарахуванні благодійних внесків резидентів та нерезидентів на користь резидентів;

- перерахуванні з рахунка фізичної особи-резидентна на власний рахунок в іншому банку на території України або юридичній особі-резиденту як оплату за надані послуги;

- перерахуванні вільно конвертованої валюти фізичною особою-нерезидентом на рахунок фізичної особи-резидентна;

- перерахуванні за кордон вільно конвертованої валюти фізичними особами, які виїжджають на постійне місце проживання, — за наявності документів і тільки на своє ім'я;

- розрахунках за пластиковими картками та чеками між фізичними особами та юридичними особами-резидентами за товари та послуги, які реалізують останні, за умови, що одержувач коштів має ліцензію НБУ;

- розрахунках фізичних осіб-резидентів та нерезидентів за пластиковими картками та чеками за товари, придбані в спеціальних магазинах "DUTY FREE", та за послуги митниць.

Крім того, розрахунки за торговими операціями в готівковій іноземній валуті здійснюються в таких випадках:

- нерезиденти можуть вносити іноземну валуту готівкою у сумі до 10 тисяч доларів США як оплату юридичній особі-резиденту за експорт останнього продукції чи послуг за межі України;

- оплата резидентами держмита в іноземній валуті до бюджету.

Є їнші винятки, зазначені в пунктах 4, 5 та 6 листа НБУ №19010/1299 від 04.08.1995 року.

За неторговими операціями дозволені:

- купівля та продаж іноземної готівкової валюти за готівкові кар-

бованці через мережу пунктів обміну валюти;

- виплата готівкої іноземної валюти за пластиковими картками та чеками міжнародних платіжних систем;

- купівля за готівкову вільно конвертовану валюту чеків міжнародних платіжних систем;

- виплата готівкої іноземної валюти за переказами із-за кордону (на пред'явника, за системою WESTERN UNION, пенсії, благодійні перерахування) та з країн СНД у грошовій одиниці України (аліменти, пенсії). Виплата переказів із країн СНД регламентується міждержавними угодами;

- зарахування готівкої вільно конвертованої валюти на приватні рахунки типу "А" і "Б".

Комп'ютерна техніка для обмінних пунктів

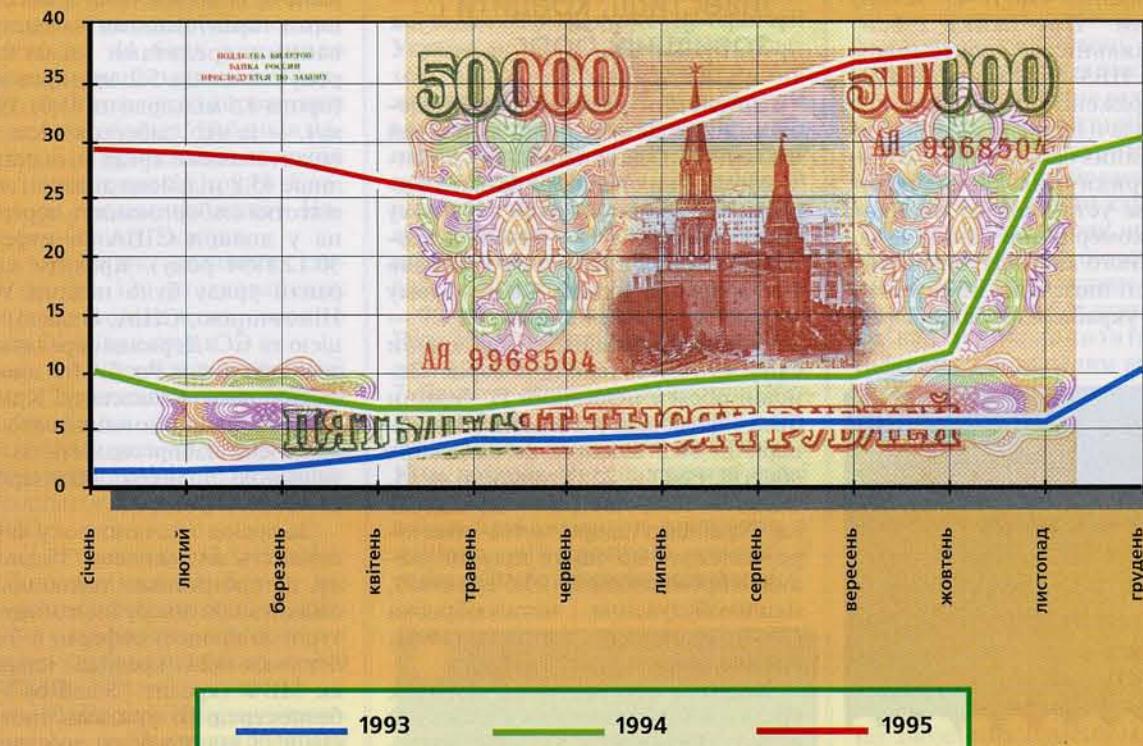
З метою посилення контролю за діяльністю пунктів обміну іноземної валюти Національним банком внесено додавнення до чинного Положення про пункти обміну іноземної валюти — перш за все з питань застосування сучасної техніки в цих пунктах та забезпечення хоронності у них коштів.

Проведення операцій купівлі-продажу іноземної валюти через мережу обмінних пунктів потребує використання цивілізованих методів роботи. Як свідчить сьогоднішня практика, без застосування комп'ютерної техніки ускладнюється робота касира, що призводить до збільшення часу обслуговування клієнтів. Електронні контрольно-касові апарати типу SILEX-7004, SAMSUNG ER-250, ER-250-BGOIU, EPA-101 не відповідають вимогам, що пред'являються нормативними документами НБУ до пунктів обміну іноземної валюти.

Електронні контрольно-касові апарати типу SILEX-7004, SAMSUNG ER-250, ER-250-BGOIU, EPA-101 не відповідають вимогам, що пред'являються нормативними документами НБУ до пунктів обміну іноземної валюти. На жаль, не вирішено цього питання і з прийняттям Верховною Радою України Закону "Про застосування електронних контрольно-касових апаратів

Електронні контрольно-касові апарати, що встановлюються в пунктах обміну іноземної валюти, не відповідають вимогам, які пред'являються НБУ до обмінних пунктів

Офіційний курс українського карбованця відносно російського рубля у 1993-1995 роках

і товарно-касових книг при розрахунках із споживачами у сфері торгівлі, громадського харчування та послуг". У цьому документі обмінні операції прирівняно до сфери повсякденних послуг (не враховуючи того факту, що ці операції є перш за все банківськими послугами) і зобов'язано банки встановити в обмінних пунктах саме такі апарати, а не прогресивнішу та сучаснішу комп'ютерну техніку, як це робиться в більшості країн світу і навіть у наших сусідів по СНД.

Іноземним інвестиціям — гарантії недоторканності

З метою створення сприятливих умов для заочення іноземних інвестицій в Україну Кабінет Міністрів України 20.05.1993 року прийняв Декрет "Про режим іноземного інвестування". Даний документ є спеціальним законодавчим актом, що визначає режим іноземних інвестицій на території України та пов'язані з цим правовідносини. Щодо іноземних інвестицій декретом встановлено на території Ук-

раїни національний режим інвестиційної діяльності (тобто іноземні суб'єкти господарської діяльності мають обсяг прав та обов'язків не менший, ніж аналогічні суб'єкти-резиденти України).

Законодавством України встановлено гарантії недоторканності іноземних інвестицій в Україні та безперешкодного переказу за кордон (після сплати податків, зборів та інших обов'язкових платежів) доходів, прибутків та інших коштів, одержаних іноземними інвесторами за законних підставах у зв'язку з інвестиціями.

Не існує ніяких обмежень щодо конвертації в іноземну валюту на міжбанківському валютному ринку України доходів (дивідендів), одержаних іноземними інвесторами у національній валюті України.

Підприємства із іноземними інвестиціями, що створені до 1 січня 1995 року, звільняються від сплати податків на прибуток (доходи) протягом п'яти років з моменту внесення кваліфікаційної іноземної інвестиції

Для іноземних інвестицій у пріоритетних галузях економіки і соціальної сфери державними програмами заохочення іноземних інвестицій можуть встановлюватися додаткові податкові та інші пільги.

Українська модель

Методи прогнозування курсу карбованця

Головною метою валютного регулювання Національного банку України є проведення зваженої і обґрутованої курсової політики. Випуск нормативних документів, інтервенції на валютному ринку спрямовані перш за все на підтримку стабільної динаміки валутного курсу, яка б відповідала об'єктивним тенденціям розвитку економіки.

Підтримання стабільної динаміки валутного курсу, адекватної об'єктивним тенденціям розвитку економіки, — головна мета валютного регулювання НБУ

Закладаючи підвалини довгострокової курсової політики, бажано спиратися на детально розроблений методологічний і методичний апарат, оперувати багатим фактичним матеріалом. Робота в цьому напрямі в Україні пов'язана із значними труднощами. Радикальні й швидкоплинні зміни, що відбуваються в економіці, політиці та законодавстві, створюють на валютному ринку надзвичайно нестабільне середовище. Це не дає змоги ефективно використовувати в роботі досвід інших країн або теоретичні здобутки минулих років. У світі поки що не існує економічної моделі, яка б розкривала економічні фактори, що впливають на валютний курс, на рівні, придатному для загального практичного застосування. Тому в Національному банку України багато уваги приділяється як практичній розробці курсової політики, так і створенню її теоретичних основ.

У визначені курсової політики основним є довгостроковий і оперативний прогноз значень обмінного курсу національної валюти. 1994 року в Національному банку України було розроблено методику визначення офіційного курсу українського карбованця на підставі узагальнення і прогнозу курсів, що складають-

ся на різних сегментах валутного ринку. І хоча пізніше було прийнято рішення про встановлення офіційного курсу українського карбованця на рівні, зафікованому на попередніх торгах Української міжбанківської валютної біржі, виконані тоді теоретичні розробки використовуються в практичній роботі при визначенні курсової політики на перспективу.

Велике практичне значення при виробленні не лише валутної, але й економічної політики в цілому має середньостроковий (у даному випадку — до одного року) прогноз валутного курсу. Ми розглядали різні варіанти моделювання його динаміки. Нажаль, майже одразу довелося відмовитися від ідеї застосування в цьому випадку багатофакторних моделей. Причина полягає в тому, що для здійснення прогнозу на підставі такої моделі для отримання прогнозного значення функції необхідно мати прогнозні значення всіх факторів на

Наслідок радикальних і швидкоплинних змін в економіці, політиці, законодавстві — нестабільність на валютному ринку

той же момент часу. Однак надійність будь-яких економічних прогнозів залишається досить низькою, тому прогноз результату виявляється абсолютно непридатним. Таким чином, довелося використовувати моделі, які прогнозують подальший розвиток явища на підставі його попереднього розвитку.

Оскільки основою курсоутворення в Україні на даний момент є біржовий курс долара, найбільша увага приділяється прогнозу саме цього показника. Але тут також існували свої складності. Робота валутної біржі була відновлена після річної перерви лише у жовтні 1994 року, а для отримання достатньо довгострокового і надійного прогно-

Микола Олександрович Мельничук

народився 3 грудня 1949 року в місті Києві. Закінчив Київський державний університет. Із 1974 по 1993 рік працював в Інституті економіки Академії наук. Останні два роки керує управлінням валютних операцій Національного банку України.

1980 року захистив кандидатську, а 1991-го — докторську дисертацію. Автор 55 наукових праць, із них 8 монографій.

зу необхідно мати динамічний ряд більшої тривалості. Після проведення варіантних розрахунків та якісного аналізу було вирішено використати як єдиний масив даних значення біржового курсу долара після відновлення роботи біржі та аукціонного курсу долара на аукціонах НБУ, які щотижня проводилися в лютому — вересні 1994 року. Намагання додати до цього інформаційного масиву показники біржового курсу за період роботи валютної біржі у 1992-1993 роках виявилися невдалими. Ми вважаємо, що за цей період валутний ринок України зазнав значних якісних змін, кількісні значення курсу зросли на два порядки. Тому динамічний ряд значень валутного курсу за 1992 — 1995 роки не утворює однорідної статистичної сукупності і не може бути використаний в інтегрованому вигляді для кількісного аналізу.

Значення офіційного курсу долара періоду йо-

Щоб скласти довгостроковий та оперативний прогноз значень обмінного курсу національної валюти, фахівці прогнозують... біржовий курс долара

го фіксації (кінець 1993 - вересень 1994 р.) є взагалі штучними і тому до розгляду не включаються.

Визначивши таким чином масив інформації для аналізу — аукціонні і біржові значення валутного курсу за 1994 - 1995 роки, — ми були змушені подбати про його часову однорідність. Справа в тому, що інтервал між торгами протягом періоду, який розглядається, істотно і систематично змінювався — від тижня до одного дня. Ця особливість також враховувалася під час побудови прогнозної моделі.

При підборі форми рівняння регресії було проведено аналіз щодо лінійних, степеневих і показникових функцій. Деякий час здавалося, що найбільш прийнятною для середньострокового прогнозу валутного курсу українського карбованця є параболічна функція, але згодом, виходячи швидше із логіки економічного розвитку, а також експертних оцінок, ми зупинилися на лінійному рівнянні динаміки валутного курсу.

Це рівняння має вигляд:

$$Y=25.2+80/365 \times t,$$

де t — проміжок часу від початку періоду (в днях).

Наведена функція була використана для прогнозу курсу українського карбованця на друге півріччя 1995 року. Незважаючи на деяку спрощеність моделі, в цілому вона дає уявлення про тенденцію зміни курсу

су української валюти при довгостроковому підході і забезпечує достатню точність пов'язаних із цим показником макроекономічних розрахунків.

Проведення середньострокового прогнозу не може задовільнити потреб оперативної роботи, яку доводиться здійснювати в умовах різких коливань попиту і пропозиції іноземної валюти на ринку. Тут необхідно мати більш точний і обумовлений прогноз на підставі багатофакторного аналізу. Для такого прогнозу можуть бути використані фактори, що впливають на валутний курс із деяким запізненням, або ті, значення яких встановлюється наперед директивним шляхом.

У результаті проведеної роботи для короткострокового прогнозу валутного курсу були відібрані такі фактори:

X_1 — рівень інфляції (у відсотках до попереднього місяця);

X_2 — монетарний агрегат M_2 ;

X_3 — облікова ставка Національного банку України.

Після опрацювання інформації за 1994-1995 роки ми отримали рівняння регресії валутного курсу за вказаними факторами у вигляді:

$$Y=-31732.631-103.786 \times X_1 + 0.299 \times X_2 + 175.436 \times X_3 \quad (1)$$

На графіку наведено фактичні значення валутного курсу українського карбованця за 1994-1995 роки, а також його розрахункові

Вартість карбованця на зовнішньому ринку протягом 1994-1995 років визначали: платіжний баланс, кількість внутрішніх грошей і їхня внутрішня ціна

значення, отримані за рівнянням 1. Як видно з графіка, сформоване рівняння досить точно відображає тенденцію зміни фактичного курсу і може бути успішно використане в практичній роботі.

Хоча вибрані для рівняння 1 фактори зачивають лише монетарні аспекти економічної ситуації, вони визначальним чином впливають на курс української валюти. Отже, можна сказати, що протягом 1994 - 1995 років кількість внутрішніх грошей і їхня внутрішня ціна визначали вартість карбованця на зовнішньому ринку.

Більш детальний і якісний аналіз можна зробити шляхом дослідження відхилень фактичного курсу від розрахованих теоретичних значень, збільшення частоти спостережень, врахування періодичних коливань курсу. Тому ми плануємо і надалі працювати у цьому напрямі.

Фактичні і розрахункові значення курсу українського карбованця у 1994-1995 роках

Віктор Пантелейович Рибальченко
начальник управління валютного регулювання НБУ

Баланс інтересів

Валютні надходження: продавати чи не продавати?

Тетяна Миколаївна Мусієнко

1983 року закінчила Київський інститут народного господарства за спеціальністю фінанси і кредит. У бакалаврській системі працює із 1984 року. Завідує сектором прогнозування валютної політики управління валютного регулювання НБУ.

Автор друкованих праць з економічних питань.

Олександр Миколайович Тимченко

народився у 1952 році. 1974 року закінчив факультет кібернетики Київського державного університету імені Т.Г.Шевченка. За фахом — економіст-математик. Дванадцять років працював в Інституті кібернетики імені В.М.Глушкова АН України. Із 1989 року — завідує сектором управління інвестиційним процесом НДП автоматизованих систем у будівництві. Перед переходом у травні 1995 року на роботу до НБУ два роки працював у валютному управлінні акціонерного комерційного банку "Україна".

Нині — заступник начальника управління валютного регулювання НБУ — начальник відділу методології валютного регулювання.

Кандидат економічних наук. Автор більше 30 наукових праць із питань економіки та математичного моделювання економічних процесів.

Чи гарантує стабільність національної грошової одиниці обов'язковий продаж усіх валютних надходжень?

Останнім часом багато уваги приділяється питанню обов'язкового продажу валютних над-

лежить до інструментів організації валютного ринку, за допомогою яких переслідаються тактичні цілі. Таким чином, це питання не є стратегічним у проведенні валютної політики. Зокрема, воно тісно пов'язане з механізмом курсоутворення та є однією із складових системи валютних обмежень. У період реформування і лібералізації економіки за обмежених ресурсів створення ефективного і керованого валютного ринку потребує складної системи валютних обмежень, які б виконували функції інструментів для впливу на стан валютного ринку. Тому закріплення конкретної норми обов'язкового продажу іноземної валюти в законі зменшить можливості монетарної влади оперативно впливати на стан валютного ринку залежно від поточної ситуації.

Запровадження 100-відсоткового продажу валютних надходжень та закріплення цієї норми в Законі про валютне регулювання зменшить можливості монетарної влади оперативно впливати на стан валютного ринку залежно від ситуації. Воно створить несприятливі умови для вітчизняних експортерів і може привести до підвищення собівартості експортної продукції та втрати ринків збуту

При застосуванні тих чи інших режимів валютних курсів на різних етапах розвитку економіки обов'язковий продаж валюти може по-різному впливати на стан валютного ринку і аж ніяк не має самостійного значення. Тому пропозиції щодо запровадження 100-відсоткового продажу валютних надходжень слід розглядати в контексті відповідного режиму курсоутворення. Не варто прямує в'язувати його із стабільністю національної валюти та ставити за самоціль.

Ходжень. Особливо гарячі дискусії виникли навколо вимоги запровадити 100-відсотковий продаж валютних надходжень та пропозицій щодо закріплення цієї норми в Законі про валютне регулювання. Відомо, що встановлення порядку використання надходжень в іноземній валюті до уповноважених банків на користь резидентів на-

Вибір режиму курсоутворення

Вибір порядку визначення валютного курсу, в свою чергу, залежить від комплексу факторів і здійснюється, виходячи із потреб досягнення внутрішньої та зовнішньої рівноваги. З макроекономічних позицій курсова політика є допоміжним засобом для забезпечення стабільності цін. Мікроекономічним аспектом проведення курсової політики є збереження конкурентоспроможності вітчизняних виробників на світовому ринку, що має не номінальне, а реальне самостійне значення.

Спрощуючи, можна сказати, що вибір курсового режиму зводиться до вибору фіксованого або плаваючого обмінного курсу і певною мірою пов'язаний з типом економічної системи (відкритої чи закритої, ступенем інтегрованості національної економіки у світову) та пріоритетами, визначеними економічною політикою країни. Встановлення режиму фіксованих валютних курсів означає запровадження жорстких обмежень при здійсненні національної економічної політики. Таке становище характерне для відкритих систем через неможливість уникнення втрат і стримує будь-які автономні дії. Зокрема, використання твердого валютного курсу впливає на грошову базу, що не дає змоги проводити власну грошово-кредитну політику незалежно від стану платіжного балансу. Іншими словами, внутрішня економічна політика опиняється в повній залежності від необхідності підтримання фіксованих курсових співвідношень.

З іншого боку, вибір режиму плаваючих обмінних курсів в принципі вказує на намір не допустити будь-яких зовнішніх обмежень на проведення внутрішньої економічної політики, він повинен ізолювати національну економіку від зовнішніх шоків через коригування валютного курсу.

Типи взаємодії між частиною і цілим, що виникають за фіксованих або плаваючих обмінних курсів, досить різні. В першому випадку наслідки внутрішніх та зовнішніх змін і потрясінь відчу-

ватимуть усі учасники системи. В другому випадку вони навпаки виявляються ізольованими від міжнародної системи і тому не зможуть вплинути на ситуацію в Україні.

Доцільність вибору одного з двох полярних режимів (фіксованого або плаваючого) прийнято пов'язувати також із типом потрясінь, яким найбільшою мірою під владна економіка. За умов, коли в Україні не розвинута ринкова економіка, яка максимально спонукала б виробників до зниження виробничих витрат, цін, плаваючі обмінні курси оберігають виробників від зовнішніх шоків. Їхній вплив на рівень цін на внутрішньому ринку компенсується відповідним коригуванням валютного курсу.

Внутрішні шоки — реальні або номінальні — теж є важливим критерієм для вибору валютного режиму. Внутрішні номінальні шоки,

плаваючі обмінні курси оберігають виробничиков від зовнішніх шоків. Внутрішні ж потрясіння краще піддаються корекції в системі фіксованого обмінного курсу. Який із двох полярних режимів курсоутворення вибрать Україні?

обмінним курсом. Потрясіння, що призводять до змін попиту на внутрішньому ринку, викликають зміну курсових співвідношень, які, в свою чергу, спричиняють відповідні зміни попиту за кордоном і тому не впливають на внутрішнє виробництво.

Однак у дійсності в будь-якій економічній системі мають місце впливи як номінального, так і реального характеру. Тому зміна курсового режиму у відповідь на такі збурення практично не вправдана. Інша справа, що обраний механізм потрібно удосконалювати.

Забезпечити баланс інтересів експортерів та імпортерів

Контрольований, або керований режим плаваючого валютного курсу, коли центральний банк проводить операції на ринках іноземної валюти з метою впливу на валютний курс, але не зобов'язується підтримувати фіксований валютний курс, відповідає сучасному економічному стану України. В той же час, за відсутності коригуючих заходів щодо реформування та стабілізації економіки такий режим валютного курсу може привести до великих некомпенсованих втрат для держави. У цьому контексті і потрібно розглядати порядок обов'язкового продажу валютних надходжень.

Тут можливі кілька варіантів обов'язкового продажу валютних надходжень:

- 1) 100 відсотків продажу;
- 2) вільний продаж;
- 3) частковий продаж.

Запровадження 100-відсоткового продажу валютних надходжень

По суті, вибір курсового режиму зводиться до вибору фіксованого або плаваючого обмінного курсу. Кожен із них має свої плюси та мінуси. Контрольований плаваючий курс — золота середина?

в умовах встановлення валютного курсу через валютну біржу на підставі попиту та пропозиції створить несприятливі умови для вітчизняних експортерів. Воно може призвести до підвищення собівартості експортної продукції через необхідність повторно її конвертувати для закупівлі імпортних комплектуючих, до втрати ринків збуту внаслідок підвищення цін на експортну продукцію. В результаті це може спричинити зменшення пропозиції іноземної валюти на валютному ринку. За умов повільного здійснення економічних реформ, відсутності урівноважених ринків, механізмів ринкового визначення процентних

Протягом трьох останніх років платіжний баланс України мав негативне сальдо. Це означає, що надходження в країну валюти від експорту та інших видів зовнішньоекономічної діяльності не забезпечує потреб в імпорті та обслуговуванні операцій, пов'язаних із рухом капіталу

ставок, коли реальні процентні ставки можуть набувати від'ємного значення, відсутності зацікавленості суб'єктів економічної діяльності в тому, щоб тримати свої активи в національній валюті (динаміка депозитних процентних ставок за вкладами в іноземній вільно конвертований валютах та в українських карбованцях така, що суб'єкти зацікавлені тримати свої активи в іноземній валютах), це спричинить подальше зниження ефективності виробництва, падіння рентабельності (зокрема у зв'язку з накопиченням наднормативних матеріальних цінностей) та відносне скорочення доходної частини бюджету. Це у свою чергу призведе до падіння курсу національної грошової одиниці України щодо іноземних валют, спри-

чення і дестабілізації валютного ринку, активізації нелегального валютного ринку України, різких коливань курсу за недостатніх обсягів валютних резервів.

Приймати таке рішення можна лише при збалансуванні зовнішньої торгівлі, державного бюджету, наявності достатніх резервів.

Запровадження 100-відсоткового продажу валютних надходжень за умови купівлі та продажу іноземної валюти Національним банком за фіксованим курсом може нейтралізувати такий негативний вплив на експортерів і тягне за собою зміну валютного режиму (в тому числі ліквідацію валютної біржі). Однак негативне сальдо платіжного балансу, недостатність розмірів міжнародних резервів та неможливість на сучасному етапі не-ємісного виконання державного бюджету не дадуть змоги утримати курс не лише на встановленому рівні, але й у межах так званого валютного коридору.

Що стосується нульового варіанта, то навіть у разі створення ефективного валютного ринку через недостатні розміри ринку, монополізма та домінування певних галузей економіки, зокрема експортних, наявність інфляційних процесів у економіці можуть спостерігатися коливання валютного курсу.

Протягом 1993-1995 років платіжний баланс України мав негативне сальдо — в основному за рахунок торговельного балансу. Единим винятком був четвертий квартал 1994 року, коли через швидке падіння курсу українського карбованця платіжний баланс України на короткий проміжок часу став позитивним. Це означає, що надходження валюти в Україну від експорту та інших видів зовнішньоекономічної діяльності не забезпечує потреб в імпорті та обслуговуванні деяких операцій, пов'язаних із рухом капіталу (вивезення дивідендів, отриманих від іноземних інвестицій, повернення іноземних кредитів та зовнішнього боргу). У результаті зростає зовнішня заборгованість України, а на внутрішньому ринку існує постійний дефіцит валюти, що спри-

чиняє ажіотажний попит на неї, який породжує великий тиск на курс і дестабілізує валютний ринок. Для забезпечення стабільності валютного ринку на даному етапі є необхідність зберегти порядок часткового продажу валюти. Оптимальний рівень обов'язкового продажу валютних надходжень для створення ефективного валютного ринку відповідатиме на кожен період часу рівновазі між готовністю експортерів продати валюту і готовністю імпортерів купувати її. Тому порушення балансу інтересів у цьому питанні на користь окремих груп учасників валютного ринку без урахування економічних реалій може привести

Збереження порядку часткового продажу валюти — це необхідна умова забезпечення стабільності валютного ринку

тільки до погіршення ситуації як для одних, так і для інших. Тим більше, що загальна пропозиція на валютному ринку з урахуванням частки вільного продажу на сьогодні за умови 50 відсотків обов'язкового продажу валютних надходжень становить до 84 відсотків від усіх валютних надходжень. У ситуації, коли імпорт енергоносіїв сягає половини усього імпорту України, а також враховуючи рівень енергоспоживання експортних галузей, можна констатувати, що така частка обов'язкового продажу є на сьогодні адекватною стану валютного ринку та економіки в цілому.

З поліпшенням структурних характеристик в економіці та зростанням обсягів експортної виручки об'єктивно з'являється передумови для подальшого зниження величини, а з часом — і відміни обов'язкового продажу, необхідного для підтримання критичного імпорту, здійснення інших невідкладних платежів.

Тетяна Анатоліївна
Важеєвська

народилася 1962 року. У 1983 році закінчила Київський інститут народного господарства. У банківській системі працює вісім років. Нині — заступник начальника управління валютного регулювання НБУ.

Кандидат економічних наук.
Автор наукових праць з питань економіки.

Офіційний коментар

Ризикам — бар'єр

поставив НБУ, затвердивши

Порядок ведення
уповноваженими банками
України відкритої валютної
позиції з купівлі-продажу
іноземної валюти
на валютному ринку
України

Ніна Яківна
Маврина

більше тридцяти років працює в банківській сфері. 23 роки із них віддала системі Держбанку СРСР, потім були Украгропромбанк, Укросцбанк, АКБ "Брокбізнесбанк", АКБ "Ліга". З 1992 року працює в НБУ начальником відділу методології обліку валютних операцій та валютних нормативів управління валютного регулювання.

Автор п'яти друкованих праць, присвячених методології платіжної системи.

Для встановлення ліміту відкритої валютної позиції уповноважені банки зобов'язані щоквартально подавати установі Національного банку України за місцем знаходження розрахунок власних коштів (капіталу). Цей розрахунок у відповідній установі НБУ підлягає перевірці, за результатами якої валютний ліміт відкритої валютної позиції та на письмовій формі доводиться до уповноваженого банку. Розрахунок ліміту відкритої валютної позиції уповноваженим банкам здійснюється у доларовому еквіваленті.

Власні кошти уповноваженого банку складаються із основного та додаткового капіталу.

До основного капіталу банку включаються фактично сплачений статутний фонд та інші фонди, які створюються банком за рахунок прибутку, що залишається у його розпорядженні після сплати податків і обов'язкових платежів (резервний, спеціальний, основних коштів), а також кошти для компенсації втрат від знецінення в 1992 році статутних фондів банків. У разі коли в статутному фонду банку є внесені в іно-

Що робить НБУ, аби запобігти спекулятивному тиску на валютний курс?

Щоб мінімізувати валютні ризики як банків, уповноважених на проведення валютних операцій, так і банківської системи в цілому, а також не допустити спекулятивного тиску на валютний курс, Нацбанк встановив новий Порядок ведення уповноваженими банками України відкритої валютної позиції. Нагадаємо, що відповідно до пунктів 1 і 2 постанови Правління Національного банку України № 119 від 16.05.1995 р. "Про заходи щодо лібералізації валютного ринку України" уповноважений банк має право від свого імені здійснювати операції з купівлі й продажу іноземної валюти за національну валюту України не лише за свій рахунок, а й за рахунок клієнта за його дорученням за умови, якщо клієнт згідно із чинним законодавством має право доступу на валютний ринок нашої держави.

Розмір відкритої валютної позиції уповноваженого банку визначається як різниця між сумою купленої та проданої банком за свій рахунок протягом цього ж періоду іноземної ва-

люти. Дані різниці не може перевищувати певного розміру (ліміту). Для здійснення уповноваженими банками купівлі й продажу на валютному ринку України іноземної валюти за національну валюту Національним банком України встановлюється ліміт відкритої валютної позиції. Ліміт відкритої валютної позиції буде якому уповноваженому банку встановлюється відповідно до розміру його власного капіталу в такому еквіваленті:

- для уповноважених банків із власними коштами (капіталом) не менше 300 тисяч ЕКЮ — 5 відсотків від загального обсягу власних коштів;
- для уповноважених банків із власними коштами (капіталом) від 300 тисяч до 600 тисяч ЕКЮ — 7 відсотків від загального обсягу власних коштів;
- для уповноважених банків із власними коштами (капіталом) від 600 тисяч до 1 мільйона ЕКЮ — 10 відсотків від загального обсягу власних коштів;
- для уповноважених банків із власними коштами (капіталом) більш як 1 мільйон ЕКЮ — 15 відсотків від загального обсягу власних коштів.

Розмір відкритої валютної позиції: якими параметрами він визначається?

Як складові власних коштів уповноваженого банку впливають на ліміт відкритої валютної позиції?

земній валуті, до основного капіталу включається їх перерахунок у національній валуті України на звітну дату.

Додатковий капітал складається із:

- фонду зношення основних коштів;
- фонду економічного стимулювання;

б) результатів переоцінки товарно-матеріальних цінностей та основних засобів, цінних паперів, іноземної валути, дорогоцінних металів;

г) резервів страхування активних операцій комерційних банків;

д) резервів для покриття кредитних і валютних ризиків та ризиків цінних паперів;

е) резервів, створених за рахунок переоцінки фіксованих активів банку;

ж) нерозподіленого прибутку.

Додатковий капітал включається до розрахунку власних коштів уповноваженого банку в сумі, не більший від основного капіталу, а у випадках, коли додатковий капітал має від'ємний результат, основний капітал зменшується на дану величину.

Власні кошти зменшуються на суму внесків до статутних фондів інших акціонерних товариств, підприємств та на суму коштів, що перераховані банками підприємствам, установам і організаціям для участі в їхній господарській діяльності.

Ліміт відкритої валютної позиції дотримується уповноваженим банком щоденно.

Головна кінтора уповноваженого банку, яка має мережу філій (дирекцій, відділень тощо), самостійно встановлює ліміт відкритої валютної позиції окремо по кожній філії у межах встановленого йому ліміту і ставить до відома відповідну установу Національного банку України.

Загальна сума лімітів відкритої валютної позиції, встановлених філіям (дирекціям, відділенням тощо) уповноваженого банку, не повинна перевищувати ліміт відкритої валютної позиції, що встановлений уповноваженому банку в цілому.

Отже, як бачимо, ліміт відкритої валютної позиції, що має слугувати бар'єром для ризиків, до яких нещодавно охоче вдавалися деякі банки, віднині зупиняється їх на шляху до непродуманих дій. Безперечно, цей прогресивний крок НБУ позитивно позначиться на оздоровленні національної валюти, а банки, одержавши право на проведення валютних операцій, працюватимуть продуктивніше.

Експрес-аналіз

Зниження курсу карбованця триває

Berta Mykolayivna Галь

1976 року закінчила фінансово-економічний факультет Київського інституту народного господарства. Працювала в системі БУДБАНКУ СРСР та в центральному апараті Укргосбанку. В Національному банку України працює із часу заснування управління валютного регулювання, займає посаду начальника відділу валютних курсів та операцій на міжнародних валютних ринках.

Кандидат економічних наук. Дисертація присвячена проблемам формування оборотних коштів і використання банківського кредиту.

Період, який аналізується, спостерігається протягом січня та лютого — 12.6 і 9.2 відсотка. Дещо нижчими темпи зниження були протягом березня, травня, червня та липня і становили відповідно 1.6; 5.6; 2.1 і 6.1 відсотка. Лише протягом квітня нинішнього року спостерігалося підвищення курсу карбованця на 1000 пунктів, або 0.8 відсотка. Курс карбованця щодо долара США на початок та кінець квітня становив відповідно 131 тисячу та 130 тисяч карбованців за 1 долар.

Крім того, високі темпи зниження курсу карбованця щодо долара США спостерігалися протягом першої половини серпня. За станом на 14 серпня поточного року на торгах Української міжбанківської валютної біржі було зафіксовано найнижчий у цьому році курс карбованця — 167.7 тисячі карбованців за 1 долар, що на 10.5 відсотка нижче від курсу карбованця щодо долара, зафіксованого на початку року.

Темпи зниження курсу карбованця щодо долара США, німецької марки та російського рубля за 7 місяців поточного року становили відповідно 44.4; 68.8 та 20.1 відсотка. Найвищі темпи зниження курсу карбованця щодо долара за

Курсова політика НБУ формувалася нинішнього року під впливом інфляції, емісії національної грошової одиниці, платіжного балансу

Малюнок 1

Динаміка курсу карбованця відносно долара США на Українській міжбанківській валютній біржі у 1995 році

долар. Обсяг валютних торгів на Українській міжбанківській валютній біржі 18 серпня поточного року становив 13 мільйонів 950 тисяч доларів за попиту 7 мільйонів 670 тисяч та пропозиції 14 мільйонів 400 тисяч доларів. Наведені на окремі дати дані, а також ті, що склалися у подальшому, свідчать про тенденцію до стабілізації національної грошової одиниці, що намітилася на міжбанківському валютному ринку України.

Відзначалася депреція курсу карбованця стосовно долара США і в операціях із готівкою іноземною валутою, яка, якщо порівнювати із безготівковими операціями, протягом поточного року мала нижчі темпи зростання і на кінець липня середньозважений валютний курс карбованця відносно долара в операціях із готівкою порівнявся з валютним курсом карбованця, який складався на торгах Української міжбанківської валютної біржі. Починаючи із 9 серпня нинішнього року курс карбованця стосовно долара в операціях із готівкою іноземною валутою почав різко знижуватися, і за станом на 14 серпня в деяких регіонах України долар США продавали навіть за 230 тисяч карбованців. Щоправда, таке явище було нестійким. Після зниження курсу долара на Українській міжбанківській валютній біржі спостерігається стабілізація курсу українського карбованця відносно нього і в операціях із готівкою іноземною валутою. Цьому сприя-

ли проведені Національним банком України валютні інтервенції, а також аукціон із продажу готівкових доларів США, завдяки яким було задоволено попит на іноземну валуту. В результаті змінилися позиції карбованця відносно іноземних валют, а також було знято напругу на валютному ринку нашої держави.

Вирішальну роль у серпневому падінні курсу карбованця відносно долара відіграв психологічний фактор. Готуємося до грошової реформи...

ця щодо марки за 7 місяців поточного року становили 68.8 відсотка, що на 24.4 відсотка вище від темпів зростання за відповідний період курсу долара. Значно вищі темпи зростання курсу німецької марки на валютному ринку України (порівняно з доларом США) спостерігалися за рахунок зростання протягом нинішнього року курсу німецької марки відносно долара на міжнародних валютних ринках*. Найвищі темпи зростання курсу німецької марки на валютному ринку України за період, який аналізується, спостерігалися в січні та лютому (відповідно на 10.7 та 13.2 відсотка), а курсу карбованця щодо німецької марки — в травні та червні (відповідно на 0.4 та 1.6 відсотка).

Вищі порівняно з доларом темпи зростання курсу німецької марки на валютному ринку України пояснюються зростанням у поточному році курсу німецької марки щодо долара на міжнародних валютних ринках

* Довідка. 2 січня 1995 року на торгах Франкfurtsької валютної біржі курс марки відносно долара США зафіксовано на рівні 1.5552, а 1 серпня 1995 року — на рівні 1.3854.

 Центральний банк Росії запровадив валютний коридор для курсу рубля відносно долара. Результат: курс рубля зрос, курс карбованця відносно рубля знизився

Таблиця 1

Динаміка курсу карбованця, зафікованого на торгах Української міжбанківської валютої біржі в 1995 році*

(у карбованцях)

Період	Долар США	Німецька марка	Російський рубль
січень			
на початок	104000	62500	27.80
на кінець	117100	69200	27.80
зниження, %	12.6	10.7	—
лютий			
на початок	116900	76500	27.80
на кінець	127600	86600	30.50
зниження, %	9.2	13.2	9.7
березень			
на початок	128000	89500	30.50
на кінець	130100	95000	28.00
зниження, %	1.6	6.1	—
підвищення, %	—	—	8.2
квітень			
на початок	131000	95000	26.00
на кінець	130000	97400	24.30
зниження, %	—	2.5	—
підвищення, %	0.8	—	6.5
травень			
на початок	128600	97400	23.50
на кінець	135800	97000	28.00
зниження, %	5.6	—	19.1
підвищення, %	—	0.4	—
червень			
на початок	138600	103100	27.60
на кінець	141500	101500	30.10
зниження, %	2.1	—	9.1
підвищення, %	—	1.6	—
липень			
на початок	141500	101900	30.00
на кінець	150200	105500	33.40
зниження, %	6.1	3.5	11.3

*Підготовлено за даними Української міжбанківської валютої біржі.

У першій половині серпня аналогічно до долара спостерігалося зростання курсу німецької марки на торгах Української міжбанківської валютої біржі. За станом на 15 серпня курс карбованця щодо марки зафіковано на рівні 115.5 тисячі карбованців, або на 10000 пунктів нижче від курсу карбованця, зафікованого на валютних торгах німецькими марками наприкінці липня.

За 7 місяців поточного року спостерігалося зниження курсу карбованця і щодо російського рубля. Так, за період, який аналізується, курс карбованця знизився на 20,1 відсотка, що значно нижче від темпів зниження курсу карбованця відносно вільно конвертованих валют. Значно повільніші темпи зниження курсу карбованця щодо російського рубля порівняно із вільно конвертованими валутами пояснюються тим, що на валютному ринку Російської Федерації також спостерігалася депреція курсу російського рубля стосовно долара США та інших вільно конвертованих валют. Найвищі темпи зниження курсу карбованця щодо російського рубля на валютному ринку України спостерігалися в травні та липні (відповідно на 19.1 та 11.3 відсотка), а підвищення курсу карбованця відносно вищезазначеної іноземної валюти — в березні та квітні (відповідно на 8.2 та 6.5 відсотка).

Найнижчий курс карбованця щодо російського рубля на торгах Української міжбанківської валютої біржі було зафіковано 9 серпня цинічного року — на рівні 37.5 карбованця за 1 російський рубль. На нашу думку, це спричинило запровадження Центральним банком Російської Федерації із 7 липня до кінця поточного року валютного коридору для курсу рубля відносно долара США на торгах Московської міжбанківської валютої біржі в межах 4300-4900 рублів за 1 долар. Такий крок викликав зростання курсу російського рубля щодо долара на валютному ринку Росії протягом першого місяця після нововведення

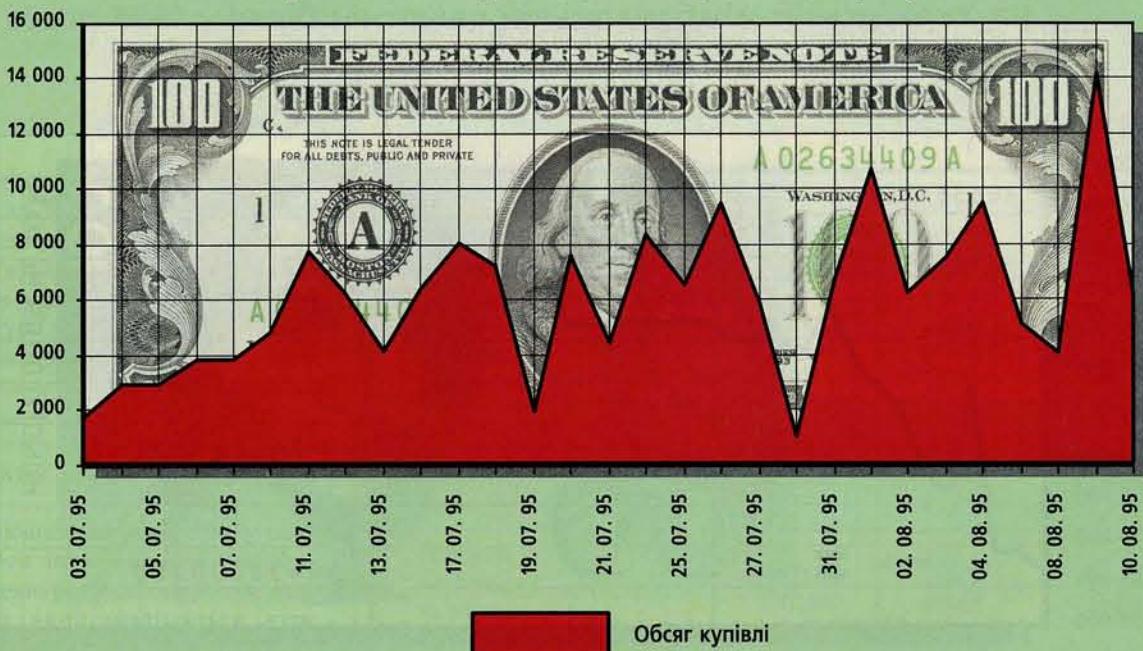
Малюнок 2

Динаміка курсу карбованця відносно німецької марки на Українській міжбанківській валютої біржі у 1995 році

Малюнок 3

Динаміка курсу карбованця відносно російського рубля на Українській міжбанківській валютої біржі у 1995 році

Малюнок 4**Обсяги купівлі доларів США на Міжбанківському валютному ринку у липні та першій декаді серпня 1995 року**

 Найбільші обсяги валютних інтервенцій НБУ здійснювали цього року із доларами США

Таблиця 3**Дані про обсяги безготікових операцій з доларами США в липні та першій декаді серпня 1995 року***

(тис.одиниць)

Дата	Обсяг безготікових операцій з доларами США	Із них на міжбанківському валютному ринку	Обсяг безготікових операцій із російськими рублями	Із них на міжбанківському валютному ринку
03.07.1995 р.	15714	1766	17144023	1157704
04.07.1995 р.	15002	2973	14339779	1127851
05.07.1995 р.	15999	2951	25113384	8059466
06.07.1995 р.	18239	3807	16690652	1603986
07.07.1995 р.	22856	3812	16927894	1325365
10.07.1995 р.	24250	4826	19143997	2918209
11.07.1995 р.	17297	7731	23724092	6765014
12.07.1995 р.	19599	6255	15613692	2937473
13.07.1995 р.	16330	4111	14611914	2007304
14.07.1995 р.	16520	6401	16492813	3072739
17.07.1995 р.	26733	8104	16539929	3182101
18.07.1995 р.	25398	7207	37084883	5256923
19.07.1995 р.	13400	1957	19020121	4700781
20.07.1995 р.	22918	7643	28704461	3397087
21.07.1995 р.	15126	4432	21556083	1749597
24.07.1995 р.	22879	8377	22443895	6638825
25.07.1995 р.	22948	6522	18941849	6762994
26.07.1995 р.	28434	9467	17847800	978516
27.07.1995 р.	16406	5866	28095098	9466683
28.07.1995 р.	16352	1080	15936545	1611971
31.07.1995 р.	23847	6782	18017180	4028101
01.08.1995 р.	29361	10680	9496029	2175990
02.08.1995 р.	19939	6243	19157836	3159266
03.08.1995 р.	21108	7529	17103236	2017518
04.08.1995 р.	20269	9523	17169190	3848407
07.08.1995 р.	18511	5112	14777167	4578775
08.08.1995 р.	22532	4040	19178224	7964262
09.08.1995 р.	29177	14183	12693862	1469117
10.08.1995 р.	17766	6153	11523024	3349013

* Підготовлено за даними щоденної звітності уповноважених банків.

на 148 пунктів. Зазначене зростання курсу рубля викликало підвищення попиту на рублі і на валютному ринку України, оскільки зросла довіра до грошової одиниці Російської Федерації. Але надалі зі зміщенням позицій карбовання відносно долара США на валютному ринку України карбованець подорожав щодо рубля, і за станом на 17 серпня курс карбовання стосовно рубля на Українській міжбанківській валютній біржі становив 34.8 карбованця за 1 рубль.

Дані про обсяг операцій із іноземною валютою на Українській міжбанківській валютній біржі (долар США, німецька марка, російський рубль) наведені в таблиці 2. Ці дані свідчать про тенденцію зростання обсягів торгів на Українській міжбанківській валютній біржі. Найбільшими обсягами торгів доларами за 7 місяців поточного року були у червні, а марками та рублями — в липні.

Зросли обсяги операцій із іноземною валютою і на міжбанківському валютному ринку. Згідно із постановою Правління Національного банку України №119 від 16 травня 1995 року “Про заходи щодо лібералізації валютного ринку України” уповноваженим банкам дозволяється здійснювати обов’язковий продаж валютних надходжень та

Таблиця 2**Обсяги торгів іноземними валютах на Українській міжбанківській валютній біржі в 1995 році***

(млн.одиниць)

Період	Обсяг торгів доларами США, німецькими марками, російськими рублями (в доларах США)	У тому числі:		
		долар США	німецька марка	російський рубль
січень	257.7	211.1	13.8	133551.9
лютий	275.0	211.0	15.6	217541.9
березень	347.1	277.5	23.8	238613.6
квітень	317.5	262.6	16.4	197758.1
травень	363.4	293.8	20.6	293987.0
червень	366.4	344.4	21.9	350077.0
липень	350.8	308.0	36.1	352174.0
Усього	2277.9	1908.4	148.2	1783703.5

* Підготовлено за даними Української міжбанківської валютної біржі.

для стабілізації курсу національної грошової одиниці відносно іноземних валют шляхом проведення валютних інтервенцій.

Динаміка даних щодо обсягів валютних інтервенцій Національного банку України в нинішньому році наведена в таблиці 4. Ці дані свідчать про те, що найбільші обсяги інтервенцій Національний банк України здійснював із доларами США. Так, за січень-липень поточного року вони становили 430090 тисяч доларів, із них 184270 тисяч продано Національним банком України. Меншими були обсяги інтервенцій із німецькими марками — 43082 тисячі марок, із них продано 19787 тисяч. Обсяг інтервенцій з російськими рублями становив за 7 місяців нинішнього року 430.9 мільярда рублів. Національним банком України на торгах Української міжбанківської валютою біржі було продано 202.8 мільярда рублів.

Девальвація карбованця щодо долара за сім місяців 1995 року була майже у два рази нижчою, ніж темпи інфляції

Незважаючи на підтримку пропозиції на долари США з боку Національного банку України, курс долара на валютному ринку України протягом нинішнього року зростав. Таке зростання обумовлено темпами інфляції, яка становила за 7 місяців 94,5 відсотка відносно грудня 1994 року. Порівняно із темпами інфляції девальвація карбованця щодо долара США за 7 місяців поточного року була значно нижчою — на 44,4 відсотка. Наведені дані свідчать про підвищення реального курсу карбованця стосовно долара. Крім того, стримати падіння курсу карбованця відносно іноземних валют на валютному ринку України вдалося ще й за рахунок інтервенцій Національного банку.

Незважаючи на значний рівень депреції карбованця відносно іноземних валют протягом поточного року, валютно-курсова політика Національного банку була спрямована на подальшу лібералізацію валютного ринку України, про що свідчить підвищення реального курсу карбованця щодо іноземних валют.

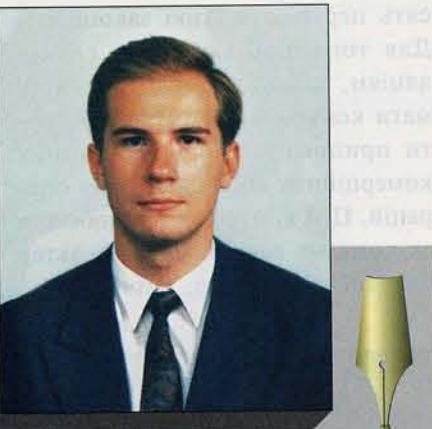
Таблиця 4

Дані про обсяги валютних інтервенцій Національного банку України в 1995 році*

(млн.одиниць)

Місяць	Долар США	Німецька марка	Російський рубль
січень усього із них: купівля продаж	66.1 17.6 48.5	3.6 3.5 0.1	35583.0 23578.9 12004.1
лютий усього із них: купівля продаж	30.5 20.4 10.1	3.4 1.2 2.2	81776.3 19793.8 61982.5
березень усього із них: купівля продаж	55.3 41.8 13.5	4.1 0.8 3.3	100359.4 57272.7 43086.7
квітень усього із них: купівля продаж	52.1 52.1 —	4.4 3.3 1.1	60206.5 54516.5 5690.0
травень усього із них: купівля продаж	59.9 27.7 32.2	4.6 0.9 3.7	66333.0 38003.0 28330.0
червень усього із них: купівля продаж	109.9 61.6 48.3	7.5 3.5 4.0	70905.0 26274.0 44631.0
липень усього із них: купівля продаж	56.2 24.6 31.6	15.5 10.1 5.4	15770.0 8669.0 7101.0
усього за 7 місяців із них: купівля продаж	430.0 245.8 184.2	43,1 23.3 19.8	430933.2 228107.9 202825.3

* Підготовлено за даними управління валютних операцій НБУ.

**Андрій Сергійович
Степаненко**

народився 1972 року в місті Києві. Торік закінчив Київський інститут народного господарства. Аспірант Київського економічного університету. Працює провідним економістом управління валутного контролю та ліцензування НБУ. В даний час проходить навчання в Торонто (Канада).

Валютний контроль є одним із елементів економічної політики держави. Він забезпечує поступовість економічного підйому та переходу до ринкової економіки, сприяє стабілізації потоків заощаджень резидентів на етапі, коли довіра до валютної політики ще не зміцніла. Як інструмент стабілізації руху капіталів валютний контроль у ринковій економіці сприяє зменшенню коливання процентних ставок та обмінних курсів, а також захисту валютних резервів.

У ситуації, що склалася в Україні (висока доларизація економіки, високий рівень накопичення валюти у резидентів), валютний контроль може стати головною умовою здійснення Національним банком України політики твердої процентної ставки, оскільки свобода руху капіталів та спекулятивні операції можуть призвести до зниження валютних резервів, кризу у валютній сфері та девальвації.

Валютний контроль сприяє стабільноті і незалежності валютної політики. Значний рух капіталів може викликати великих коливання офіційних валютних запасів, чим уплинуть на грошову масу. Такі коливання роблять про-

Рух капіталів

центрну ставку нестійкою і створюють атмосферу невпевненості, що стримує виробництво та інвестиції. Обмеження на рух капіталів дають центральному банку країни можливість маневру при встановленні процентної ставки залежно від внутрішніх цілей, а не від рівня процентних ставок за межами країни.

Контроль за рухом капіталів — запорука стабільності і незалежності валютної політики держави

Крім того, валютний контроль сприяє розвитку економіки країни, оскільки мобілізує національні заощадження для інвестування не в іноземні підприємства, а у вітчизняні, що дуже важливо у нинішніх умовах, коли інвестори ще дуже вірють у реформи уряду.

Здійснення валютного контролю не суперечить статуту Міжнародного валютного фонду. Після вступу до цієї організації держави

повинні відмовитися від обмежень, пов'язаних із поточними операціями. У статті VIII статуту МВФ вимагається, щоб держави — члени МВФ офіційно проголосили зняття обмежень на поточні операції. Дана стаття стосується лише зовнішніх платежів. Залишаються обмеження на надходження (наприклад вимога обов'язкового продажу валюти, отриманої від експорту). У статті МВФ не вимагається відміні обмеження руху капіталів. Таким чином, член МВФ може підписати всі зобов'язання перед МВФ і при цьому залишити за собою право валютного контролю за операціями з капіталом. Більше того, коли створювалися фонди стабілізації національних валют у Польщі та Росії, міжнародні фінансові організації ставили умову про створення механізму валютного контролю у сфері переміщення капіталів з метою запобігання відливу капіталів та зменшення ризику спекуляцій із національною валютою. Без такого механізму стабілізаційний фонд може бути використаний для фінансування відливу капіталів.

Головним принципом при визначені сфери валютного контролю має бути встановлення різниці між резидентом та нерезидентом. Важливо забезпечити повну конвертованість національної валюти для нерезидентів для того, щоб забезпечити довіру до цієї валюти. Шодо нерезидентів не можна встановлювати ніяких обмежень, крім питань, які стосуються їхніх відносин із резидентами. Водночас було б нерозумно дозволяти нерезидентам спекуляції із національною валютою за допомогою резидентів, тоді як резиденти не мають на це права. Показовою щодо цього є неврегульованість режиму функціонування кореспондентських рахунків іноземних банків типу "лоро". Це відкриває можливості конвертації поза міжбанківським валютним ринком України, а також дозволяє неконтрольовано використовувати значний грошовий капітал.

До елементів валютного контролю належать:

- валютні обмеження;
- нагляд за валютними операціями;
- реєстрація валютних операцій;
- облік валютних операцій.

Валютні обмеження є головним елементом валютного контролю. Це законодавча та адміністративна заборона, лімітування й регламентація операцій резидентів і нерезидентів із валютою та іншими валютними цінностями. Враховуючи те, що сучасний фінансовий ринок має багато інструментів, за допомогою яких усувається різниця між різними сферами вкладання коштів, тут цілком доцільно застосовувати норми, які б не дозволяли усього того, що не дозволено спеціально. Варто зазначити, що багато статей Декрету Кабінету Міністрів №15-93 від 19.02.1993 року "Про систему валютного регулювання і валютного контролю" (зокрема стаття 5) відповідає цьому принципу.

Інвестуванню національних заощаджень у вітчизняну економіку сприяє... валютний контроль

Головними цілями валютних обмежень є регулювання платіжного балансу та курсу валоти, сприяння нарощуванню експортного потенціалу національних підприємств, недопущення тримання авуарів резидентів за межами держави, недопущення спекулятивної гри на затриманні надходжень від експорту, чіткий розподіл національного та не-національного валютного ринків. Остання мета може бути досягнута за допомогою двох механізмів:

- заборони надання позики в національній валоті нерезидентам (як заборона поширюється також і на строкові валютні операції: якщо банк здійснює строкову закупівлю національної валоти у нерезидента за валоту, то ця операція абсолютно еквівалентна позиції не-

резиденту);

- заборони резидентам брати позику в національній валоті у нерезидентів.

Розділення національного та не-національного ринку капіталів можна довести до граничної межі забороною уповноваженим банкам давати позику за кордон (навіть в іноземній валоті), крім випадків, коли вони фінансують за кордоном самі себе. Примушуючи їх позичати за кордоном усю валоту, яку вони хочуть кредитувати за кордон, держава досягає того, що вони не використовуватимуть більше позики національної валоти на валютному ринку (що підвищує процентну ставку) і не купуватимуть валоту за національні гроші (що призведе до зменшення валютного запасу країни).

Валютні обмеження в Україні базуються на таких принципах:

- урядовий контроль за операціями з валютними цінностями;
- здійснення цих операцій через уповноважені банки;
- обмеження щодо вивозу валоти за кордон;
- обмеження на вивіз капіталу;
- блокування та примусовий продаж частини валютної виручки.

Наявність валютних обмежень тягне за собою встановлення диференційованого режиму обігу валот як для резидентів, так і для нерезидентів. Відповідно до цього розрізняються категорії валютних рахунків: вільно конвертовані; внутрішні (в національній валоті із використанням у межах країни); спеціальні. На жаль, на даний час в Україні відсутня достатня інфраструктура валютних рахунків, яка б давала змогу максимально лібералізувати використання коштів резидентів та нерезидентів і в той же час відповідала основним положенням валютної політики.

Головним у створенні механізму валютного контролю в Україні є принцип покладення на уповноважені банки функції агентів валютного контролю щодо операцій своїх клієнтів. Ця організаційна форма цілком виправдала себе у світі. Згідно із нею банки під час проведення валютних операцій муз-

сять перевіряти їхню законність. Для того щоб запобігти спекуляціям, валютні операції повинні мати конкретне призначення, бути приписаними до конкретних комерційних або фінансових операцій. Цей контроль здійснюється за чотирма елементами: характер операції; мета; ціна; терміни.

Головна умова повернення капіталу в Україну і недопущення його відливу за кордон — макро- та мікроекономічна стабілізація

Найскладнішою нині є проблема повернення капіталу та недопущення його відливу за межі України. Незважаючи на велику кількість указів і розпоряджень із цього приводу, кардинальне вирішення даної проблеми можливе лише за таких умов:

- макроекономічна стабілізація: бюджетний дефіцит потрібно скротити, інфляцію зупинити, а реальні процентні ставки протягом певного розумного періоду повинні стати позитивними;
- податки на заощадження слід привести до рівня, прийнятного для інших країн. Потрібно дати дозвіл на безподаткову капіталізацію дівідендів від загальних надходжень та вкладів;
- необхідно створити мікроекономічні умови, розвинений банківсько-фінансовий сектор, щоб утримати в Україні національні заощадження за допомогою сучасних конкурентоспроможних фінансових механізмів. Це може виражатися у послабленні регламентації та поступовій модернізації валютного ринку (запровадження депозитних сертифікатів), облігаційного ринку (moderнізація обслуговування державного боргу) та стимулювання інноваційних фінансових підходів.

Однак взаємозв'язок між зовнішніми запозиченнями і економічним розвитком неоднозначний. Економічний розвиток є ключовою умовою збереження платоспроможності держави, довіри кредиторів. Наслідком нераціональних та зайвих

Тетяна Анатоліївна Розмайта

народилася в 1963 році. 1987 року закінчила Київський політехнічний інститут. У Національному банку України працює провідним економістом із 1994 року. До цього займалася питаннями, пов'язаними із цифровою електронікою.

Питання зовнішнього боргу є одним із найважливіших елементів макроекономічної політики держави. В умовах здійснення програми радикальних економічних реформ зовнішня фінансова підтримка необхідна як для фінансування структурних перетворень платіжного балансу країни (що є обов'язковою умовою для досягнення фінансової стабілізації та дасть можливість у майбутньому уникнути макроекономічних труднощів і проблем платіжного балансу), так і для прискорення стабілізації економіки, розвитку країни за рахунок зовнішніх позик.

Поняття державного зовнішнього боргу країни та його ліміту буде визначено в Законі "Про державний зовнішній борг України"

Однак взаємозв'язок між зовнішніми запозиченнями і економічним розвитком неоднозначний. Економічний розвиток є ключовою умовою збереження платоспроможності держави, довіри кредиторів. Наслідком нераціональних та зайвих

Борги наші...

Здобути авторитет надійного фінансового партнера, або дещо про стан зовнішньої довгострокової заборгованості України

Олена Іллівна Мельникова

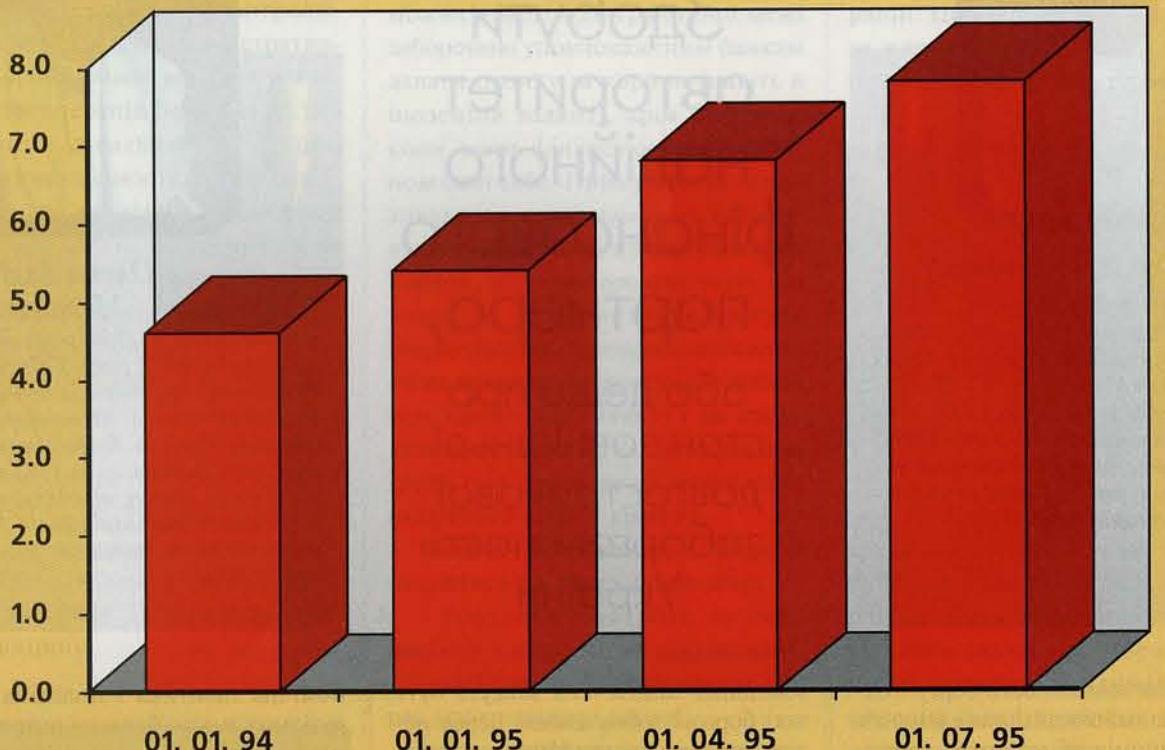
народилася у 1956 році. Після закінчення 1977 року Київського інституту народного господарства працювала в Міністерстві фінансів України. В Національному банку України — із 1993 року. Начальник відділу міждержавних розрахунків та зовнішнього боргу управління валютного регулювання НБУ.

номічна політика і політика в галузі платіжного балансу потребують контролю за всіма зовнішніми довгостроковими зобов'язаннями країни, тому, на нашу думку, було б доцільно законодавчо визначати і ліміт валового зовнішнього боргу України. Вважаємо, що цей показник (як такий, що характеризує критичний рівень кредитної безпеки країни) повинен затверджуватися одночасно з лімітом зовнішнього державного запозичення.

За станом на 01.07.1995 року загальна сума зовнішньої довгострокової заборгованості України становила близько 8 мільярдів доларів США, із яких майже 90 відсотків припадає на державний борг. Динаміку зміни обсягу зовнішнього довгострокового боргу України можна простежити за такими орієнтов-

У нелегке плавання до ринку вишила Україна. Але що більше до мети, то дедалі більший зовнішній борг держави. На початку липня 1995 року він становив уже близько 8 мільярдів доларів США

Зовнішня довгострокова заборгованість України (млрд. дол. США)

ними даними (з метою уникнення впливу коливання валютних курсів усі дані тут і далі для порівняння переведено в долари США за курсом на 01.07.1995 року).

ном на 01.01.1995 року) за зобов'язаннями перед країнами СНД. Вона виникла в результаті торговельно-економічних відносин у 1992 — 1993 роках і поставок паливно-енергетичних

матеріалів для потреб країни. Внаслідок кризового стану економіки, дефіциту бюджету України обсяг зобов'язань щодо обслуговування зовнішнього державного боргу торік перевищив потенційні можливості країни погашати їх.

Як бачимо, за перше півріччя 1995 року зовнішній довгостроковий борг України зрос та приблизно на 44 відсотки (2.4 мільярда доларів США). Це зростання утворилося на фоні структурних змін у зовнішній заборгованості України. Як відомо, заборгованість за поточними розрахунками була переоформлена у державний борг.

Найбільшу частину в зовнішній державній довгостроковій заборгованості становить заборгованість у сумі більш як 3.6 мільярда доларів (за ста-

Лише частина заборгованості України російському "Газпрому" за минулі рік (переоформлена пізніше в державний борг) становить 1.4 мільярда доларів

ли своєчасно здійснені платежі щодо обслуговування державних кредитів, наданих Російською Федерацією. Крім того, виникло питання врегулювання заборгованості перед російським АТ "Газпром" за поставлені в Україну 1994 року природний газ. Застосування штрафних санкцій за невиконання вицезазначених угод привело до збільшення зовнішнього державного боргу України. Аналогічна ситуація склалася і з погашенням державного боргу Туркменістану, Республіки Молдова.

З метою врегулювання прострочених боргових зобов'язань України перед Російською Федерацією і Туркменістаном у межах програм

економічної політики уряду, погоджених з Міжнародним валютним фондом щодо врегулювання усіх боргових зобов'язань України, прострочених у 1994 році, та скорочення дефіциту платіжного балансу України наприкінці минулого та в нинішньому році уряд України уклав Угоду про реструктуризацію державного боргу України Туркменістану за 1993 рік, Угоду між урядом України та урядом Російської Федерації про реструктуризацію заборгованості України за державними кредитами, наданими РФ, а також Угоду між урядом України та РАТ "Газпром" про принципи врегулювання заборгованості України за поставленій Росією природний газ у 1994 році. Згідно з Угодою із Російською Федерацією були реструктуризовані прострочені платежі 1994 року та потенційно прострочені платежі, які підлягали сплаті в 1995 році, на суму близько 1 мільярда доларів США. Крім того, згідно з Угодою між урядом України та російським АТ "Газпром" про принципи врегулювання заборгованості України за поставленій Росією природний газ у 1994 році та забезпечення поточних платежів за поставки природного газу в 1995 році заборгованість у сумі 1.4 мільярда доларів США було переоформлено у державний борг України. Ці заходи дали змогу поліпшити структуру заборгованості за зазначеними кредитами за рахунок пролонгації строків їх повернення і встановлення більш тривалого пільгового періоду (протягом якого сплачуватимуться лише відсотки за відстроченими сумами) та забезпечити рівномірніший часовий профіль зобов'язань країни щодо обслуговування зовнішнього боргу.

Крім цього, до кінця року в рамках позики на структурну перебудову надійде 100 мільйонів доларів США.

Кредити "Stand-by" та "STF" Міжнародного валюtnого фонду були надані для підтримання курсу національної валюти та фінансування дефіциту платіжного балансу України, близько 260 мільйонів доларів США у рамках Реабілітаційної та Інституційної позик надійшло для уряду України від Світового банку. За рахунок кредитів від Європейського банку реконструкції та розвитку на підтримку малого та середнього підприємництва та реконструкцію державного аеропорту Бориспіль

Однією із складових частин державного боргу України є борг за іноземними кредитами, одержаними під гарантії уряду України. Згідно з постановою Кабінету Міністрів України від 03.04.1995 року "Про пріоритетні напрями використання іноземних кредитів" іноземні кредити, що застосовуються українськими юридичними особами під гарантії уряду України, мусять відповісти певним критеріям, а саме: використовуватися на розв'язання першочергових завдань стабілізації економіки, її структурних перетворень, розширення експортного потенціалу, задоволення потреби в критичному імпорті. Погашатися зазначені кредити повинні на умовах валютної самоокупності. У разі невиконання резидентами України своїх обов'язків щодо погашення зазначених іноземних кредитів уряд України змушений погашати їх за рахунок коштів державного бюд-

жету. З метою відшкодування таких витрат державного бюджету на зазначені цілі в даний час готується проект "Порядок відшкодування збитків державного бюджету, що виникли внаслідок настання гарантійних випадків за іноземними кредитами, одержаними резидентами України під гарантії уряду України".

Що стосується зовнішнього довгострокового негарантованого приватного боргу в рамках політики керування зовнішнім боргом, то відповідно до Декрету Кабінету Міністрів України "Про систему валютного регулювання і валютного контролю" Національний банк України ліцензує одержання резидентами України кредитів у іноземній валюті від нерезидентів. НБУ надавав ліцензії на вкрай потрібні країні проекти для одержання суб'єктами господарської діяльності кредитів в іноземній валюті від нерезидентів. Ліцензії надавалися на валютно-окупні, експортно-орієнтовані проекти. За станом на 01.07.1995 року загальна сума заборгованості за негарантованими кредитами становить близько 70 мільйонів доларів США — 0.9 відсотка від загальної суми зовнішнього боргу України.

Повертаючись до обсягу зовнішньої заборгованості України, не можна не задати собі запитання: чи платоспроможно буде держава у майбутньому, чи зможе розрахуватися з боргами минулих років? Тому такою актуальною є проблема оперативного управління зовнішнім боргом, визначення критеріїв оптимальних обсягів зовнішніх запозичень.

Абсолютний обсяг боргу ще ні про що не говорить. Як відомо, найрозвинутіші країни світу водночас є і кредиторами, і боржниками. Але при цьому їм вдається забезпечити таке співвідношення між позичками іншим країнам та власними боргами, яке дає змогу витрати держави щодо обслуговування власного зовнішнього боргу звести до мінімальних. Запозичені кошти в основному спрямовуються на структурні зміни в економіці, а саме на розвиток провідних галузей господарства. Це дає змогу надалі одержати необхідні кошти для розрахунків із зовнішніми кредиторами.

Хочеться вірити, що Україна повною мірою використає цей світовий досвід.

Назва кредиту	Одержано у I півріччі (млн. доларів США)
Кредит "STF"	392
Кредит "Stand-by"	486
Реабілітаційна позика	259
Інституційна позика	0.85
Кредити від Європейського банку реконструкції та розвитку на підтримку малого та середнього підприємництва та реконструкцію державного аеропорту Бориспіль	2.0

Як оперативно управляти зовнішнім боргом? Шляхи вирішення цієї проблеми повинні бути знайдені уже нині, бо лише за таких умов Україна може здобути собі в очах світового співовариства авторитет надійного фінансового партнера

Valentyna Vasylivna Tkachova

народилася 1951 року. В 1973 році закінчила Київський інститут народного господарства. Тривалий час працювала в Міністерстві статистики України, із 1994 року — провідний економіст відділу міждержавних розрахунків та зовнішнього боргу управління валютного регулювання НБУ.

Чотири роки тому розпався Радянський Союз. Проте між державами — членами СНД не були врегульовані питання розподілу активів та зовнішніх державних боргів колишнього Союзу РСР. У зв'язку із цим 1 грудня 1991 року кошти в іноземній валюті фізичних та юридичних осіб, що знаходилися в Зовнішекономбанку СРСР та на рахунках інших банків, розрахunki по яких здійснювалися безпосередньо через Зовнішекономбанк СРСР, заблокував уряд Росії до вирішення питання на міжурядовому рівні. А Державний експортно-імпортний банк України із дня його утворення не є правонаступником залогованості Зовнішекономбанку колишнього Союзу РСР перед юридичними особами та громадянами України і не відповідає за їхніми позовами щодо коштів, які знаходилися на рахунках Зовнішекономбанку Союзу РСР.

Факт блокування валютних коштів був підтверджений інформаційним листом Центрального банку Російської Федерації № 01-10-2/114 від 14.02.1992 року. В ньому повідомлялося, що питання використання коштів, які надійшли до Зовнішекономбанку СРСР до 1

Валюта під "арештом", або чому в Москві після розпаду Союзу заблоковано валютні кошти фізичних та юридичних осіб України

січня 1992 року для зарахування на валютні рахунки клієнтів — резидентів колишніх союзних республік Союзу РСР, вирішуватимуться після визначення представниками незалежних держав принципів розподілу внутрішнього та зовнішнього валютного боргу колишнього СРСР.

Розвалюючись, хистка споруда під назвою "СРСР" "привалила" в своєму Зовнішекономбанку валютні рахунки резидентів України. Як їх "відкопати"?

Водночас згідно з указом Президента Російської Федерації № 1565 від 07.03.1992 року колишній Зовнішекономбанк СРСР з липня 1993 року погашає залогованість за валютними рахунками лише тих громадян — резидентів колишнього Союзу РСР, які мають рахунки безпосередньо в центральній установі Зовнішекономбанку СРСР (м. Москва). Щодо всіх інших рахунків громадян колишнього Радянського Союзу залишилося в силі прийняті раніше рішення. Крім того, відповідно до

названого вище указу на суму залогованості за валютними рахунками російських підприємств, організацій та установ випущено державні облігації в іноземній валюті та розподілено їх серед російських юридичних осіб — власників відповідних валютних рахунків.

Державний експортно-імпортний банк України у 1992-1994 роках виплачував громадянам України за їхніми рахунками у Зовнішекономбанку обмежені суми валютних коштів із залишку капітальної готівки Зовнішекономбанку. З 1 січня нинішнього року Укрексімбанк був змушений припинити виплату коштів у іноземній валюті, оскільки повністю використав готівку, яка була в касах установ Зовнішекономбанку на території України за станом на 01.01.1992 року.

Згідно із протоколом засідання повноважних представників держав-учасниць СНД від 25-26 травня 1994 року щодо розгляду проекту Угоди про практичний механізм врегулювання питання внутрішнього валютного боргу колишнього Союзу РСР Зовнішекономбанк колишнього СРСР для завершення роботи щодо закриття установ цього банку, які знаходилися на території незалежних держав, повинен був до 1 липня 1994 року вивірити по даних установах взаємні валютні вимоги для підписання ліквідаційного балан-

Внутрішній борг

су. Результати цієї вивірки мали бути оформлені відповідними міжбанківськими протоколами, підписаними на двосторонній основі, із наступним поданням їх урядам держав для врегулювання питання погашення внутрішнього валютного боргу колишнього СРСР.

Укрексімбанк в основному завершив вивірку валютних рахунків із Зовнішекономбанком колишнього СРСР

Кабінет Міністрів України доручив Державному експортно-імпортному банку України до 1 липня 1994 року провести із Зовнішекономбанком колишнього СРСР повну вивірку взаємних валютних вимог по колишніх установах цього банку на території України та про її результати доповісти Кабінету Міністрів України. Оскільки обсяги валютних операцій по тисячах рахунків були дуже великі, Укрексімбанк лише в травні нинішнього року в основному завершив вивірку рахунків із Зовнішекономбанком колишнього СРСР, за винятком окремих нез'ясованих сум.

Міністерство фінансів та НБУ підтримали пропозицію Укрексімбанку прийняти за основу наявні дані щодо валютної залогованості і підписати відповідні документи із Зовнішекономбанком. Щоправда, при підписанні відповідних документів було б доцільно наголосити на необхідності продовження подальшої вивірки нез'ясованих сум, щоб у ході вирішення питання на міждержавному рівні обумовити поширення на них загального порядку врегулювання.

При вирішенні на міжурядовому рівні питання погашення внутрішнього валютного боргу СРСР необхідно враховувати не лише обсяг валютних коштів юридичних та фізичних осіб, заблоко-

ваних на рахунках в установах Зовнішекономбанку колишнього Союзу РСР, а й кошти на рахунках в інших банках, операції за якими здійснювалися безпосередньо через Зовнішекономбанк.

Враховуючи численні звернення власників спеціальних (рублевих) рахунків, вважаємо, що одночасно з вирішенням вищезазначених питань на міждержавному рівні повинно ставитися і питання про шляхи компенсації громадянам України коштів в іноземній валюті, які були одержані ними у минулі роки як спадщина із-за кордону та заробітна плата під час службових відряджень за кордоном у вигляді чеків Всесоюзного об'єднання "Зовнішпосилторг". Згодом, відповідно до діючого тоді законодавства колишнього Союзу РСР, ці чеки були обмінні на радянські рублі з відкриттям спеціальних рублевих рахунків в установах Ощадбанку СРСР.

На думку НБУ, одним із можливих шляхів компенсації заблокованих валютних коштів є визнання урядом внутрішнього валютного боргу

Національний банк неодноразово вносив свої пропозиції уряду та відповідним комісіям Верховної Ради України щодо шляхів врегулювання питання про заморожені на рахунках зазначених банків кошти фізичних та юридичних осіб.

Суть пропозицій Національного банку України відносно погашення внутрішньої валютної залогованості за рахунками громадян України така:

по-перше, уряд України згідно з наданими йому Верховною Радою повноваженнями оголошує себе правонаступником зобов'язань за валютними рахунками Зовнішекономбанку колишнього Союзу РСР та за спеціальними рублевими рахунками Ощадбанку колишнього Союзу РСР перед українськими резидентами, тобто визнає наявність внутрішнього валютного боргу;

по-друге, за рахунок поетапного виділення коштів з державного бюджету необхідно розблокувати валютні рахунки фізичних осіб, що були відкриті в установах Зовнішекономбанку колишнього Союзу РСР та інших банках на території України, із застосуванням тимчасових обмежень щодо використання цих коштів громадянами до накопичення державою достатніх валютних коштів на поточні потреби країни.

Для погашення внутрішньої валютної залогованості за рахунками юридичних осіб доцільно випустити державні внутрішні цінні папери, деноміновані в іноземній валюті

Щодо погашення внутрішньої валютної залогованості за рахунками юридичних осіб, то Національний банк України пропонує випустити державні внутрішні цінні папери, деноміновані в іноземній валюті.

**Галина Володимирівна
Юрчук**

працювала в акціонерній компанії "Київшахбанк", акціонерному комерційному банку "Градобанк" (начальник відділу міжнародних розрахунків). Із червня 1995 року — завідуюча сектором торговельних валютних операцій відділу регулювання поточних валютних операцій управління валютного регулювання НБУ.

Важливим елементом валутної політики є створення умов для підвищення статусу національної грошової одиниці із поступовим переходом до її використання як єдиного законного засобу платежу на території України. Це передбачено і Указом Президента України "Про реформу грошової системи України" та Декретом Кабінету Міністрів України "Про систему валютного регулювання і валутного контролю". Однак у даний час скоротити обсяги використання іноземної валути в розрахунках на території України можна лише за поступового встановлення жорсткіших правил обігу іноземної валути з однією з метами створенням ділового механізму забезпечення національної грошової одиниці статусу єдиного законного засобу платежу.

Національний банк України розробив новий порядок припинення використання готівкової іноземної валути як засобу платежу в Україні. Відповідно до нього з 1 серпня 1995 року юридичні особи-резиденти, що мали ліцензію Національного банку України, втратили право приймати до своєї каси готівкову іноземну валути. Крім того, уповноваженим банкам заборонено приймати її від фізичних осіб (у тому числі від імені або за дорученням юридичних осіб) як оплату

Кожне правило має свої винятки. Право визначати винятки, на які не поширюються обмеження щодо обігу на території України іноземної готівкової валути, надано виключно НБУ

Правило і винятки

Доларе, потіснися!

Із 1 серпня 1995 року
в Україні припинено

обіг готівкої
іноземної валути
як засобу платежу

за придбані на території України товари чи послуги для зарахування на поточні валутні рахунки юридичних осіб-резидентів. Як виняток, Національний банк передбачив випадки, на які зазначені вище обмеження не поширяються.

До таких випадків, зокрема, належать:

- реалізація товарів та послуг на митних територіях України за наявності ліцензії Держмиткому;
- оплата фізичними особами митних платежів;
- стягнення із нерезидентів дорожніх зборів та оформлення перевезення вантажів;
- оплата нерезидентами послуг щодо відкриття візи на в'їзд в Україну;
- обслуговування нерезидентів у готелях;

- продаж квитків і путівок на міжнародні рейси та обслуговування іноземних транспортних засобів і нерезидентів на території міжнародних портів, аеропортів та вокзалів;

- надання автотранспортними, морськими та річковими підприємствами послуг щодо міжнародних пасажирських перевезень у прикордонних зонах України;

- реалізація товарів за межами України на повітряних, морських, річкових суднах та в поїздах.

Крім того, передбачено, що у виняткових випадках (за наявності важливих причин) можна одержати дозвіл Національного банку України на розрахунки між резидентами у готівковій іноземній валуті. У юридичних осіб-резидентів залишилася також можливість здійснювати розрахунки із нерезидентами за експорт з України продукції (робіт, послуг) у готівковій вільно конвертованій валуті в сумі, що не перевищує 10 тисяч доларів США.

Враховуючи специфіку роботи туристичних та страхових організацій, Національний банк України надав останнім право реалізовувати свої послуги за готівкову іноземну валуту в разі, якщо ці організації згідно з договором

ми із партнерами-нерезидентами виконують функції посередників.

Юридичні особи, які мали на 1 серпня 1995 року перерегулювана ліцензію Національного банку України на використання іноземної валути як засобу платежу на території України чи здійснювали свою діяльність на підставі пункту 3 інструктивного листа №19029/723 від 26.04.1993 року, можуть використовувати безготівкову іноземну валуту в розрахунках за реалізовані ними товари чи послуги на території України у випадках:

- використання фізичною особою для розрахунків пластикових карток та чеків;
- перерахування юридичною особою коштів із валутного рахунку за товари (роздрібна та оптова торгівля) чи надані послуги.

Фізичні особи мають право дати дірчення уповноваженим банкам перерахувати з приватного валутного рахунка безготівкові картовани на користь зазначених вище юридичних осіб-резидентів. У такому ж порядку можуть здійснюватися розрахунки з іншими юридичними особами-резидентами за продані ними товари або надані послуги.

Після виходу інструктивного листа Національного банку України №19011/1299 від 04.08.1995 року, який містить у собі всі зміни та доповнення до листа №260, до Національного банку продовжує надходити багато запитань юридичних осіб-резидентів, які надають послуги нерезидентам на території України. Кожне таке звернення ми детально аналізуємо. Якщо на те є серйозні підстави, до нормативних документів, які регламентують обіг іноземної валути в Україні, вносяться доповнення і зміни.

**Повному припиненню
обігу іноземної валути сприяє широке впровадження в практику безготівкових розрахунків чеками та з допомогою пластикових карток міжнародних платіжних систем**

Важливе значення для поступового припинення обігу іноземної валути має широке впровадження в практику безготівкових розрахунків чеками та з допомогою пластикових карток міжнародних платіжних систем. Насамперед це стосується розрахунків нерезидентів за проживання в готелях, послуги зв'язку і транспорту. Уповноважені банки повинні активніше працювати над впровадженням таких систем розрахунків. Це не лише заохочуватиме клієнтів до співпраці з подібними банками, а й, безумовно, підвищить рівень роботи самих банків.

Обмеження на обіг готівкової іноземної валути є лише первім кроком до нормалізації обігу в Україні іноземної валути взагалі.

Замість передмови

Як це не парадоксально, але, не зважаючи на відсутність закону про валютне регулювання, розвиток валютного законодавства України вже має свою історію. Він багато в чому відображає загальні проблеми становлення нашої державності.

Усвідомлювати, що економічна незалежність включає в себе і необхідність самостійного регулювання сфери монетарних відносин, у тому числі — валютних, в українських владних структурах почали, найімовірніше, лише у 1992 році. Специфічною рисою системи валютного регулювання в Україні тоді була необхідність врахування того, що вона фактично знаходилася в "зоні рубля". Відповідно до світового досвіду ("зона франка", "зона фунта", "зона долара") під "зоною рубля" мається на увазі не використання цієї валути як законного засобу платежу (те, що у пострадянській практиці називалося "єдину рублевою зону"), а функціонування національної валути, курс якої щодо іноземних валют визначається головним чином за допомогою крос-курсу відносно рубля і використання рубля як резервної валути. Усі ці ознаки мали місце в той час у валютній системі України. У зв'язку із цим у валютній практиці варто було виходити з того, що:

1) рубль є іноземною валутою, операції з якою здійснюються відповідно до правил валютного регулювання;

Система майже повної відсутності валютного регулювання дісталася Україні у спадок від Держбанку СРСР

2) рубль залишається специфічною іноземною валутою, оскільки формально не розділено емісійні інститути і рублі, емітовані будь-яким із них, формально є рівноцінними.

У спадок від Державного банку СРСР Україні залишилася система майже повної відсутності валютного регулювання:

- комерційні банки самостійно визначали курси за своїми операціями без будь-яких обмежень (система вільного плавання курсу);
- юридичні особи мали практич-

Законотворення

Тернисті шляхи становлення валютного законодавства України

**Олександр Миколайович
Шаров**

народився 17 жовтня 1954 року. Закінчив Тернопільський фінансово-економічний інститут. Протягом 1977-1983 років працював у Тернопільській обласній конторі Будбанку СРСР. 1983 року без відриву від виробництва захистив в Інституті світової економіки та міжнародних відносин АН СРСР (Москва) кандидатську дисертацію на тему "Нові явища в грошовому обігу розвинутих капіталістичних країн". Після цього працював у Тернопільському інституті народного господарства на посадах старшого викладача, доцента і професора кафедри грошового обігу та кредиту.

У 1991 — 1992 роках брав участь у роботі експертних груп при Комісії Верховної Ради України з питань економічної реформи і управління народним господарством та при Кабінеті Міністрів. У квітні 1992 року призначений на посаду заступника Голови Правління Національного банку (з питань валютної політики). Був членом державної Комісії з проведення грошової реформи та заступником Керуючого Міжнародного валютного фонду від України.

З вересня 1993 року — віце-президент АТ "Українська фінансова група". У 1995 році в Інституті Європи РАН (Москва) захистив докторську дисертацію на тему "Проблеми введення конвертованості національних валют у країнах з перехідною економікою".

Навчався та підвищував кваліфікацію в таких закладах: 1988-1989 роки — Лондонська школа економіки та Європейська школа бізнесу (Лондон), 1992 рік — семінар банку Дж.Пі. Морган для центральних банків (Нью-Йорк) та семінар МВФ з питань валютно-курсової політики (Вашингтон), 1993 рік — семінар Банку Таїланду для банкірів СНД (Бангкок), 1995 рік — семінар Міжнародного інституту менеджменту для членів правління корпорацій та банків (Лозанна).

Автор монографій, підручників та публікацій з питань міжнародних валютних відносин.

Веде науково-дослідну та навчальну роботу в Тернопільській академії народного господарства та Інституті Банку (Київ).

- комерційним банкам не встановлювалися обмеження "відкритих позицій" щодо іноземної валути (користуючись правом на обіг іноземної валути на території України, купувати її могли навіть підприємства, які не є суб'єктами зовнішньоекономічної діяльності);

- експортери не були зобов'язані продавати валютні надходження банкам (у зв'язку із чим на валютному ринку попут з боку імпортерів постійно значно перевищував пропозицію);
- законодавчо не було забезпечено монопольне право банківських установ на здійснення валютних операцій. Через це значна сума в основному готівкової іноземної валути проходила поза банківською си-

стемою);
- не було відрегульовано на законодавчому рівні правило контролю за експортом капіталу (в тому числі щодо продажу валюти громадянам та її вивезення за кордон).

На практиці використання такої системи означало фактичне запровадження режиму конвертованості валюти без попереднього забезпечення її економічних передумов (конкурентоспроможної структури економіки, соціальних "амортизаторів", гнучкої системи цін, розвинутої банківської інфраструктури, помірних темпів інфляції тощо). Результатом такого підходу стала постійна нерівновага на валютному ринку (брак пропозиції), постійна депреція (зниження курсу) національної валюти, доларизація внутрішнього обігу і бартеризація зовнішньоторгового обігу.

Для більшості пострадянських країн валютна політика — одне з найдошкільніших місць у програмі економічних перетворень

На жаль, валютна політика виявилася одним із найдошкільніших місць у програмі економічних перетворень більшості пострадянських країн. Найбільш підготовленими у цій сфері показали себе центральні банки Росії і країн Балтії. Останні, виробляючи своє валютне законодавство і політику, використовували здебільшого західний досвід і не були занадто обтяжені ідеями про спеціальні адміністративні курси, валютні відрахування місцевим органам влади чи розподіл валюти між імпортерами відповідно до пріоритетів, визначених урядовими чиновниками.

Очевидно, надалі валютна система України повинна була розвиватися з урахуванням таких факторів:

- очікуваний (хоча на той момент ще чітко не визначений) перехід від існуючої системи паралельного обігу рубля та українського купона до випуску власної грошової одиниці — гривні;

- географічна близькість і тісні економічні зв'язки з іншими країнами СНД;

- організаційна слабкість банківської системи (як центрального, так і комерційних банків) та структури валютного ринку;

- низький рівень валютних і рублевих резервів та слабкі перспективи збільшення припліву в країну іноземної валюти.

Як після розпаду Союзу латали Закон СРСР про валютне регулювання

Однак у "коридорах влади" ще недостатньо усвідомлювали названі вище проблеми. Підтверджує це хоча б той факт, що підготовку проекту Закону "Про валютне регулювання" тоді розуміли, по суті, як просто переклад українською мовою чинного раніше відповідного закону СРСР. Власне, єдиним "удосконаленням" у проекті була пропозиція віднести прийняття рішень про девальвацію і ревальвацію української валюти до компетенції Верховної Ради. Даним документом (стаття 11) також передбачалася концентрація у Республіканському валютному фонду значних валютних коштів за рахунок валютних відрахувань суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності (фактично — додаткового податку), закупівель валюти Національним банком, залучення міждержавних кредитів. Згідно із проектом, розпорядником цього фонду ставала Верховна Рада, хоча спеціалісти розуміли, що

Перший проект НБУ поклали під сукно... На вимогу уряду

Розуміючи необхідність принципово нового підходу в законодавстві, яке регулює валютні відносини в країні, Національний банк розпочав підготовку свого проекту закону, орієнтованого на ринок і можливість законодавчого забезпечення конвертованості національної валюти. Такий проект, що увібрав у себе досвід інших постсоціалістичних країн (передусім Польщі та Угорщини), а також погоджений із експертами Міжнародного валютного фонду, Банку Англії і Міністерства фінансів Франції був готовий для внесення на розгляд Верховної Ради України 1 липня 1992 року. На жаль, в останній момент на вимогу уряду його було вилучено з порядку денного. Пізніше В. Лановий заявляв, що це було зроблено за його ініціативою, оскільки в проекті пропонувалося надати Національному банку монопольне право на придбання валюти у експортерів та її продаж імпортерам (через комерційні банки). Така система справді передбачена польським та угорським законодавством, узятим за основу під час підготовки відповідного проекту закону України. Однак в останньому йшлося про

аналогічний підхід малося на увазі повторити і на місцевому рівні (стаття 12).

У проекті також робилася спроба законодавчо регламентувати такі деталі, як структура платіжного балансу (включаючи законодавче закріплення статті "Упущення і помилки"), ставлення владних структур до якого ще довго свідчило про те, що ним, як і раніше, вважається не звичайний зведеній статистичний документ, необхідний кожному економісту-аналітику, а зведеній валютний план. Тобто документ, який відображає державний, адміністративний розподіл валютних коштів. (Це непорозуміння з величими труднощами вдалося врегулювати лише до кінця 1992 року, коли в Національному банку було створено управління платіжного балансу, яке спільно з Міністерством статистики і розпочало планомірний збір та опрацювання інформації, необхідної для складання платіжного балансу за формою МВФ).

Україна вступає до Міжнародного валютного фонду.

На фото: зліва направо — О. Шаров (на той час — заступник Голови Правління Національного банку), помічник міністра фінансів України О. Гаврилишин, посол України в США О. Білорус, економічний радник посольства України в США С. Кулик, підписує угоду екс-міністр фінансів України Г. П'ятченко.

Віднести прийняття рішення про девальвацію і ревальвацію української валюти до компетенції Верховної Ради — і все?

Ідею обов'язкової цесії валютних надходжень спочатку відкинули. Але альтернативи цьому не було. І вихід підказало життя...

Ратифікація Угоди про Міжнародний валютний фонд

Тим часом розвиток валютного законодавства продовжувався іншим шляхом. У серпні Верховна Рада України ратифікувала Угоду про Міжнародний валютний фонд (статут МВФ), уявивши на себе, таким чином, певні обов'язки щодо організації своєї валютної системи. Так, у рамках світової валютної системи з юридичної точки зору вільно конвертованою вважається валюта країни, яка взяла на себе зобов'язання, передбачені пунктами 2, 3 і 4 статті VIII Угоди про Міжнародний валютний фонд. А це означає, що дана країна:

- 1) має право запроваджувати заходи контролю (в тому числі й дискримінаційні) щодо руху капіталу (як відливу його, так і приливу із-за кордону);

- 2) не повинна обмежувати можливість використання своєї валюти

Ратифікувавши Угоду про МВФ, Україна взяла на себе певні зобов'язання щодо організації власної валютної системи

або валюти інших членів фонду для здійснення поточних платежів (хоча вони і можуть визначати, в яких валютах резиденти мають право одержувати платежі із-за кордону, але ніяк не повинні обмежувати їхнє право одержувати ці платежі в національній валюті);

- 3) зобов'язана викуповувати в інших членів фонду (їхніх офіційних органів) залишки коштів у своїй валюти за умови, що вони утворилися в результаті платежів щодо поточних операцій і конвертація необхідна

для здійснення поточних операцій.¹ Щоправда, український парламент, скориставшись легально існуючою альтернативою, ратифікував не восьму, а чотирнадцяту статтю статуту, відповідно до якої країна лише проголошує своє прагнення до забезпечення конвертованості національної валюти.

Стійка конвертованість валюти, безперечно, свідчить про здоровий стан економіки, однак повсюдно поширене в останні роки в країнах колишнього СРСР уявлення, що конвертованість валюти — абсолютне благо, доволі сумнівне. Багато ким конвертованість валюти почала сприйматися як черговий символ "світлого майбутнього". Ось що сказав із приводу річниці запровадження в обіг конвертованої естонської крони голова Банку Естонії С.Каллас: "Чи пам'ятаєте ви, друзі, наше життя до запровадження естонської крони? Чи пам'ятаєте ви таку річ, як купони? Чи пам'ятаєте ви черги за бензином і невпевненість — від того, що ви ніколи не знали, чи зможете скористатися своїм автомобілем? Чи пам'ятаєте ви ще значення фрази "мати знайомство"? (...) Чи пам'ятаєте ви неміті вітрини магазинів? Чи пам'ятаєте ви ресторани, в яких ніколи не було вільних столиків? Чи пам'ятаєте ви валютні магазини, які були для багатьох людей хіба що місцем екскурсій (звичайно, якщо їм дозволяли хоча б зайти всередину)? Ви не повинні забувати про це, як би не хотілося про це забути".² Про те, що у конвертованості валюти існує і зворотний бік (вразливість економіки до зовнішніх шоків, необмежена конкуренція з боку іноземних виробників тощо), вважали за краще не згадувати (шо, власне, і зумовило спробу реставрації валютної монополії в 1993 році).

Замість закону — декрет Кабінету Міністрів

П рискорено лібералізовуватися валютне регулювання почало на основі Декрету Кабінету Міністрів України "Про систему валютного ре-

¹ Див.: Gold J. The Fund's Concepts of Convertibility. Pamphlet Series No.14 — Wash., D.C.: IMF, 1971, pp.20-21.

² Див.: Governor of Eesti Pank on the First Anniversary of Estonian Monetary Reform. — Estonian Kroon. Finance Economy, 1993, Nov., p. 7.

гулювання і валютного контролю" від 19 лютого 1993 року. (У той період згідно з рішенням Верховної Ради України уряд мав право видавати декрети з неврегульованими питань управління економікою. Ці документи одержували силу закону і вступали в дію негайно після їх опублікування без ратифікації Верховною Радою).

І хоча в основу урядового декрету було покладено проект закону, підготовленого свого часу Національним банком, однак проект містив ряд положень, які викликали заперечення з боку Нацбанку. Так, не зовсім зрозумілим було віднесення до числа "нерезидентів" міжнародних організацій та їхніх філіалів, які користуються імунітетом та дипломатичними привileями, а також представництв інших організацій і фірм, які не займаються підприємницькою діяльністю на підставі законів України. Такий підхід робив незрозумілим віднесення до резидентів чи нерезидентів міжнародних організацій, які не мають імунітету і розміщені безпосередньо в Україні. У зв'язку із цим пізніше, наприклад, виники проблеми з міжнародним фондом "Відродження", які були вирішенню сuto волонтаристським методом, оскільки з декрету зникло положення про те, що всі спірні питання з приводу визначення статусу юридичної чи фізичної особи вирішуються НБУ.

Резидент чи нерезидент — як правильно кваліфікувати фізичних осіб? На жаль, у декреті Кабінету Міністрів чіткості немає...

Залишилося без відповіді і питання про те, що саме вважати "тимчасовим перебуванням" на і за межами території України. А звідси виліває і проблема правильної кваліфікації фізичних осіб. Скажімо, громадяни України можуть вважатися резидентами, якщо постійно проживають в Україні, навіть тимчасово перебуваючи за кордоном. Водночас їх можна розглядати як нерезидентів у випадку, якщо вони постійно проживають за кордоном, хоча й перебувають на території Ук-

раїни. Таке визначення могло б бути прийнятним у закритому суспільстві радянського зразка, але зовсім не дає відповіді на питання про правильну кваліфікацію громадян України, які, скажімо, мають у власності житло і в Україні, і за кордоном (адже факт прописки зовсім не гарантує, що більшу частину часу громадянин проводить саме у вказаному місці). А подібні ситуації стають усе масовішими (передусім у зв'язку із проживанням українських громадян на території інших країн СНД).

Із проекту зникло і ясно виражене право Національного банку відносити ту чи іншу валюту до категорії вільно конвертованих або конвертованих не повною мірою. Внаслідок цього пізніше стали виникати певні суперечності, пов'язані з порядком обов'язкової цесії валют. Справа в тому, що не було ні необхідності, ні технічної можливості забезпечення обов'язкового продажу валюти всіх іноземних держав, а на початковому етапі розвитку валютного ринку виникали навіть проблеми з деякими вільно конвертованими валютами (такими, як іспанська песета чи італійська ліра), покупців на які просто не знаходилося, а банки не могли забезпечити їхню конвертацію в більш ходові долари та німецькі марки. Національний банк міг вирішити цю проблему, визначивши коло валют, які підлягають цесії (що він урешті-решт і зробив), однак формально, юридично подібного права законом йому надано не було.

Значні розбіжності в поглядах викликали окремі положення статті 4 "Порядок використання надходжень в іноземній валюти" та одночасно прийнятого Декрету №16-93 "Про тимчасовий порядок використання надходжень в іноземній валюти". Статтею 4 основного декрету передбачалася обов'язкова цесія "всіх надходжень на користь резидентів в іноземній валюти" (пункт 1) з винятками, встановленими пунктом 2 і доповненими статтею 2 декрету №16-93. Одночасно "тимчасовий" декрет установлював, що обов'язковому продажу підлягає лише 50 відсотків валютних надходжень. Це і викликало заперечення експертів Національного банку, котрі вважали, що в умовах, які склалися, для підтримання стабільного становища валюти на ринку цього виявиться недостатньо.

Водночас у НБУ вважали за не-

обхідне дещо розширити список допустимих винятків. Зокрема, мова йшла про суми, одержані у вигляді кредитів (для інвестицій робилися винятки), а також про благодійні внески і спонсорську допомогу. На жаль, ці винятки не зробили, хоча одержана в кредит іноземна валюта однаково не продавалася на ринку в обов'язковому порядку, оскільки її використання було відрегульовано правилами кредитування в іноземній валюти (що знову-таки не можна вважати повністю задовільним рішенням). З іншого боку, декретом звільнялися від обов'язкового продажу надходження іноземної валюти, одержані в результаті приватизації державного майна, хоча саме вони могли бути головним джерелом пропозиції на валютному ринку (на жаль, цього не сталося, оскільки практично не проводилася приватизація).

Не увійшло до декрету і положення про те, що уповноважені банки зобов'язані продавати відповідні суми іноземної валюти Національному банку України (при тому, що він, у свою чергу, зобов'язується продавати уповноваженим банкам вільно конвертовану валюту в обсязі, достатньому для забезпечення потреб у поточних платежах). У цьому проявилось в цілому негативне ставлення тодішнього уряду до створення Національним банком валютного резерву, оскільки це, мовляв, спустошувало ринок і негативно позначалося на валютному курсі карбованція.

Крім того, з проекту зникли положення, якими визначалися обов'язки уповноважених банків щодо продажу іноземної валюти (або, інакше кажучи, права резидентів і нерезидентів на конвертацію українських карбованців в іноземну валюту). Пропонувалося законодавчо зафіксувати, що:

- резиденти мають право купувати іноземну валюту для оплати по зобов'язаннях перед іноземними особами (нерезидентами), які виникли у зв'язку із переміщенням товарів і послуг, а також прав власності, обумовлених їхньою господарською діяльністю;

- нерезиденти мають право купувати іноземну валюту для того, щоб забезпечити перерахування валютних коштів за кордон, у тому числі репатріацію прибутків від інвестицій в Україні та в інших випадках, установлених Національним банком.

Уряд вважав за краще замість

пропонованого варіанта встановити, що уповноважені банки зобов'язані продавати куплену в порядку обов'язкової цесії іноземну валюту на міжбанківському валютному ринку протягом п'яти днів (пункт 3 статті 5). Одночасно в пункті 1 статті 6 встановлювалося, що структура, порядок та умови торгівлі на цьому ринку визначаються Національним банком. На перший погляд, такі широкі права НБУ давали можливість установити ті правила, які й пропонувалися в його проекті. Насправді все виявилося інакше. Банк у своєму варіанті залишив уряду певну законну можливість для обмеження ступеня конвертованості карбованція (у проекті прямо говорилося, що торговельні та інші операції, які оплачуються за рахунок придбаної на ринку валюти, повинні відповідати пріоритетним напрямам економічної політики).

Водночас проект проголошував як норму саме поточну конвертованість карбованція і рівність усіх суб'єктів ринку. Природно, що це знайшло своє відображення і в інструктивних матеріалах Національного банку з приводом операцій на міжбанківському валютному ринку. Однак юридичне та політичне становище НБУ було ще дуже слабке, і врешті-решт він не вистояв перед натиском сил, які намагалися ліквідувати уже досягнутий рівень конвертованості національної валюти. Оскільки даний положення не було закріплене законодавчо, то це вдалося зробити простою телеграмою Національного банку в серпні 1993 року (під тиском уряду Ю.Звягільського).

Певні проблеми виникли і у зв'язку із прийняттям нової редакції статті про валютні операції, на які потрібен був спеціальний дозвіл НБУ. Декретом встановлювалося, що такі ліцензії видаються не на "окремі", а на "разові" операції. Серед них, наприклад, виявилися і операції уповноважених банків щодо вивозу за кордон іноземної валюти з метою зарахування її на свої кореспондентські рахунки. Очевидно, згідно з логікою, право на такі операції автоматично треба було надати всім банкам, які одержали генеральну валютну ліцензію Національного банку. (Передбачалося також декларування в НБУ вивезених сум). Проте в уряді помилково вважали, що вивезення готівкової валюти означає приховування валютного капіталу і вимагали найжорсткішого контро-

лю, що на практиці означало бюрократизацію системи валютного регулювання (і стало однією з причин червневої кризи із вивозом готівкових рублів, який закінчився тим, що частина рублевої готівки так і не була своєчасно вивезена в російські банки й тому, по суті, анульована після відомих рішень Центробанку РФ).

З аналогічної причини (незнання і нерозуміння специфіки роботи центрального банку) у статті 9 пропонувалося декларувати в Національному банку не лише валютні цінності, але "й інше майно резидентів, які перебувають за межами України". У зв'язку із цим уже в березні почали масово надходити заяви про декларування експортерами свого товару, який зберігається на складах за кордоном або знаходиться на консигнації, а імпортерами — про товари, куплені ними на умовах fob і ще не доставлені на територію України. Природно, що НБУ не мав навіть фізично можливості здійснити подібне декларування.

Якщо країна ратифікувала статтю VIII Угоди про МВФ, вона може сама встановлювати перелік прийнятих валют платежу. Чим це обернулося для України?

Статтею 7 передбачалося, що розрахунки між резидентами і нерезидентами можуть здійснюватися лише в іноземній валюті (для винятків потрібна була індивідуальна, тобто разова ліцензія НБУ), що суперечило зафіксованому Угодою про МВФ розумінню конвертованості валюти, до досягнення якої прагнув уряд. Правила МВФ передбачають, що у випадку ратифікації країною статті VIII Угоди про МВФ вона може встановлювати перелік **прийнятих валют платежу** із обов'язковим включенням до цього списку і власної валюти. (Хоча, наприклад, Аруба та Нідерландські Антильські острови, які офіційно ратифікували цю статтю, якраз не допускають здійснення міжнародних розрахунків у своїй валюті. Аналогічно вчинила й Україна, яка, щоправда, не ратифікувала названу статтю).

Дана норма була введена з доб-

рим наміром збільшити надходження в країну іноземної валюти, хоча, очевидно, правильніше було б регулювати це питання відповідними інструкціями. Встановлення єдиного правила призвело до того, що уже в березні 1993 року загострилася проблема розрахунків українських підприємств із партнерами з країн СНД (передусім Росії та Білорусі). Вони були готові продавати свою продукцію за українські карбованці (що зняло б напругу на ринку рубля) або купувати з оплатою в карбованцях, які одержали раніше чи могли порівняно дешево купити на своєму валютному ринку (це пом'якшило б кризу збути для деяких виробників в Україні). На щастя, невраховану пропозицію Національного банку вдалося реалізувати з допомогою спільноти циркулярного листа Кабінету Міністрів і Національного банку, в якому казується, що закон (у даному випадку стаття 7 декрету, який мав силу закону) не поширюється на відносини із резидентами країн колишнього СРСР за винятком Естонії (яка на той час уже мала власну валюту). Характерно, що і в даний час цей виняток стосується тільки Естонії і не поширеній на інші пострадянські країни, які після того запровадили власну валюту.

Утім, у цій ситуації міг бути застосований і зовсім інший підхід: можливість розраховуватися із нerezидентами знищила б попит на іноземну валюту, а наявність на внутрішньому ринку нerezидентів, які мають національну валюту, підвищила б попит на українську продукцію і сприяла б розв'язанню так званої кризи неплатежів (а точніше — класичної кризи перевиробництва).

У 1993 році Україна укотре вже наступила на граблі. Причому одразу на двоє

Особлива увага приділялася статті 8 декрету, в якій регламентувався порядок встановлення валютного курсу. Головну проблему НБУ вбачав у тому, що йому пропонувалося встановлювати валютний курс “на основі результатів торгів валютними цінностями на міжбанківсько-

му валютному ринку України”, який існував у вигляді єдиної валютної біржі. Не зрозуміло було, що означає “на основі”: у той час Міністерство економіки наполягало, щоб Національний банк просто офіційно “освячував” курс біржових торгів і не втручався в його формування (засуджуючи як інтервенції НБУ, так і придання ним валюти для формування свого офіційного резерву). З точки зору НБУ правильнішим було б таке формулювання: “Валютний курс (курс обміну) української національної валюти щодо іноземних валют устанавлюється в порядку, визначеному Національним банком України”.

Стаття 8 Декрету Кабінету Міністрів “Про систему валютного регулювання і валютного контролю”: спроба реставрувати валютну монополію держави?

На жаль, саме невизначеність повноважень НБУ в питанні про валютний курс стала якщо не причиною, то, в усякому випадку, суттєвим фактором посилення кризи валютного регулювання, який виник через кілька місяців. Мова йде про спробу реставрації валютної монополії держави, виражену в прийнятті рішень суто “радянського стилю”: рішення приймалися одним органом (циого разу в ролі Політбюро були керівники Кабінету Міністрів), а обнародувалися іншим, який виконує функції “фасадної демократії” (прикро, але ця роль дісталася Національному банку). Процедура, за якою все це робилося, не витримує ніякої критики: норма законодавчого акта (стаття 8 декрету, що передбачає встановлення офіційного курсу на основі торгів на міжбанківській валютній біржі) була, по суті, відмінена простою телеграммою НБУ. Відповідні ж зміни до законодавства Верховна Рада України внесла лише три місяці по тому). Наче із роману Оруелла з'явилися так званий “фіксований курс” (який насправді таким не був, оскільки все-таки час від часу змінювався, але зате був суто адміністративним і штучно завищеним, про що сором’язливо замовчувалося) і так званий “тендерний комітет” (який

ніяких тендерів, тобто конкурсу комерційних умов, не проводив, а просто-напросто розподіляв валюту серед “пільгових імпортерів” — їх список становив доступний історикам, очевидно, лише в наступному тисячолітті).

Внаслідок цього Україна умудрилася, як то кажуть, наступити на граблі — та не на одні, а на двоє одночасно: 1) вираховувати за допомогою різних методик паритету купівельної спроможності міфічний “реальний” курс і 2) вдатися до практики множинності курсів.

Пам’ятаю, як на одній із міжнародних конференцій наш колега із Словаччини називав захоплення обчисленнями паритету купівельної спроможності (ПКС) “економічним романтизмом” і застерігав від марнування часу. Проте ми не були б самими собою, якби, як і годиться справжнім ученим, не перевірили все це на собі. Мінекономіки провів певні обчислення (методика яких не витримує ніякої критики) і визначив такий бажаний керівництвом “правдивий” курс (невдовзі він мало не добив остаточно експортні гаузі).

Сталін, Хрушчов і “правильні” курси рубля щодо долара

Зрозуміло, що обчислення ПКС (навіть за найдосконалішими формулами і методиками) не може замінити ринкового механізму встановлення валютних курсів. Хоча така практика характерна для Радянського Союзу. Так, у 1950 році були зроблені обчислення “правильного” курсу радянського рубля щодо долара, які завдяки старанням і винахідності експертів призвели до співвідношення 1 долар = 14 рублям. Уся безглуздість таких обрахунків була продемонстрована Й. Сталіним, якому і цей паритет видався

Паритет купівельної спроможності і валютний курс. Взаємозв’язок між ними — лише довгострокова тенденція. Але не можна відхиляти ринковий механізм встановлення курсів...

несправедливим, і він установив свій — на рівні 4 карбованців, — не утруднюючи себе взагалі ніякими обчислennями. Аналогічним чином було встановлено курс рубля відносно долара і через десять років. Однак тоді вже, виходячи із установки “наздогнати і перегнати”, вирішили, що 1 долар дорівнює всього 90 копійкам (звичайно ж, обґрутувавши це відповідними розрахунками).

На жаль, подібні ілюзії ще характерні для деяких країн із переходною економікою, хоча, здається, лише пострадянських. (У зв’язку із цим характерне зізнання Л. Бальцеровича про неможливість більш-менш достовірно розрахувати реальний курс, що, врешті-решт, підштовхнуло польські органи влади до суто суб’єктивного рішення зупинитися на курсі чорного ринку³).

Паритет купівельної спроможності можна визнати як теоретичну основу валютного курсу, але не більшою мірою, ніж собівартість товару — основовою його ціни: в дійсності відхилення можуть бути які завгодно значні і в будь-який бік. Між ПКС і курсом є певна кореляційна залежність, але цей взаємозв’язок існує лише як довгострокова тенденція. Відсутність механізму жорсткого обмеження коливань валютних курсів (такого, як механізм “золотих точок” або хоча б Бреттон-Вудська угоди) в сучасних умовах обумовлює можливість значного відхилення курсу від ПКС — від 10-20 відсотків за стабільного економічного розвитку до сотень процентів в умовах гіперінфляції, валютних обмежень, “втечі” капіталу, значного дефіциту платіжного балансу.

Наприклад, за розрахунками фахівців лондонського філіалу американського Citi-банку на кінець 1993 року процент розбіжності між ринковим курсом і ПКС (обраховані на основі відносних цін виробника) щодо німецької марки становив: для британського фунта — 1,6 відсотка, швейцарського франка — 3, норвезької крони — 11,6, італійської ліри — 15,8, французького франка — 19,8, голландського гульдена — 20,3, для бельгійського франка — 29,3 відсотка⁴. За оцінками експертів фінансової компанії Голдман Сакс розходження ще більші (на жовтень 1994 року): від 2 відсотків у випадку

⁵ Див.: The International Economics Analyst, Oct. 1994 — London: Goldman Sachs, p.2.04.

⁶ Див.: Articles of Agreement. International Monetary Fund, Apr. 1993, p. 22

⁷ Див.: Ibid., p. 37.

⁸ Див.: Ibid., p. 53.

члена МВФ починає відрізнятися (у середній точці) більш як на 1 відсоток від курсу цих валют, що існує на їхньому основному ринку⁹. Якщо таке становище зберігається не менше тижня, то дій, що його спричинили, офіційно визначаються як порушення існуючих правил МВФ (рішення Виконавчого Комітету МВФ 16790 — (81/43) від 20 березня 1980 року).

Варто підкреслити, що аналогічні розриви, обумовлені суто ринковими факторами (наприклад, відсутністю конкуренції), не розглядаються як “практика”, варта засудження. Із цього приводу офіційне видання МВФ прямо пояснює, що країні-члені несеТЬ відповідальність за використання практики множинності курсів лише в тому випадку, якщо вона є наслідком “офіційних дій” країни-члена або її “фіскальних агентств”, під якими маються на увазі казначейства (міністерства фінансів), центральний банк, стабілізаційний фонд тощо¹⁰. Класичним прикладом такої практики було директивне встановлення курсу рубля або система диференційованих валютних коєфіцієнтів (кількістю понад 2 тисячі), які застосовувалися в СРСР (шоправда, він не був членом МВФ).

Країни — члени МВФ несуть відповідальність за використання практики множинності курсів. Але до неї можна вдаватися лише після згоди МВФ і то як до тимчасового заходу

Практика множинності курсів є одним із проявів системи валютного контролю, філософія якого успадкована від соціалістичної економіки із її орієнтацією на управління згори, на обчислення “реальних” цін, “кабінетний метод” визначення пріоритетів і розгалужену систему різноманітних привілеїв, винятків тощо.

⁹ Див.: Developments in International Exchange and Payments Systems-IMF, Wash., D.C., June 1992, pp. 15-16.

¹⁰ Див.: Gold J. SDRs, Currencies, and Gold. Sixth Survey of New Legal Developments. IMF Pamphlet Series No.40 — Wash., D.C.: IMF, 1983, pp. 20-21.

Національний банк України підтримує тісні зв'язки з Міжнародним валютним фондом. Недавно з черговою місією до Києва приїздили представники МВФ Річард Хайдс і Роман Житець. Гості дали високу оцінку діяльності банку в сфері монетарної статистики, висловивши ряд нових рекомендацій.

На знімку: директор економічного департаменту НБУ Л.В. Воронова під час бесіди з представниками МВФ.

Уперше серйозну увагу наслідкам застосування практики множинності курсів МВФ приділив наприкінці 1950-х років, коли, розглянувши "Огляд політики Фонду щодо практики множинності курсів (SM/57/2, Rev.1, 5/3/57), Виконавчий Комітет констатував, що така практика руйнує економіку країн, які її застосовують і становить небезпеку для інших країн — членів МВФ. Згідно із існуючими правилами, подібна практика потребує згоди МВФ, яку можна одержати у випадку, коли до неї вдаються як до тимчасового заходу, покликаного досягнути рівноваги платіжного балансу. В інших випадках перш ніж дати свою згоду МВФ повинен упевнитися, що така практика не становить загрози економіці інших країн — членів МВФ (рішення Виконавчої Ради МВФ 16790 — (81/43) від 20 березня 1980 року).

Другий проект закону, підготовлений НБУ, готовий. Чи останній?

Природно, що такі вільноті щодо законодавства створили настільки заплутану ситуацію (в тому

числі і спробами, зберігши обличчя, відновити "статус-кво", як говорив інший "великий комбінатор"), що вкрай необхідним стало прийняття повноцінного, всеохоплюючого закону про валютне регулювання, який би приводив до єдиної, логічно зв'язаної системи всі його окремі елементи. Проект такого закону підготовлено і, очевидно, невдовзі буде внесено на суд зачонодавців.

Ніяких особливо революційних змін порівняно з існуючим порядком у ньому не пропонується. І це добре, оскільки сфера валютного регулювання не переносить різких рухів (навіть у правильному напрямку). Лібералізація повинна бути не оббалансованою, а продуманою і неухильною. Необхідно, щоб суб'єкти валютного ринку розуміли її логіку і передбачали (не на основі ворожіння на кофейній гущі, а виходячи із розвитку ситуації на ринку) її наступні етапи. Треба чітко визначити й обнародувати пріоритети валютної лібералізації: спростження доступу до валютних операцій резидентів або нерезидентів, юридичних або фізичних осіб, захист інтересів експортерів чи імпортерів тощо. Утім, це більше стосується дій органів виконавчої влади.

Практика вимагає, щоб у самому законі було передбачено механізм його лібералізації: умови, за яких продовжують зберігатися ті чи інші обмеження; умови, за яких вони можуть або обов'язково повинні бути

¹¹ Див.: Czech convertibility nears reality. — Central European, April 1995, p. 5.

¹² Див.: Wojtowicz W. Polskie prawo dewizowe. Komentarz.-Gdansk: InfoTrade, 1994, s. 5.

У законі ж, орієнтованому на створення законодавчого забезпечення конвертованості національної валюти, слід виходити із тимчасового характеру якщо не всіх, то більшості існуючих обмежень. На самперед це стосується обмежень щодо поточних операцій. Нинішнього року очікується ратифікація статті VIII статуту МВФ першими постсоціалістичними країнами — Чехією, Польщею, Угорщиною. (Центробанк Росії, до речі, теж обговорює дане питання із МВФ). Така ратифікація означає, зокрема, зняття заборони на відкриття резидентами рахунків в іноземних банках і придбання власності за кордоном¹¹. Розуміння логіки подальшого розвитку валютного регулювання, таким чином, вимагає і від нас створення закону за принципом: що не заборонено — те дозволено.

Закон повинен включати в себе вичерпний перелік справді необхідних обмежень і заборон. При цьому законодавець мусить усвідомлювати можливість їх лібералізації або повної відміни і не намагатися закріпити їх намертво. Як цілком справедливо зауважує один із найкрупніших фахівців у галузі валютного регулювання в країнах із перехідною економікою професор В.Войтович, "у ринковій економіці валютне законодавство приймається лише у зв'язку з важким господарським або політичним становищем, а валютні операції регламентуються у виняткових ситуаціях, після закінчення яких регламентаційні обмеження відміняються і відновлюються свободою здійснення валютних угод"¹².

Пріоритети лібералізації та необхідність обмежень і заборон — у валютному законодавстві

відмінені; визначено, які органи державної влади уповноважені це зробити. Слід також передбачити можливість і обов'язковість координації дій різних органів валютного контролю, оскільки нині одночасно робляться і кроки в бік лібералізації (доступ до валюти всередині країни), і кроки щодо збільшення заборон (бюрократизація процедури вивезення ввезеної раніше валюти). Деякі проблеми взагалі не вирішуються (регламентація грошових переказів неторгового характеру за кордон, використання кредитних карток тощо).

Продумати треба і підхід до питання про санкції за порушення відповідних обмежень. Напевно, тут логічно виходити із старої істини: покарання має бути не жорстоким, а невідвортним. Інакше продовжуватиме діяти інше правило: жорсткість законів компенсується необов'язковістю їх виконання. Крім того, було б нелогічно сьогодні карати за те, що цілком офіційно збираються дозволити завтра. Тим паче карати фактично за одне й те ж діяння двічі і тричі (як це пропонується в підготовленому проекті).

Репатріація, обов'язкова цесія чи продаж виручки від експорту лише деяких товарів?

Аналізуючи розвиток валютного регулювання в країні, можна за здогадом передбачити проблеми, із-за яких розгоряться найгарячіші сперечки. Передусім це стосується питання про обов'язковий продаж валютних надходжень. Навіть серед представників виконавчої влади думки із цього приводу розділилися: від запровадження 100-відсоткового продажу до повної його відміни. А яка світова практика?

У випадках, коли надходжень іноземної валюти на ринок недостатньо, держава може вдаватися до деяких адміністративних заходів, по-кліканіх забезпечити примусовий приплив валюти. Так, абсолютна більшість (понад сто двадцять) країн — членів МВФ застосовує правила обов'язкової репатріації до країн місцева надходження доходів від експорту не пізніше встановленого строку з моменту перетинання валютного митного кордону (Єгипет, Ізраїль, Мальта, Таїланд) або одер-

жання плати за нього (Намібія, Польща). У багатьох випадках застосування цього правила доповнюється обов'язковою цесією (surrender requirements — тобто зобов'язанням продажу валютних надходжень на ринку), яка не розглядається як валютне обмеження (у тому розумінні, в якому воно викладене в Угоді про МВФ)¹³. Обов'язкові цесії можуть підлягати всі валютні надходження (Бенін, Бразилія, Угорщина, Кіпр, Мальта, Туреччина, Польща, Чехія) або певна їх частина (Греція, Ліберія, Росія, Україна, Чилі, Філліпіни).

До питання обов'язкового продажу валютних надходжень у світі підхід диференційований. Усе залежить від конкретної економічної ситуації

торії (Данія відмовилася від обов'язкової цесії в 1988 році, Великобританія, Італія, Іспанія та Греція — в 1989, Франція — в 1990 році).

У більшості країн в офіційному обігу — лише національна валюта

Іншою болючою для України проблемою стало питання про використання на її території іноземної валюти як законного засобу платежу. Воно (без сумніву, дуже важливе) у нас перетворене в надміру політизоване та емоційне. Основними аргументами в суперечці є твердження, що використання іноземної валюти образливе для країни, а також взяті навіть не зі стелі, а просто з даху цифри про залишки валюти на руках у населення.Хоча нічого особливо образливого у цьому немає (користуємося ж ми імпортними ліками, якщо наші недостатньо ефективні). Чужоземну державу-емітент (найчастіше — США) ми справді кредитуємо, але не лише тоді, коли тримаємо готівкові долари, але й коли використовуємо безготівковий доллар. І не лише ми: понад 75 відсотків міжнародних платежів здійснюються в доларах. Така вже природа сучасної валютно-грошової системи і навряд чи молода держава зможе вирішити цю добре відому фахівцям проблему, ще кілька десятиліть тому названу "дилемою Триффіна".

Іноземної валюти, яка знаходитьться на руках у населення, швидше за все у 3-4 рази менше від сум, які називаються... Але її вона могла б деякою мірою врегулювати обіг

Суми, які знаходяться на руках у населення, швидше за все у три-чотири рази менші від тих, які звичайно називають (гадаю, на руках — у межах 1,5-2 мільярдів доларів, що кореспондується з аналогічними оцінками колег із Центробанку РФ). Утім, це теж солідні суми. І хоча вони зовсім не "лежать без діла", усі

ж бажано було б урегулювати їх обіг. Ця проблема повинна бути вирішена спокійно і планомірно.

У більшості країн єдиними законними коштами платежу визнається лише національна валюта, але деякі країни дозволяють обіг на своїй території і іноземної валюти (яка та-ж використовується в загальному агрегаті грошової маси, хоча це і ускладнює контроль за грошовим обігом у зв'язку зі змінами валютного курсу). Наприклад, у Кіпрі обіг австралійського долара, у Намібії — південноафриканського ренда. Панама і Ліберія не мають власних банкнот, а Мікронезія взагалі не має власної валюти, і на їхніх територіях як законні кошти платежу використовуються долари США. В Люксембурзі в обігу знаходяться як люксембурзькі, так і бельгійські франки.

Багато прикладів "безвалютного" існування дала пострадянська практика. Спершу колишньою, а, по суті, "колективно дерегульованою" валютою користувалися всі пострадянські держави. Пізніше багато із них, випускаючи в обіг власні сурогати (купони, талони і т.п.), дозволяли обіг на своїй території радянського (згодом — російського) рубля.

Зміни обсягів іноземної валюти, яка знаходиться в обігу, здатні викликати некеровані коливання загальної грошової маси. Це особливо небезпечно за високих темпів інфляції

А все-таки більшість країн забороняє на своїй території офіційний обіг іноземної валюти — передусім із метою забезпечення дійового контролю за обсягом в обігу грошової маси. Адже обсяг іноземної валюти, який знаходиться в обігу, не може регулюватися центральним банком безпосередньо, отже, його зміни здатні викликати небажані, некеровані коливання загальної грошової маси. Це створює систему паралельного грошового обігу, особливо небезпечну за високих темпів інфляції, оскільки служить додатковим елементом руйнування системи накопичень і заощаджень. Однак деякі

країни дозволяють використання на своїй території вільно конвертованої валюти для здійснення обмежених платежів (наприклад, у спеціальних магазинах або за наявності спеціальної ліцензії). Така система була характерна для СРСР та інших соціалістичних країн.

Більше того, на думку окремих економістів, в умовах високої інфляції і постійної депреції національної валюти навіть необхідно всіляко використовувати у внутрішньому обігу іноземну валюту, що дасть змогу стабілізувати внутрішній обіг. Природно, що в подібних випадках можливе накопичення іноземної валюти на рахунках її одержувачів за загальної нестачі валютних коштів на ринку. Правило їхньої обов'язкової цесії чи повна заборона платежів в іноземній валюти можуть спрямовувати валютні кошти через банки на ринок (якщо лише такі заходи не приведуть до скорочення валютних надходжень, що може бути результатом недосконалості системи валютного регулювання, наприклад, за відсутності доступу "валютних" магазинів до інших джерел валюти або у випадку адміністративного втручання держави в процес формування валютного курсу).

При переході до конвертованості національної валюти одномоментна заборона на ходіння іноземної валюти може, крім того, викликати позитивний психологічний ефект, як це було, на думку Л.Бальцеровича, в Польщі¹⁴.

Іншим варіантом вирішення даної проблеми є поступове введення жорстких правил обігу іноземної валюти, як це було зроблено в Російській Федерації.

Можна підвести коня до води, але неможливо примусити його пити, або як стимулювати прилив іноземного капіталу

Нарешті, до розряду ключових необхідно віднести і питання про стимулювання приливу іноземного капіталу та повернення вивезеного свого часу українського (якого

також не так уже й багато, але від 5 до 10 мільярдів доларів може набратися). Очевидно, що організація контролю за повнотою і своєчасністю повернення валютної вірчки дає позитивні результати. Але так само очевидно і те, що поки діє відомий принцип "усіх впускати — нікого не випускати", буде не так уже й багато бажаючих вкласти свої гроші в нашу економіку. Навряд чи Україні для здійснення структурної перебудови вистачить власного капіталу — навіть якщо всі канали для його втечі будуть надійно перекриті. (Цього, до речі, теж недостатньо, оскільки знову-таки діє відоме правило: "Можна підвести коня до води, але неможливо примусити його пити" — потрібні стимули для інвестування капіталу).

Звідси висновок: не забиваючи про елементарний контроль за рухом вітчизняного капіталу, акцент усе-таки потрібно робити не на заборонах, а на створенні сприятливого інвестиційного клімату (**охорона прав приватної власності**, розумне оподаткування, вільна конвертованість за поточними операціями, поступова лібералізація руху капіталу, розвиток валютного ринку і банківської системи в цілому тощо). Можна не сумніватися, що і вивезений раніше капітал потече в Україну одним із перших.

Щоб вивезений раніше капітал повернувся в Україну одним із перших, акцент треба робити не на заборонах, а на створенні сприятливого інвестиційного клімату

Таким чином, повернення наших законодавців до обговорення проекту Закону про валютне регулювання через три роки метань і терзань (метань у пошуках давно відомого у світі виходу і терзань через помилки, описані у всіх професійних виданнях) створює можливість чіткого визначення шляху реформ, яким повинна пройти наша економіка. Бо в умовах відкритої ринкової економіки система валютного регулювання зачіпає всіх і кожного.

¹⁴ Див. Balcerowicz L. 800 dni. Szok kontrolowany, s. 51.

Ірина Олександрівна
Кравченко

народилася 11 травня 1971 року в місті Львові. Із 1980 року живе у Києві. 1993 року закінчила юридичний факультет Київського державного університету імені Т.Г.Шевченка. Після закінчення вузу працювала юрисконсультом юридичної фірми, нині — провідний спеціаліст юридичного відділу Всеукраїнського акціонерного банку (ВА-банк).

Полеміка

Новий закон нас влаштовує, якщо Верховна Рада України врахує деякі зауваження комерційних банків

здійснення валютного контролю, відповідальність за порушення валютного законодавства.

Не аналізуючи всіх положень законопроекту, зупинимося лише на тих його аспектах, які викликають певні заперечення.

У законопроекті пропонується наявність з валутою України, платіжними документами і цінними паперами, іноземною валутою віднести до валютних цінностей також і монетарні метали (дорогоцінні метали, доварені (афіновані) до виших проб відповідно до світових стандартів, у злитках і порошках, які мають сертифікат якості) — золото і платина в будь-якому вигляді і стані за винятком ювелірних, промислових та побутових виробів (пункт "д", частина 1, стаття 1 проекту). Беручи до уваги світову практику із цього питання, вважаємо за доцільне віднести до такого розряду цінностей не лише золото та платину, а також і метали платинової групи, тобто іridій, родій, рутений, осмій та паладій.

Авторами законопроекту розширено зміст поняття "валютні операції", які поділяються на "поточні операції" та "операції, пов'язані з рухом капіталу", що значно збільшує можливості суб'єктів валютного регулювання здійснювати операції, пов'язані з використанням валути і валютних цінностей у міжнародному обороті або їхнє переміщення за межі України.

Проте, передічуючи види валютних операцій, мабуть, слід було б розкрити поняття "портфельних інвестицій". У пункти 2 статті 6 законопроекту категорично записано, що уповноважені банки та інші фінансово-кредитні установи, які одержали ліцензію НБУ на здійснення валютних операцій, повинні відкривати пункти обміну валют. На нашу думку, треба записати не "повинні", а

"мають право на їх відкриття". У тій же статті 6 викликає заперечення пункт "в", згідно з яким НБУ уповноважується видавати ліцензії на використання іноземної валюти на території України.

У законопроекті чітко викладено порядок видачі ліцензій Національним банком України, але відсутній перелік причин, з яких резидентам і нерезидентам можуть відмовити у видачі ліцензії.

Крім того, у разі такої відмови закон повинен надати суб'єктам валютних відносин право оскаржити таке рішення в суді чи арбітражному суді.

Подаючи в статті 10 законопроекту перелік договорів, згідно з якими необхідне одержання ліцензії НБУ, якщо авансовий платіж за договором перевищує 10 відсотків, треба визначити, що саме належить до товарів специального призначення.

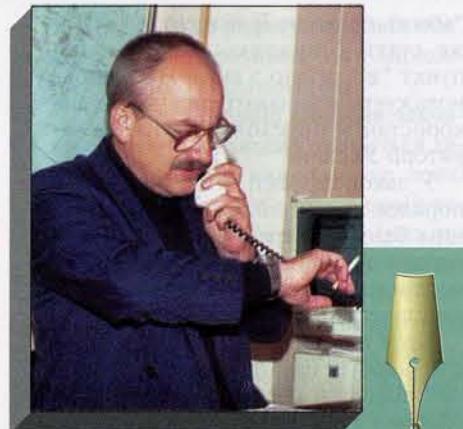
Щодо розділу IV "Регулювання валютного курсу" проекту закону треба зазначити таке: виходячи з того, що НБУ відповідно до частини 2 статті 12 встановлює курс валути на підставі результатів торгів на валютному ринку, треба було б у частині 1 статті 12 законопроекту вказати, що НБУ лише фіксує і оголошує цей курс.

У статті 21 законопроекту, де йдееться про права й обов'язки посадових осіб органів і агентів валютного контролю, необхідно наголосити, що посадові особи діють у межах своєї компетенції з урахуванням вимог чинного законодавства України.

Автори проекту передбачили відповідальність суб'єктів валютних відносин у разі порушення ними валютного законодавства. Проте за відсутність обліку валютних операцій передбачено штраф у сумі, еквівалентний 1500 доларам США, а за введення обліку валютних операцій з порушенням встановленого порядку, несвоєчасне подання, ухилення від подання чи подання недостовірного звітності?

На нашу думку, доцільніше було б уповноважити застосовувати штрафні санкції, передбачені статтею 22 законопроекту, не тільки Головну державну податкову інспекцію, але і її органи на місцях.

У цілому ж проект Закону "Про валютне регулювання" заслуговує позитивної оцінки і після відповідного доопрацювання, гадаємо, може бути рекомендований до прийняття. Хотілося б сподіватися, що це приведе як до стабілізації валути України, так і до стабілізації нашої економіки.

**Віктор Іванович
Лисицький**

народився 1945 року. Освіта вища. Двадцять сім років віддав промисловому об'єднанню "Чорноморський суднобудівний завод", де пройшов шлях від слюсаря до заступника генерального директора з питань економіки. Працював заступником Повноважного представника України в Російській Федерації (м.Москва), завідувачем відділом та сектором Адміністрації Президента, заступником завідуваччого відділом Кабінету Міністрів України. Із лютого 1995 року — радник Голови Правління Національного банку України з макроекономічної політики.

У 1989-1991 роках — народний депутат СРСР, член Комітету Верховної Ради СРСР із економічної реформи.

Кандидат економічних наук. Автор більше 40 наукових праць. Одружений, має двох синів.

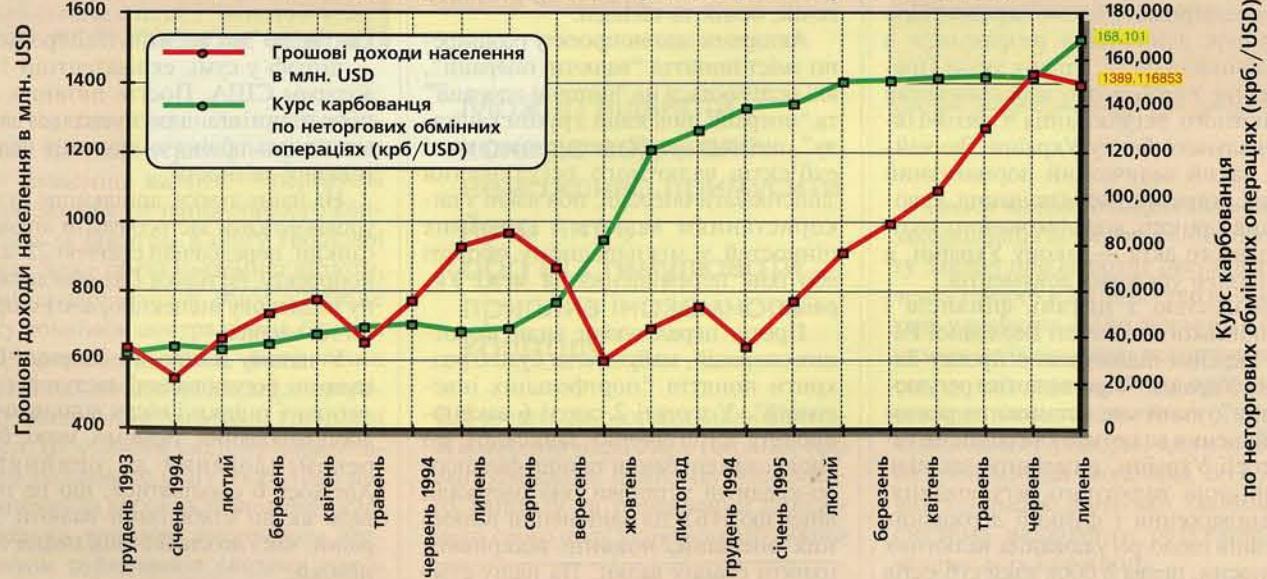
Числа і факти

Зростають витрати населення — розширюється споживчий ринок

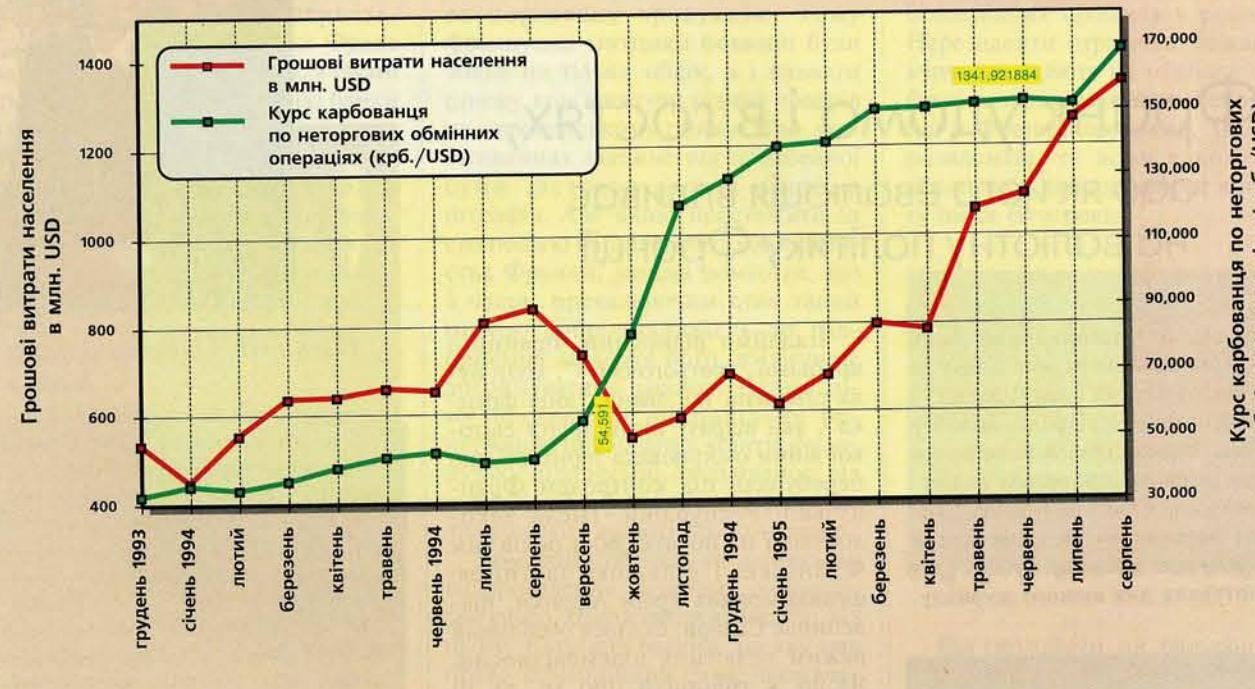
Реформи Президента України Леоніда Кучми, що проводяться з осені минулого року, зламали на краще макроекономічні тенденції в державі. Зокрема, уповільнiliся темпи спаду виробництва у промисловості, водночас суттєво зросли реальні грошові доходи населення. Виключно високими темпами збільшуються грошові доходи населення у доларовому еквіваленті. Розширюється місткість споживчого ринку, що відтворюється у зростанні грошових витрат населення у дolarах США. Напевно, це відбувається за рахунок включення механізмів самоорганізації, які не повністю спираються на роботу промисловості, що само по собі зна-

менує початок структурних змін у економіці. Це припущення підтверджується і стрімким зростанням загальних обсягів продажу доларів США. І хоча, ймовірно, така динаміка певною мірою пояснюється легалізацією неофіційного експорту, зрозуміло одне: тверда валюта "не йде" у безперспективну економіку. Для закупівлі трьох основних валют (доларів США, марок ФРН, російських рублів) використовується приблизно 25-30 відсотків наявної грошової маси проти 10 відсотків на початок року. Це, як бачимо, красномовно свідчить про відповідне пожвавлення зовнішньоекономічної діяльності.

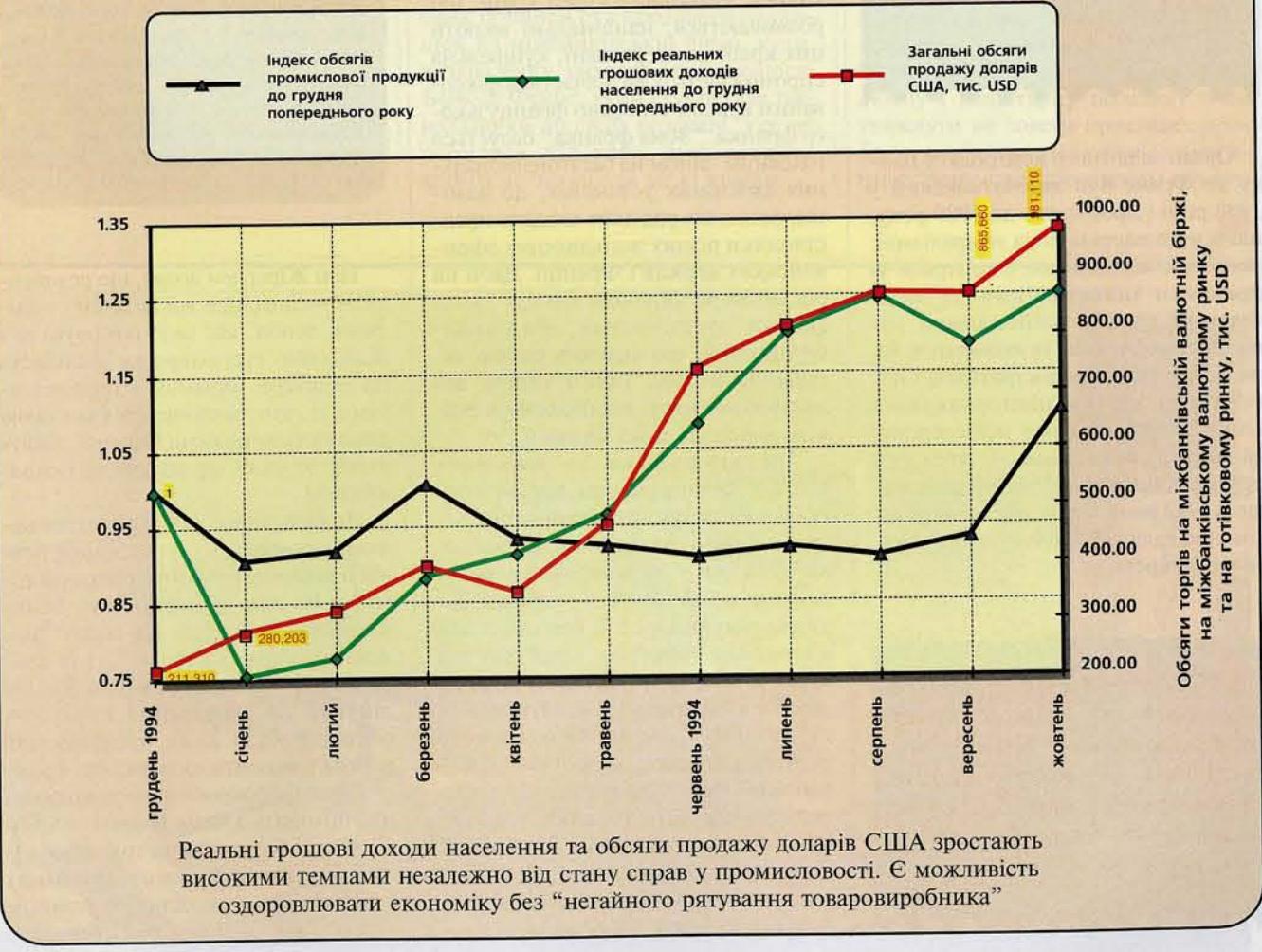
Після лібералізації валутного ринку спостерігається швидке зростання грошових доходів населення у доларовому еквіваленті

Після лібералізації валутного ринку спостерігається швидке зростання грошових витрат населення у доларовому еквіваленті

1995 рік

А як у них?

Франк у дома і в гостях, або як його еволюція впливає на валютну політику Франції

Нещодавно Національний банк України відвідав радник Банку де Франс (центральний банк Франції) з питань валютного контролю Жильбер Жіарден. Він поділився історичним досвідом становлення органу валутного контролю Банку де Франс. Економіст і перекладач Наталія Кудря супроводжувала шановного гостя і дещо занотувала для нашого журналу.

Орган валутного контролю в центральному банку Франції проіснував більше 50-ти років. Потім був ліквідований як такий, що не потрібен...

Орган валутного контролю у Банку де Франс був започаткований у 1938 році і проіснував до 1989 року, після чого настало пора лібералізації: його було ліквідовано, а контроль за прямими інвестиціями за межі Франції почало здійснювати міністерство фінансів та економіки. Як не дивно, але адміністративна система цієї країни підпорядкувала Банк де Франс саме міністерству фінансів та економіки. Незалежним центральним банком Франції став лише у 1992 році. Отже, і основний закон про валютний контроль готовувався міністерством.

Національні валуни тринадцяти африканських країн, а також Коморських островів — конвертовані. І лише завдяки тому, що вони входять до "зони франка"

Наталія Олександровна Кудря

народилася 23 вересня 1964 року в місті Києві. Закінчила Київський інститут іноземних мов та Національну академію управління (факультет "фінанси та кредит"). Працювала в спільному українсько-канадському підприємстві "Кобза", по тому — помічником радника міністра фінансів Олега Гаврилича, який готовував законодавчі документи для вступу України до Міжнародного валютного фонду, Світового банку та Європейського банку реконструкції та розвитку. Два роки працювала в НБУ економістом управління міжнародних банківських зв'язків, потім — провідним економістом управління економічних дослідень. Нині займається маркетингом у спільному українсько-американському підприємстві "Віннер Форд Київ".

Пан Жіарден додав, що резидентами називалися всі фізичні і юридичні особи, які започатковували і вели свою господарську діяльність на території Франції, а нерезидентами ті, хто розпочинав і вів свою діяльність за межами Франції, навіть якщо то були французи за походженням.

До речі, Банк де Франс після надання дозволу на здійснення певного переліку валютних операцій тому чи іншому комерційному банку повністю покладав на нього відповідальність за коректність їх проведення. Сама процедура видачі ліцензії на здійснення валютних операцій була дуже простою, що можна пояснити хіба типово французькою бюрократичною традицією, яка походить з часів Наполеона Bonaparta і базується на тривалих доброзичливих взаємовідносинах підприємств і державних установ. Отже, банк повинен був своєчасно

подати звітні документи, а підписання листа на дозвіл щодо здійснення певних валютних операцій для Банку де Франс було звичайнісінькою формальністю, яка лише за кріплювала довіру Банку де Франс до комерційного. Звичайно, з таким проханням зверталися великі банки із стабільною практикою обслуговування торговельних операцій, а не маленькі локальні. Шороку кожен комерційний банк, який користувався цим престижним правом, подавав свої звіти не тільки до центрального банку, але й до міністерства фінансів та економіки, митниці і казначейства Франції.

Одержання ліцензію на проведення валютних операцій у Франції — звичайність формальність

Зауважу, що, як підкреслив пан Жіарден, митниця Франції може бути прикладом не тільки в організації перевірки на місцях виконання регулюючих положень валютного контролю, а й того, як продуктивно співпрацювали дві державні структури. Отже, французька митниця не тільки стежила, як перетинають кордон підприємці, а ще й перевіряла, наскільки правдивими були банківські звіти. Звичай-

но, з боку французьких підприємців бували спроби приховати частину валютних надходжень за кордоном, наприклад, при заниженні цін на експортовану продукцію. Тому французькі митники повинні були знати не тільки облік, а і вивчати цінову кон'юнктуру різних товарів на європейському ринку. При зловживаннях залежно від прихованої суми застосовувалася система штрафів. Але якщо простежити за еволюцією банківського законодавства Франції, можна помітити, що з часом превалюючим став такий підхід: доброзичливість до підприємства заохочує його сумлінніше дотримуватися законів. Певно тому пізніше за добровільну репатрацію прихованих коштів французькі підприємці звільнялися від штрафів. То були перші кроки до лібералізації валютного контролю.

Комерційні банки, уповноважені на проведення валютних операцій, звичайно, одержували комісійні від цього. Кількість валути, на яку мав право комерційний банк, визначалася його відкритою позицією, яку Банк де Франс присвоював кожному банку окремо, виходячи з обсягів проведених ним операцій. Якщо сума комісійних перевищувала визначений ліміт, такий комерційний банк повинен був продавати надлишок на міжбанківській біржі, куди, в свою чергу, виходив з інтервенцією Банк де Франс, який скуповував такі надлишки до своїх резервів. Усе це робилося для того, щоб валютні кошти не залишали межі країни.

— Центральний вузол електронної пошти Національного банку України

1958 рік був ознаменований тим, що франк став конвертованим, що-правда, спочатку тільки для нерезидентів. Це стало результатом стабілізаційних процесів у економіці. Нерезиденти отримали можливість купувати валюту на міжбанківській біржі для фінансування експортуваної з Франції продукції. Що ж до резидентів, то вони також стали вільними у виборі валюти контракту після 60-х років.

Банк де Франс, Міністерство фінансів та економіки, митниця, казначейство — за такими адресами щороку комерційні банки Франції подають свої звіти

Не дозволяйте себе обманювати!

Німецька марка: справжня і фальшива

Німецький федеральний банк, випускаючи нову серію банкнот, прагнув ускладнити виготовлення фальшивих грошей і застосував ряд нових прийомів для їх захисту. Прикмети законного походження банкнот, ідентифікувати які можна як візуально, так і на дотик, прискорюють перевірку на справжність і роблять її надійнішою. Якщо знати ці ознаки і вміти їх виявляти, то можна уникнути неприємностей, пов'язаних з володінням фальшивими банкнотами.

Отже, не дозволяйте
себе обманювати!
На що слід звернути увагу,
взявшись до рук
німецьку марку?

1

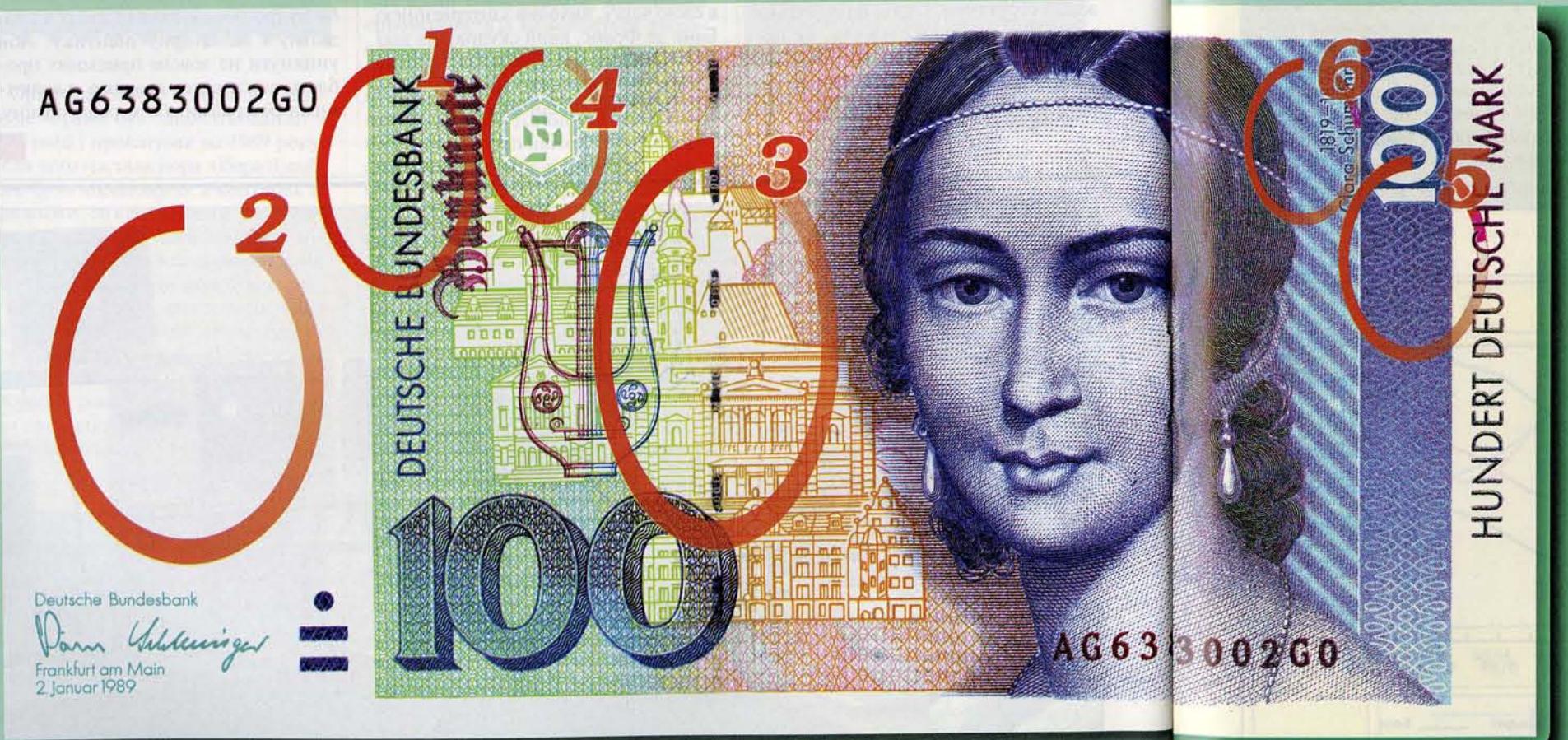
Рельєфний друк

Зверніть увагу на те, що слова "Deutsche Bundesbank" (Німецький федеральний банк) і напис з позначкою номіналу банкноти на кольоровій смужці — з правого краю банкноти, а також спеціальні знаки, призначенні для розпізнавання її достойності, — випуклі на дотик.

2

Водяний знак

Якщо банкноту розглядати на світло, то на її білому широкому полі можна побачити водяний знак — портрет і під ним номінал банкноти. Кольорова ксерокопія такий знак не відтворює.

3

Захисна стрічка

В структуру паперу банкноти включено захисну металізовану смужку, яка в кількох місцях виходить на поверхню у вигляді так званих "вікон" і на світлі сріблються; на стрічці зображене номінал банкноти. На світлі захисна стрічка в банкноті виглядає як суцільна смужка. Номінал банкноти друкується на її поверхні почертого у прямому і перекинутому зображені. У підробках захисна стрічка не є безперервною смужкою і зображення номіналу у "вікнах" не видно.

4

Суміщення елементів "Ажурного реєстру"

У шестикутнику, надрукованому на лицьовому та зворотному боках банкноти, зображені різні за формою фігури, які при розгляді банкноти проти світла зливаються в латинську літеру "D". На підробці ж найменше зміщення фігур шестикутника при суміщенні лицьового і зворотного боків купюри призводить до викривлення контрольного зображення.

6

Мікрошифт

На справжній банкноті надруковані слова, які можна прочитати тільки за допомогою збільшувального скла чи мікроскопа. Ці слова, що відповідають номіналу банкноти, розташовані між портретом і кольоровою смужкою. На фальшивці букви зображені нечітко, їх прочитати неможливо.

5

Ефект "кута зору"

У кольоровій смузі з правого краю банкноти зображені літери "DM" (скорочене позначення німецької марки), але побачити їх можна лише за умови, якщо тримати купюру в горизонтальному положенні на рівні очей проти світла і, повільно повертаючи, відшукати потрібний кут зору. На фальшивці при будь-якому нахилі банкноти літер "DM" немає.

7

Флюоресценція

Під ультрафіолетовим променем на лицьовому боці банкноти виникає світіння частини малюнка, номера банкноти, різникольорових волокон (червоних, синіх, жовтих), що входять до складу паперу. Сам папір при цьому не світиться. На фальшивій банкноті жодне з нанесених на неї зображень не флюоресціює.

**Номінали, розміри, переважаючі кольори,
відтінки паперу банкнот**

Номінал	Розмір у мм		Колір, що переважає	
	серії		серії	
	стара	нова	стара	нова
5DM	60x120	62x122	зелений	зеленувато-жовтий
10DM	65x130	65x130	синій	синевато-фіолетовий
20DM	70x140	68x138	зелений	синевато-зелений
50DM	75x150	71x146	коричневий	оливковий
100DM	80x160	74x154	синій	червонувато-синій
200DM	—	77x162	—	червоно-оранжевий
500DM	85x170	80x170	червоний	багряно-червоний
1000DM	90x180	83x178	коричневий	червонувато-коричневий

Захисна стрічка. З технічних причин захисна металізована стрічка не на всіх банкнотах нової серії знаходиться в одному й тому ж місці: незбігання на різних примірниках може досягати 13 мм. У банкнот номіналом до 50 марок — п'ять "вікон", а номіналом понад 50 марок — шість.

(За матеріалами Німецького федерального банку)

Неплатежі

**Раді бу ринок,
та борги не пускають**
Прострочені заборгованості —
одна із основних перешкод
для країн із перехідною економікою
(зокрема, й України)
в розвитку ринкових механізмів

**Проблема
неплатежів в Україні**

Однією із основних перешкод для успішного проведення економічних реформ у перехідних економіках (зокрема, в Україні) є проблема неплатежів. Розвиток ринкових механізмів в умовах, коли чимало фінансових та економічних суб'єктів, маючи "погані" портфелі активів, неплатоспроможні, призводить до негативних наслідків як для банківського сектора зокрема, так і для всієї економіки в цілому.

вого кредиту банків державним підприємствам (весь кредит) і прострочена заборгованість щодо його частини (борг) у мільйонах карбованців (права шкала). На лівій шкалі — їхнє відношення у відсотках.

Особливий інтерес для порівняльного аналізу становить динаміка реальної заборгованості відносно індексу споживчих цін (ІСЦ) та курсу долара (графік 3). У 1994 році ці дві величини досить добре корелювалися, оскільки темпи зростання курсу долара збігалися з темпами інфляції. Однак з початку 1995 року заборгованість, перерахована в долари (права шкала, в мільйонах доларів) зро-

**Олександр Іванович
Петрик**

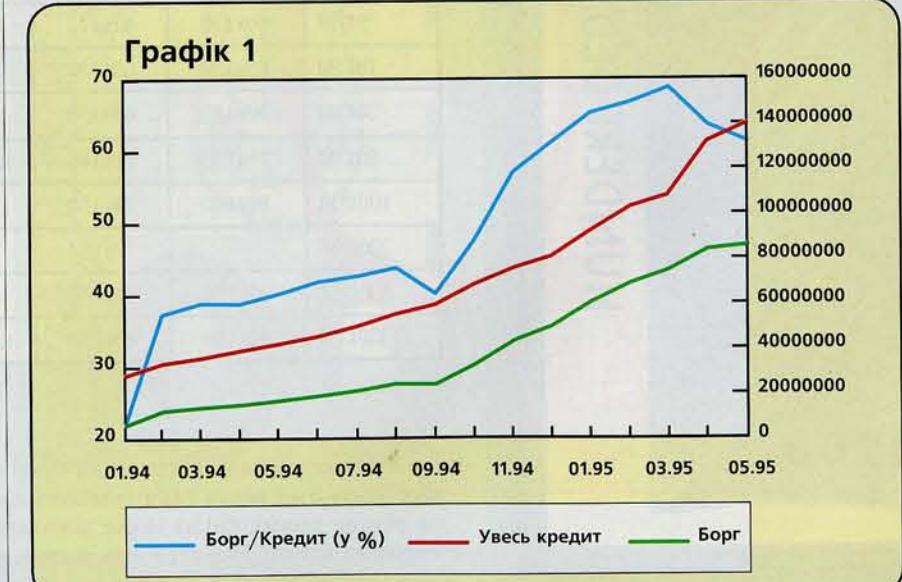
1976 року закінчив математичний факультет Донецького університету, у 1980–1983 роках навчався в аспірантурі Київського інституту математики Академії наук України. 1984 року захистив дисертацію, кандидат фізико-математичних наук. До 1991 року — старший науковий співробітник Київського політехнічного інституту, після чого перейшов на роботу до Національного банку України, де працював начальником сектора системного моделювання, а нині очолює відділ прогнозування і перспективних досліджень економічного департаменту.

У 1993 році прослухав курс із питань мікро- і макроекономіки в Інституті економічного розвитку (Світовий банк, Вашингтон). 1994 року стажувався в Об'єднаному Віденському інституті з питань макроекономіки, економічних і банківських реформ.

Неплатежі згубні не лише для банків, але й для всієї економіки країни, тому закон повинен реально захистити кредиторів

У зв'язку із цим цікавий аналіз короткотермінових кредитів банків нефінансовим державним підприємствам і прострочених заборгованостей за ними. Ці дані найхарактерніші при розгляді ситуації з неплатежами, яка склалася нині в Україні.

На графіку 1 показано номінальні значення величин короткотерміно-

сталася, оскільки курс долара підтримувався приблизно на одному рівні, тоді як внутрішні ціни продовжували зростати. Внаслідок цього борг не зростав у базових цінах на 1 січня 1994 року (ліва шкала, в мільйонах карбованців).

Одним із можливих факторів, які обумовлюють зростання боргів, може бути незугодженість кредитної та процентної політики

Максимальна величина простроченої заборгованості в базових цінах припадає на другу половину літа і осінь 1994 року. На наш погляд, одним із факторів, які обумовили зростання боргів, була не зовсім скоординована монетарна політика в установленні процентної ставки і кредитування. Розглянемо динаміку процентних ставок за кредитами комерційних банків (дані кредити багато в чому визначаються обліковою ставкою НБУ). З початку 1994 року і до кінця вересня реальна процентна ставка за кредитами комерційних банків була позитивною і навіть перевищувала 20 відсотків у лютому та березні (графік 4). Тобто номінальна ставка за кредитами комерційних банків була набагато вищою від рівня інфляції. Одержані кредити під дуже високі проценти, підприємства, з

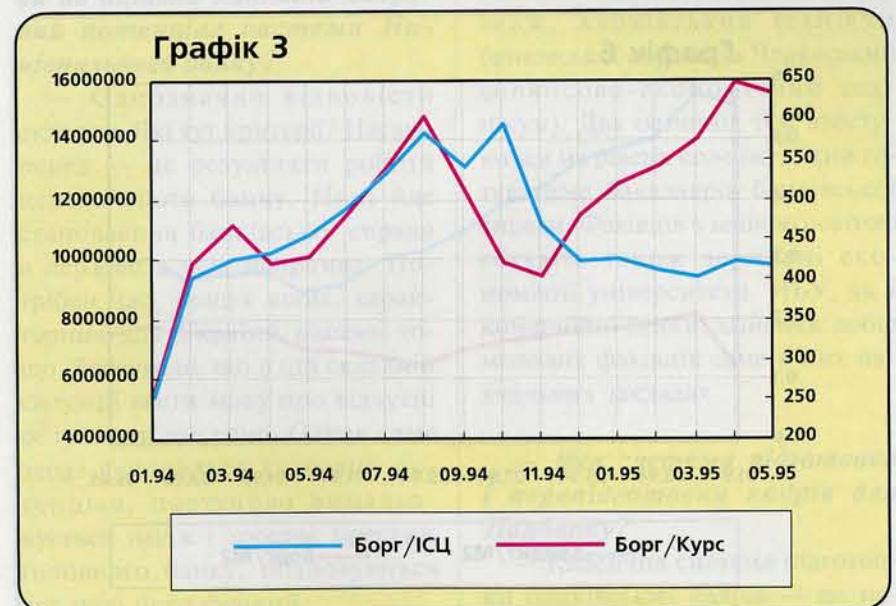
одного боку, очікували зростання інфляції, а з другого — і не мали альтернативи. Однак інфляція знижувалася до серпня, що й стало причиною зростання неплатежів підприємств (неплатежі вимірювалися в базових цінах — графік 3).

Тому дуже важливий задовільний короткотерміновий прогноз інфляції для встановлення відповідної облікової ставки і, цим самим, впливу на процентну ставку за кредитами комерційних банків. Із квітня 1995 року узгодженість кредитної та процентної політики значно поліпшилась, і номінальна облікова ставка корелюється із інфляцією.

Збільшення частки прострочених заборгованостей у загальному обсязі кредитів (графік 1) може бути на-

слідком як зростання самих заборгованостей, так і падіння реального обсягу кредитів. На графіку 5 показано обсяг кредитів і заборгованостей у базових цінах на 1 січня 1994 року. Різке зменшення кредитування із вересня 1994 року пов'язане насамперед із інфляційними очікуваннями (графік 4: інфляція в жовтні 1994 року — 22,6 відсотка, в листопаді — 72,3, в грудні — 28,4 відсотка).

Падіння обсягів кредитів відносно грошового агрегату М2 ілюструється на графіку 6. В той час, як частка кредитів в М2 зменшувалася протягом усього 1994 року, частка заборгованостей почала зростати із вересня 1994 року. Хоча комерційні банки і мають кошти на резервних рахунках, проте не кредитують державні підприємства. Основних причин цього дві: великий ризик неповернення кредитів та інфляційні очікування.

Чому, маючи кошти на резервних рахунках, комерційні банки не кредитують державні підприємства?

¹ Один із підходів у прогнозуванні інфляції було запропоновано в статті "Кредитна емісія не сама ходить, а її інфляцію за собою водить" (Див.: Вісник Національного банку України, 1995 рік, №3).

Тому відношення величини простроченої заборгованості до обсягу кредитів є важливим індикатором здоров'я економіки в цілому. Для порівняння, в США аналогічне співвідношення простроченої заборгованості до активів для комерційних банків коливалося від 1.87 відсотка 1985 року до 2.99 відсотка 1991 року і становило 1.61 відсотка у 1993 році².

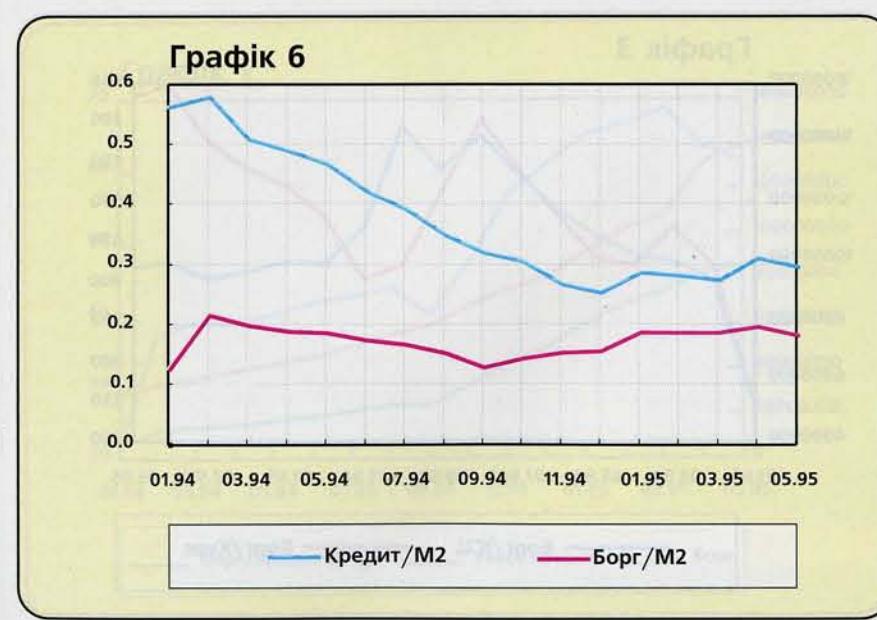
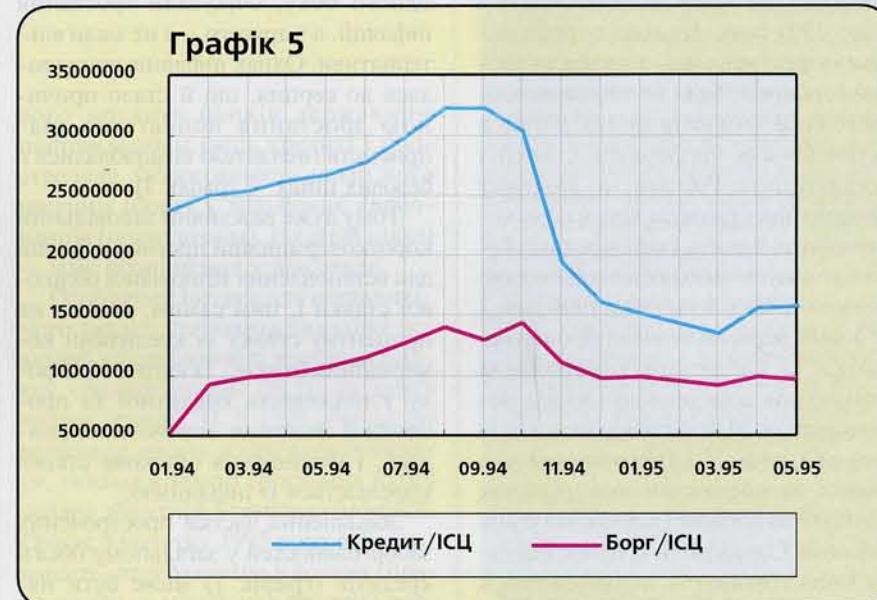
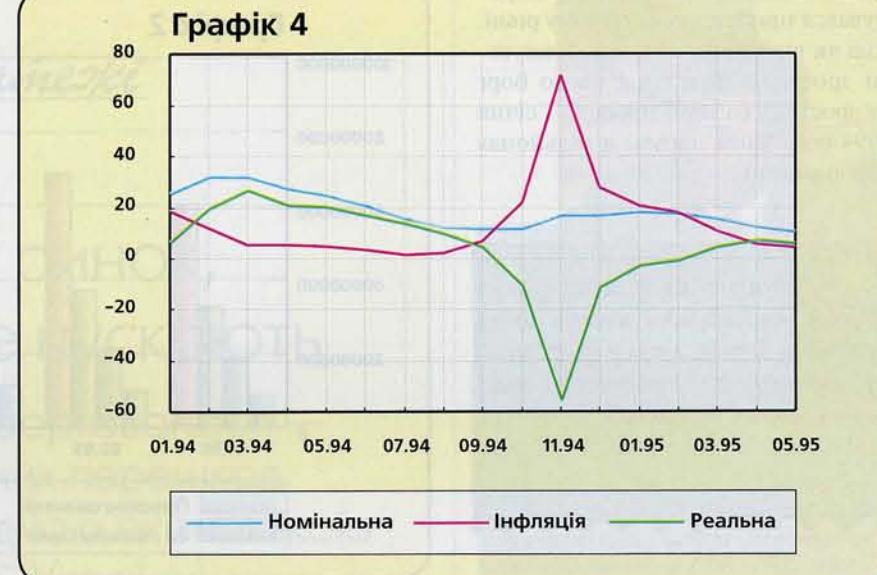
Важливий індикатор здоров'я економіки — відношення величини простроченої заборгованості до обсягу кредитів

Що може змінити ситуацію і примусити банки кредитувати підприємства? Доступність інформації про зміни в пропозиції грошей, можливість достовірнішого прогнозу для всіх учасників ринкових відносин, а також упевненість комерційних банків у захищенні своїх кредитів, виданих підприємствам (для цього слід неухильно дотримуватися законів про банкрутство, заставу, власність та інших, у яких захищаються кредитори).

Структура заборгованості

У зв'язку із удосконаленням банківської звітності з початку 1995 року з'явилася можливість вивчення структури заборгованості (графік 2, у мільйонах карбованців). Частина заборгованості, так звана пролонгована, швидше за все відрізняється лише юридичним статусом. Величина заборгованості у процентах приблизно удвое перевищує заборгованість щодо основного капіталу. Це можна пояснити як високим номінальним процентом за кредитами, що відображає високий рівень інфляції, з одного боку, так і тривалістю строків несплати, з другого боку, оскільки чим більший строк неплатежу, тим більша заборгованість за процентами.

² Див.: US Federal Deposit Insurance Corporation, Annual Report; Statistics on Banking, Annual. 1994.

Комpetenčna duma

Які кадри потрібні Національному банку?

Наш співрозмовник — М.В.Ільїн

— **Що являє собою кадрова служба Національного банку сьогодні?**

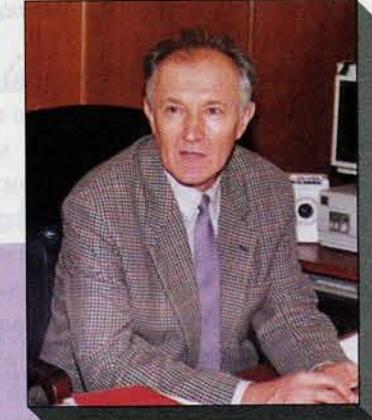
— Кадрова служба НБУ налічує 125 чоловік, що становить один відсоток від загальної кількості усіх працівників системи. Серед працюючих у кадрах дві третини з вищою освітою, кожний четвертий — з вищою економічною, є такі, що мають дві вищі освіти, є і кандидати наук. Слід підкреслити, що кадрова служба займається також питаннями підготовки кадрів та підвищення їх кваліфікації. Формування кадрових служб триває, і перш за все береться до уваги їхній якісний склад. Це постійний процес, що взагалі характерно для роботи з кадрами в НБУ.

— **У вас великий досвід, знання людей, хороша інтуїція: якби ви оцінili нинішній кадровий потенціал системи Національного банку?**

— Однозначно відповісти складно. Які тут критерії? Насамперед — це результати роботи центрального банку. Нині йде становлення банківської справи в державі в усіх напрямках. Потрібен час, пошук своїх, характерних для України рішень тощо. Зрозуміло, що в цій складній ситуації вести мову про відчутні результати ще рано. Однак саме зараз формується кадровий потенціал, поступово вимальовується імідж і зростає престиж головного банку, опановуються все нові його функції.

— **Яка система підготовки і перепідготовки кадрів для Нацбанку?**

— Класична система підготовки банківських кадрів — це на-

Микола Васильович Ільїн

очолює управління кадрів і навчальних закладів Національного банку України із часу його заснування, тобто з квітня 1992 року. Кандидат економічних наук.

вчання в спеціалізованих технікумах, коледжах, університетах. Я наголошу: саме в спеціалізованих, тому що нині цим почали займатися і не спеціалізовані вищі навчальні заклади. А яка то “підготовка” фахівців високого рівня для банківської системи? Такий кількісний підхід не на користь справі. Прикро, коли хтось береться за роботу, яка йому мало відома. Ринкові умови є дійсно новими для всіх, але саме вони вимагають глибокого, неординарного знання конкретної справи.

Перепідготовку наші кадри проходять у зазначеных спеціалізованих вищих навчальних закладах, в основному в Київському державному економічному університеті. Тут наші працівники отримують другу необхідну вищу освіту. Шороку НБУ фінансує ці витрати.

Підвищення кваліфікації, яке фактично теж виконує функцію перепідготовки, оскільки вперше вивчаються функції центрального банку, здійснюються в Банківській академії НБУ, Національному центрі підготовки банківських працівників, у центральних банках провідних країн.

— **Нові методики, підручники для банківських закладів. У**

якому стані їх підготовка, хто виконує цю роботу?

— Відсутність сучасних посібників — найвразливіше питання у справі підготовки кадрів. Маються на увазі підручники, які базувалися на світовому досвіді і враховували умови саме України. Є спроби підготовки окремих підручників викладачами університетів та технікумів, але ж ідея про застосування до цього провідних учених та практиків як вітчизняних, так і зарубіжних. Досі ми намагалися реалізувати це шляхом технічної допомоги з-за кордону, але, на жаль, позитивних зрушень немає. Тепер, коли НБУ, Асоціація українських банків та великі комерційні банки підписали Міжбанківську координаційну угоду з питань підготовки, підвищення кваліфікації і управління персоналом, є можливість спільними зусиллями фінансувати витрати на підготовку підручників. Усю організаційну роботу бере на себе наше управління та навчально-методичний кабінет, який створюється.

— Нині часто трапляється таке: молоді фахівці закінчують навчальні заклади Національного банку, а на роботу йдуть до комерційних. Очевидно, на часі необхідність вироблення чіткого порядку взаємокомпенсації?

— Питання дійсно важливе, і тому НБУ уклав вищезазначену угоду, яка передбачає і пропорційне фінансування витрат на підготовку кадрів залежно від замовлення кожним банком. Цього року такий принцип уже діяв при прийомі на навчання. Звичайно, витримувались усі умови добору студентів, але враховувалося і покриття витрат на їхнє навчання. Це перші кроки, а надалі процес удосконлюватиметься.

Втім, є тут і негативні моменти. Послаблюється конкурсність, а отже, і якість підготовки кадрів. Потрібен комплексний підхід.

— Які ви бачите механізми застосування до Нацбанку кращих кадрів, таких, які завтра визначатимуть фінансово-економічну політику держави?

— Необхідно розробити концепцію підготовки та підвищення кваліфікації банківських працівників для НБУ та банківської системи України в цілому вже в 1996 році. Шодо такої концепції для НБУ, то її проект розробляється.

— Які вимоги ставляться до працівника Національного банку, чи відповідає часові його "технічне озброєння", і яким ви бачите його (працівника) в недалекому майбутньому?

— Проблема, порушена в по-передньому запитанні, не може

бути вирішена без розробки відповідної моделі банківського працівника. Спеціаліст НБУ повинен бути добре знайомим з вітчизняним і закордонним досвідом, досконало володіти рідною та іноземною мовами, як кажуть, бути "на ти" із сучасною електронною технікою. Це людина з масштабним мисленням і широким кругозором. Яким ми хочемо бачити його в майбутньому, таким повинні готовувати вже сьогодні. Але для цього потрібен час і значні витрати.

— Яке запитання як начальник кадрового відомства ви поставили б собі?

— Ми зупинилися тільки на деяких проблемах. Їх багато, і всі важливі. Чи все робиться для їх реалізації? Відповідь однозначна: далеко не все. Можна швидко щось побудувати і потім кілька разів перебудовувати, а можна — один раз і назавжди. Гадаю, та-кій підхід виправданий, особливо, коли це стосується людей, їх праці, навчання. Дуже гостро стоїть питання соціального захисту працівників НБУ. Керівництво банку в цьому плані робить немало, але спроби нешаблонно застосувати Закон "Про державну службу" в системі НБУ поки що реалізувати не вдається.

— Молодій незалежній державі корисно брати на озброєння світовий досвід, зокрема стосовно кадрової політики. Які у вас щодо цього є напрацювання, плани, перспективи?

— Без використання світового досвіду важко будувати свою банківську систему, а точніше — неможливо. Але треба вміти застосовувати його у наших умовах. Це вимога дуже важлива. Адже, як кажуть, геній не той, хто подає ідеї, а той, хто їх реалізує. А це вже, без перебільшення скажу, — талант.

Щодо вивчення світового досвіду, то робиться тут немало на-самперед завдяки технічній допо-

можі, яка надається Україні, в тому числі в банківській справі. І за це ми вдячні всім міжнародним організаціям, центральним банкам і установам, що надають таку допомогу. Звичайно, використовуємо й інші можливості. Це участь у міжнародних семінарах з питань управління людськими ресурсами, вивчення досвіду роботи з персоналом в Бундесбанку, Банку Франції, Банку Англії, в центральних банках країн колишнього Союзу...

Слід зазначити, що непогано оснащена в технічному плані навчально-матеріальна база. Це Банківська академія і наш навчальний центр. Зараз шукаємо шляхи технічного оснащення і ефективного використання бібліотечного фонду НБУ.

Плануємо взагалі створити сучасний навчальний комплекс, який би хоч частково об'єднав усі досягнення центральних банків провідних країн.

— Яке запитання як начальник кадрового відомства ви поставили б собі?

— Ми зупинилися тільки на деяких проблемах. Їх багато, і всі важливі. Чи все робиться для їх реалізації? Відповідь однозначна: далеко не все. Можна швидко щось побудувати і потім кілька разів перебудовувати, а можна — один раз і назавжди. Гадаю, та-кій підхід виправданий, особливо, коли це стосується людей, їх праці, навчання. Дуже гостро стоїть питання соціального захисту працівників НБУ. Керівництво банку в цьому плані робить немало, але спроби нешаблонно застосувати Закон "Про державну службу" в системі НБУ поки що реалізувати не вдається.

— Молодій незалежній державі корисно брати на озброєння світовий досвід, зокрема стосовно кадрової політики. Які у вас щодо цього є напрацювання, плани, перспективи?

— Без використання світового досвіду важко будувати свою банківську систему, а точніше — неможливо. Але треба вміти застосовувати його у наших умовах. Це вимога дуже важлива. Адже, як кажуть, геній не той, хто подає ідеї, а той, хто їх реалізує. А це вже, без перебільшення скажу, — талант.

Щодо вивчення світового досвіду, то робиться тут немало на-самперед завдяки технічній допо-

**Микола Федорович
Котляр**

— член-кореспондент Національної академії наук України, доктор історичних наук, професор. Іноземний член Польського археологічного і нумізматичного товариства та ще ряду інших зарубіжних наукових інституцій. Народився 1932 року в місті Кам'янці-Подільському в родині вчительки й агронома. Дитинство та першу юності провів у Полтаві, де закінчив середню школу. 1956 року закінчив історичний факультет Київського державного університету імені Тараса Шевченка, а 1963 року — аспірантуру Ермітажу в Ленінграді за фахом "нумізматика". Учителем Миколи Федоровича був видатний історик і нумізмат Іван Георгійович Спаський. Із 1965 року працює в Інституті історії України Національної академії наук України, нині завідує сектором історії Київської Русі.

М.Ф. Котляр ділить наукові інтереси між нумізматикою та історією Київської Русі. Він автор 17 наукових і науково-популярних книжок (кілька видано за кордоном) і понад 300 статей. Його перу належать, зокрема, книги "Шукачі й дослідиники скарбів", "Грошовий обіг на території України", "Давньоруські монетні гривні", "Данило Галицький", "Давня Русь і Київ у літописних переказах і легендах", "Галицько-Волинський літопис". У літку 1995 року вийшла його нова книжка "Русь язичницька".

Останніми роками викладає у ряді західноєвропейських університетів — Венеціанському, Стокгольмському та інших.

Монети Київської Русі

**"І повелє Володимир (Мономах)
срібреники метати людем..."**

Київський літопис під 1115 роком

теристики й метал, із якого їх зробили. Головне ж, учені змогли відповісти на кардинальне питання — навішо були вбиті златники й сріблляни і яку роль відіграли воїни в економічному, політичному й ідеологічному житті Русі та Європи кінця Х — перших десятиліть XI століття. Перед тим як розглянути безпосередньо історію вивчення монет Київської Русі й розповісти про саме ці монети, доцільно коротко викласти історичні події, що привели до появи сріблляників і златників.

Допомогли літописні тексти

Монети часів Володимира Святославича та його сина Ярослава Мудрого належать до числа чи не найзагадковіших пам'яток історії Київської Русі. Досі не встановлено, в яких роках і з якого приводу карбували ці монети тих чи інших

**Назву першим монетам
Київської Русі придумали...
нумізмати**

**"Пішов Володимир
з військом на
Корсунь..."**

Йовірний автор "Повісті временних літ" учений чернець Києво-Печерського монастиря Нестор розповідає: "Пішов Володимир (Святославич)* з військом на Корсунь, місто гречьке**". І зачинились корсуняни в місті. І став Володимир на тому боці міста, біля пристані, на відстані польоту стріли від міста. І бились сильно з міста. Володимир же обляг місто". Літописець сповіщає про облогу київським військом улітку 989 року візантійського міста Корсуня (античного Херсонеса) в Криму, опорного пункту імперії на півострові й головного постачальника хліба для її столиці Константинополя. То був фінальний акт драми, що розпочалася трьома роками раніше.

986 року до Києва завітало візантійське посольство з Царгородом (як називають Константинополь давньоруські джерела). Імператори — брати Василій і Константин — вимущені були просити військової допомоги в київського князя, щоб придушити повстання, яке підняв ца-

* Уточнення й пояснення в дужках у тексті джерел належать авторові.

** Греками на Русі називали візантійців.

ревич Варда Склір. Проте за надання підтримки Володимир Святославич заждав руки сестри імператорів, порфирородної царівні Анні. В безвіході візантійський двір мусив прийняти умову.

Київський князь негайно надіслав до Візантії велике на той час шести-тисячне, добре озброєне й вишколене військо, що допомогло імператорам швидко впоратися із повстанням. Здобувши перемогу над Вардою Скліром, Василій II (який фактично правив державою), вирішив ошукати Володимира — й відмовився віддати за нього свою сестру. Руський князь поклав собі силу змусити імператора виконати обіцянку. Він здійснив стрімкий похід на Корсунь і заволодів ним.

У Візантії не змогли примиритися із втратою Криму — цієї найціннішої своєї колонії. Проте імператор не мав сили для відвоювання Корсуня й півострова. Тому Василій II поспішив відіслати сестру до Корсуня, де й відбувся її пишний шлюб із Володимиром, котрий перед тим урочисто охрестився. Це сталося во-

989 року військо Володимира Великого заволоділо Корсунем (античним Херсонесом). Це означало, що Візантія втратила й Крим — найціннішу свою колонію, базу впливу на Чорному морі

сени 989 року. А навесні наступного року подружжя прибуло до Києва, після чого почалося швидке й насильницьке насадження християнства на Русі.

Та які відношення мають ці драматичні події до появи перших давньоруських монет? Вчені дотримуються різних думок з приводу того, що саме підштовхнуло князя до започаткування монетної емісії. Однак усі дослідники сходяться на тому, що війна 989 року, одруження Володимира із принцесою Анною й запровадження християнства тією чи іншою мірою вплинули наяву златників і сріблінників Володимира Святославича.

Учений-нумізмат І.Г.Спаський писав, що руське монетне карбування виникло слідом за запровадженням християнської віри в Давньоруській державі й було стимульоване потребами ідеологічного характеру. Щоправда, вчений не поставив грошову емісію Володимира Святославича у прямий зв'язок із прийняттям нової віри. А от його учениця М.П.Сотникова в одній із

На думку вчених, на появу златників і сріблінників Володимира вплинули перемога Київської держави у війні із Візантією, одруження князя із принцесою Анною та запровадження християнства на Русі

ранніх праць прямо стверджувала, що випуск перших руських монет був спричинений запровадженням християнства. Утім, у своїй останній книжці, що вийшла нинішнього року в Петербурзі, М.П.Сотникова написала більш обережно: "Проголошення державної незалежності Київської Русі та її рівності з іншими європейськими державами означало і випуск князем Володимиром Святославичем перших руських монет".

Гадаю, що пролити світло на причини їх обставин початку монетного карбування в Київській Русі можуть самі златники й сріблінники. Спробуємо розкрити закладену в цих маленьких кружечках золота й срібла історичну інформацію. Та спершу коротко зупинимося на історії їх відкриття та вивчення — самі собою захопливій та сповнений загадок.

Граф Мусін-Пушкін, аптекар Бунге та інші

Першу давньоруську срібну монету було введено до науки лише в кінці XVIII століття — до того про монетне карбування Київської Русі нічого не знати. Один із лейпцигських журналів опублікував монету з написом "Ярославе сребро" з колекції графа О.І.Мусіна-Пушкіна — того самого, якому належить частина відкриття єдиного збереженого часом примірника "Слова о полку Ігоревім". На жаль, ця монета згодом загубилася. Зберігся малюнок, на якому видно, що вона ма-

Першу давньоруську монету було введено до науки лише наприкінці XVIII століття. Належала вона славновісіному відкривачу "Слово о полку Ігоревім" графу Мусіну-Пушкіну

ла вушко для підвішування. Вважається, що цей сріблінник із ім'ям Ярослава з давніх-давен був підвішений до ікони — невідомо лише, до якої саме і в якому місті чи селі. Знаменитий історик М.М.Карамзін упевнено приписав цю річ Ярославу Володимировичу, з 988 по 1015 рік новгородському, а з 1019 по 1054 рік — київському князеві. Така атрибуція виявилася правильною. Однак учений вважав знахідку не монетою, а своєрідною медаллю. Потім настала черга відкриття золотої та срібної монет із ім'ям Володимира.

У листопаді 1796 року київський аптекар Г.Ф.Бунге купив у якогось козака золоту монету з ім'ям Володимира. Козак походив чи то з Полтавського, чи то із Чернігівського полку й одержав від матері златник на прощання, коли йшов на війну. А близько 1815 року на городі в селі Бориспіль недалеко від Києва викопали й срібну монету Володимира. Обидві монети, золота й срібна, були введені до наукового обігу 1816 року. Їх обережно приписали Володимирові Святославичу.

Монети з ім'ям Володимира були дуже схожі із сучасними ім'я візантійськими: златник — із солідом, а сріблінник — із міліарісієм. Тому коли 1804 року до колекції Ермітажу в Петербурзі надійшли златники Володимира зі скарбу, знайденого в білоруському місті Пінську, навіть досвідчені нумізмати цього музею прийняли їх за візантійські соліди. Тому можна думати, що сріблінники й златники довгий час вважали за візантійські монети. Не виключено, що якась кількість цих монет і досі лежить нерозпізнаною у провінційних музеях України й Росії, де немає фахівців нумізматів.

Довгий час знаходили поодинокі (тобто не в складі монетних скарбів) срібні й золоті давньоруські монети. Вони залишалися надзвичайно рідкісними, тому не дивно, що багато істориків і нумізматів вважали їх медалями, печатками, вірчими знаками тощо. Так тривало до 1852 року, доки науковий світ не сколихнуло сенсаційне відкриття. У травні того року якісь хлопчик під час оранки поблизу міста Ніжина на Чернігівщині розбив плугом невеликий горщик, із якого бризнула цівка срібних на вигляд монет. Хлопчик зібрав близько 200 із них. Частина монет загинула, а 179 екземплярів було введено до науки. Всі вони виявилися давньоруськими сріблінниками й належали Володимирові Святославичу та його пасербові Святополку Ярополчу.

Таким чином, половина всіх відомих на сьогодні давньоруських сріблінників (близько 340 екземплярів) походить із ніжинського скарбу.

"Ярославле сребро".

Монета належала графу О.І.Мусіну-Пушкіну. Загублена.

Здавалось би, знахідка в землі скарбового комплексу, що складався із самих лише сріблінників, повинна була одразу усунути жодні сумніви в тому, що вони є справжніми монетами, однією із функцій яких є участь у накопиченні скарбів. Адже будь-який монетний скарб є неначе моментальною фотографією сучасного йому грошового обігу. Так вважає сучасники.

Половину всіх відомих на сьогодні науці давньоруських сріблінників із приблизно 340 екземплярям було знайдено 1852 року в скарбі поблизу Ніжина

частини нумізматика. Але в середині минулого століття нумізматична теорія робила ще перші несміливі кроки й не мала уявлення про зв'язок між скарбами й сучасним ім'я монетним ринком. У наш же час виявлення монет в давньому археологічному шарі, не кажучи вже про грошовий скарб, є абсолютним доказом автентичності знахідки. Півстоліття тому цього ще не знали.

Київський скарб сріблінників виявився другим і останнім. Поки що?

1876 року в Києві було виявлено другий скарб давньоруських монет. Під час земляних робіт у садибі міщанина Л.Кушнерьова на Вознесенському узвозі* знайдено

* Тепер нижня частина вулиці імені Смирнова-Ласточкина.

російського нумізмата І.І.Толстого "Древніші монети Великого княжества Київського". Для потреб свого дослідження Толстой, багата і знатна людина, зібрала найбільшу в світі колекцію златників і сріблінників, а також вивчив усі інші монети в приватних колекціях і музеях. Завдяки тривалій і копіткій праці Толстому вдалося створити наукову схему класифікації (розподілу всіх монет на типи й варіанти) й послідовності карбування сріблінників, реконструювати історично достовірну картину їх емісії, пояснити причини й об-

Перше узагальнююче дослідження руських монет провів наприкінці минулого століття видатний російський нумізмат І.І.Толстой

ставини початку їх випуску, зробивши спробу з'ясування ролі цих монет в обігу Київської Русі й ряду інших країн Європи. Праця Толстого сприяла визначальному впливу на наступні наукові дослідження давньоруських монет. Вона повною мірою зберігає наукове значення і в наш час.

Подальші студії над давньоруськими монетами розгорнулися із 50-х років нашого століття і пов'язані з ім'ям моєго вчителя Івана Георгійовича Спаського, ніжинця родом. Протягом кількох десятиліть він був головним охоронцем Відділу нумізматики Петербурзького Ермітажу, в колекції якого зберігається переважна більшість усіх відомих на сьогодні златників і сріблінників. Дослідження І.Г.Спаського та його учнів В.Л.Яніна і М.П.Сотникової загалом підтвердили правоту класифікаційної схеми давньоруських монет, створеної І.І.Толстим. Важливо додати до цього, що архео-

Найбільше відомих науці златників і сріблінників — у колекції Петербурзького Ермітажу

логічні студії і скарбовий матеріал повністю узгоджуються із висновками Толстого: поодинокі монети з іменами Володимира, Ярослава і Святополка (Петра) знаходили лише в культурних шарах кінця X — першої чверті XI століття. Усі ж давньоруські сріблінники й златники,

що містилися у скарбових комплексах із іноземними монетами, також датуються за допомогою останніх називаним часом.

Емісія тривала всього 30 років?

1983 року І.Г.Спаський і М.П.Сотникові видали нову працю до тисячоліття монет Русі. У ній усуваються останні сумніви в тому, що всі відомі на сьогодні златники і сріблінники карбовані у відтинку часу, що навряд чи перевищує 30 років.

Уряд Київської Русі керувався не фіскальними інтересами

Звернемося до найраніших монет Володимира Святославича: златника і сріблінника першого типу. Не просто дати задовільну відповідь на запитання: чому раптом уряд Київської Русі, що практично не знала золотих монет упродовж двохсот років грошового обігу на її землі (він обслуговувався срібними арабськими дірхемами та візантійськими міліарісіями), вдався до карбування златників, яке не те що не принесло йому зиску, а завдало збитків?! Адже златники доводилося виготовляти або з речей, зроблених із цього благородного металу (тим самим знищуючи їх), або із завезених із Візантії золотих монет — солідів.

І.Г.Спаський свого часу запропонував розглядати “позаекономічну специфіку монетного золота на Русі у зв’язку з давніми й традиційними уявленнями народу про магічну силу золота”. Він вказував, зокрема, на клятви Ігоря на золоті під час підписання договору із Візантією 944 року: “І склали зброю свою, і шити, і золото, і присягали Ігор та його люди — скільки було язичників поміж руськими” (“Повість временних літ” за 945 рік.).

Київська Русь не мала власного золота і срібла. Тому, карбуючи гроши, Володимир свідомо пішов на збитки. Чому?

До цього слушного тлумачення І.Г.Спаським феномену випуску золотих монет Володимиром Святославичем можна додати й таке міркування. Шлюб київського князя з порфирородною Анною, якого він досяг унаслідок переможної війни із Візантією в Криму, можливо, в уяві Володимира мало не зрівняв його із самим візантійським імператором. Відомо, що карбування золотих монет було виключною прерогативою останнього, воно підносило його популярність і авторитет, а також звеличувало державу. Природно припустити, що Володимир, котрий, поза сумнівом, прагнув до прославлення своєї країни, яка тільки-но перемогла Візантію й стала християнською, вирішив наслідувати приклад своїх нових вінценосних родичів. Адже златники Володимира дуже схожі на візантійські соліди.

Нумізмати без особливих труднощів визначили конкретний тип соліда, що став зразком для давньоруських монетних майстрів. То були поширені в часі Володимира на Русі золоті монети братів Василія II і Константина VIII, сучасників і супротивників київського князя у війні за Корсунь. На златниках Володимира (так само, як на солідах візантійських імператорів-співправителів) вміщено з одного боку зображення Христа-Пантократора (вседержителя). Зате другий бік златника — його слід вважати лицьовим — виявляє відмінність від грецького зразка. На ньому вирізблено портрет князя Володимира у всій його державній величі: в царському вінці, розкішному одязі. Висловлювалося припущення, ніби різьбар штемпеля створював образ князя, прагнучи досягти портретної схожості з оригіналом, — у Володимира плаский ніс і довгі вуса. Такі вуса (і, мабуть, ніс), судячи зі свідчень сучасників, мав батько Володимира князь Святослав Ігоревич.

Дехто із нумізматів вважав, начебто на златниках і сріблінниках вміщено цілком реалістичний портрет Володимира Святославича. Але в ті часи не існувало реалістичного мистецтва. Все ж таки з великими застереженнями можна прийняти думку І.Г.Спаського та М.П.Сотникової: “Перед нами — найдавніший руський портрет Х століття, що досі випадав з поля уваги мистецтвознавців”.

Отже, златники, так само, як і сріблінники Володимира є наслідуванням візантійських золотих (соліді) і срібних (міліарісії) монет. Однак вони не є їх буквальним повторенням. Прагнення невідомих руських монетарів до оригінальності й самостійності красномовно ілюструється такою деталлю. Так само, як на візантійських монетах, на злат-

никах і сріблінниках зображені по-грудя верховного володаря. Та раптом у нижній частині зображення бачимо... дві ноги, нанесені схематично, двома надламаними лініями. Вони явно дисонують із загальним урочистим стилем малюнків на монетах Володимира. Спробую пояснити появу цих несподіваних ніг під погрудям князя таким чином. Можна гадати, що руські люди в ті часи не могли сприймати зображення частини людського тіла як завершене. Людину малювали, вирізблювали, ліпили тощо обов’язково на весь зріст. Густинський літопис XVII століття зберіг прадавній опис статуї верховного язичницького бога Перуна у Новгороді. Той ідол мав тулу, голову, зализні ноги, в руці тримав кам’яну стрілу — блискавку. “Повість временних літ” під 980 роком так змальовує Перуна: він мав дерев’яний тулу, срібну голову з золоті вуса. Виходить, що ноги були тоді неодмінною принадлежністю зображення людини. Тому-то київські монетарі найвно й сміливо приспали їх до канонічного погрудя.

Написи на монетах Володимира — перші державні документи Русі, що до наших днів збереглися в оригіналі, а зображення князя на монетах — найдавніший руський портрет?

Златник Володимира Святославича.
Ермітаж у Петербурзі (збільшення у 2 рази).

Таких монет науці відомо всього 11.

середньовіччя була однією із головних ознак державного суверенітету. Та незабаром ця легенда була замінена іншою, і на більшості златників читаємо: “Владимир на столе”, тобто на престолі. Цей напис наголошував на суверенності київського володаря, його високому становищі керівника держави. Така зміна легенди характерна і для сріблінників Володимира першого типу. А це дозволяє, що їх карбували одночасно із златниками. Тому сріблінники Володимира є найдавнішими серед срібних монет Київської Русі.

Немає сумнівів у тому, що запровадження християнства позначилося на появі давньоруських монет — згадаймо зображення Христа на сріблінниках і златниках Володимира першого типу. Але не воно спричинило появу власних грошей на Русі. Адже емісія златників і сріблінників розпочалася вже по здобутті військом Володимира Корсуня і, отже, мала на меті розголосити на весь світ його перемогу над Візантією й піднести авторитет Давньоруської держави. Тому згодом Володимир Святославич вирішив відмовитися від вміщення образа Христа на своїх наступних сріблінниках /ІІ — IV типів/ і замінив його своїм родовим князівським знаком — тризубцем. Цим князь рішуче відійшов від візантійського зразка срібних монет.

На сріблінках другого-четвертого типів уперше з’являється тризубець — родовий знак князя Володимира

Серед учених-нумізматів вважається неможливим хоч би приблизно визначити кількість усіх ви-

траллялися у скарбах із добрякісними арабськими та візантійськими монетами, були високопробними. Лише добрякісні сріблінники могли виходити за межі Русі. Відомі знахідки таких сріблінників, головним чином Ярослава, у Скандинавії.

Отже, з фінансового боку емісія сріблінників була невдалою операцією. Та зовсім не фінансова вигода була, найімовірніше, головною метою масштабного плану емісії сріблінників і златників. Ця мета була суто політичною пропагандистською: проголосити на весь середньовічний світ про звитяжну перемогу над Візантією, про здобуття київським князем вінценосної дружини й про вихід на міжнародну арену сувореної Давньоруської держави.

Більшість сріблінників мали високий уміст лігатури, а отже, не могли конкурувати на ринку з виготовленими із чистого срібла арабськими дірхемами та візантійськими міліарісіями. На думку вчених, випуск низькопробних монет є одним із доказів того, що розпочата емісія носила для Володимира не економічний, а передусім політичний, пропагандистський характер

Так само, як і златники, сріблінники Володимира першого типу наслідували візантійські міліарії. Вони виявляють ще більшу, ніж золоті монети, незалежність від візантійського прототипу. По-перше, їх били за ваговою нормою, розміром і товщиною не візантійських, а арабських монет, куфічних дірхемів. По-друге, технічні особливості їх виготовлення разом з відмінною якістю з позолоченою міддю, які відрізняють ці монети від візантійських. Як встановив І.Г.Спаський, кружки, на яких карбувалися сріблінники, були не вирізаними з листа металу, як у всіх інших сучасних їм монетах, а вилиті в особливих формах.

“Владимир на столе, а се его сребро”

Як уже говорилося, на сріблінниках Володимира першого типу, так само, як і на златниках, з одного боку вміщено умовний портрет князя, з другого — Христа. Легенда

Срібляник Володимира Святославича першого типу.
Ермітаж (збільшення у 2,5 раза).

"Владимир, а се его сребро" згодом поступається словам "Владимир на столе". Об'єднанню обох написів заважали не лише мала площа монети, а й необхідність написання імені Христа навколо його зображення. Подібний тип монети і характер легенда згодом перестав задовільнити правлячу верхівку Русі й самого князя. Мабуть, чекали лише підходящого моменту, щоб випустити срібленикі з іншими зображеннями й написами. Такий час настав майже через чверть століття по смії сріблеників першого типу.

Срібленики Володимира другого, третього і четвертого типів, найміорніше, карбувалися на честь останнього шлюбу київського князя. Проте, можливо, це було лише приводом, щоб змінити тип монети — замість зображення Христа та його імені вибити тризуб та слова "Владимир на столе, а се его сребро"

невеликому проміжку часу) були випущені на честь останнього шлюбу київського володаря.

Срібленики Володимира другого — четвертого типів мають спільні зображення й легенди, різнячись між собою дрібними деталями. Зображення Христа поступилося місцем князівському родовому знаку Володимира — тризубу. Завдяки цьому можна було відмовитися від написання імені християнського бога й об'єднати легенди, характерні для першого та другого варіантів златників і сріблеників першого типу: "Владимир на столе, а се его сребро". Всі монети другого — четвертого типів карбовані протягом одногодів років.

Монети княжича Ярослава

Уже мовилося про те, що першою давньоруською монетою, яка стала відомою вченим, був срібленик із написом: "Ярославе сребро".

Срібляник Ярослава Володимировича.
Ермітаж (збільшення у 2,5 раза).

Близько 1011 року померла візантійська дружина Володимира, принцеса Анна. Наступного року він одружився на іншій. Історики досі сперечуються, хто була його остання дружина. Та для теми нашої розілки важливим є інше: 1012 року Володимир Святославич узяв шлюб із якоюсь знатною дівчиною із Західної Європи. Нумізмати вважають, що срібленикі Володимира другого, третього і четвертого типів (які карбувалися один за одним, у

навколо неї більше ста років точилися жыві дискусії. "Ярославе сребро" приписували галицькому князю Ярославу Володимировичу, який князював у 1152-1187 роках (зовсім не бентежачись тим, що західні монети відсутні в Галицькій землі й відомі в основному в Новгороді та Скандинавських країнах), а то й узагалі вважали не монетою, а печаткою, чимось на зразок вірчих грамот, які руські посли чи купці вручали в Константинополі візантійським чиновникам. Усі ці верхіві відкинуті сучасною науковою.

У наш час нумізмати склоняються до думки, що монети з ім'ям Ярослава були вигбиті в кінці його довгого перебування намісником свого батька Володимира у Новгороді Великому. Є всі підстави вважати, що княжич віршив вивільнення від залежності від Кієва. Свої претензії на незалежність він реалізував шляхом випуску монет зі своїм ім'ям — і без імені батька-сюзерена. На лімку деяких нумізматів, що один тип срібленика Ярослава, легшого від монети основного типу більш як удвічі, належить до наступного карбування цього князя в 1018 році. У той час Ярослав, розбитий своїм братом у перших Святополком Ярополичем, утік до Новгорода й збривав ноне військо, внаслідок чого новгородців обклади даниною. Можливо, спеціально для платні найманців-варягів викарбували ці малі срібленики Ярослава, що за вагою й виглядом близькі до поширенних тоді у Скандинавії денаріїв. На лицьовому боці монет Ярослава головного типу вміщено схематичне зображення святого й напис: "Св.Георгій" — таким було християнське ім'я Ярослава. На зворотному боці Ярославового срібленика — київський родовий знак (тризубець), оточений легендою: "Ярославе сребро".

Срібляник Святополка Ярополчича.
Національний музей історії України (збільшення у 2,5 раза).

Срібленики карбував і Святополк

Останніми за часом і послідовністю емісій з'явилися на світ монети з іменами Святополка і Петра (чи Петроса). Нумізмати довели, що всі вони належать Святополкові, котрий, за моїми дослідженнями, княжив у Києві лише 1018 року (раніше гадали, що в 1015-1016 і 1018 роках). Проте і досі у вченому середовищі не відчувають суперечки навколо цих досить численних (знайдено близько 70 екземплярів) монет: чому, коли, як і навіщо вони були вигбиті.

Почину з того, що історики досі сперечуються навколо походження Святополка. Одні вважають його сином старшого брата Володимира Ярополка Святославича, інші — самого Володимира. Не мав упевненності в цьому й найбільш обізнаний серед усіх, хто писав про Святополка, історик — літописець Нестор.

Святополк сам вирішив питання свого походження — шляхом карбування монет. На лицьовому боці сріблеників із ім'ям цього князя, язичницьким "Святополк" чи християнським "Петро", зображене досить умовний його портрет. Частина нумізматів вважає, що на сріблениках із легендою "Петро" зображені святого Петра, християнського патрона Святополка. На зворотному боці цих монет бачимо його родовий знак. Якби Святополк підзначив себе сином Володимира (а це було б йому вигідно, бо тоді він ставав би законним наступником престолу), то цей знак був би тризубець, так само, як у Ярослава. Але Святополк, переконаний у тому, що його батько — Ярополк, вмістив на своїх монетах князівський знак останнього, тобто двозубець.

Сам цей князівський родовий знак на сріблениках Ярополка дав

змогу вченим після запеклих дискусій витлумачити як належні цьому князеві монети з ім'ям "Петро" (Петрос), адже на них теж написано двозубець. У 1018 році Святополк, що по смерті Володимира Святославича (1015 рік) утік до Польщі, повернувся на Русь із польським військом. Він вибіз Ярослава з Києва і сів на престол. Свою перемогу і вісімнадцятирічній нін, напевне, означав карбуванням власних монет. Шо ж стосується слова "Петро", то виглядає природним, що Святополк, як і його брат у перших і суперник Ярослав, вмістив на монетах ім'я свого християнського патрона.

Замість низькопробних монет — прекрасне "місто Ярослава"

Так князювання Святополка в Києві було короткачесним. Наступного, 1019 року, Ярослав здолав його у битві на Альті. Після того Святополк побіг до Польщі й загинув десь на шляху туди. А Ярослав в окняжився у Києві. Як пише Нестор, "Ярослав же сів княжити у Києві, потрудившись із дружиною (військом) свою, показавши перемогу і труду великій". Здавалося б, Ярослав мав відзначити перемогу в чотирілітній кривавій війні за владу на Русі карбуванням нових сріблеників, тим більше, що він мав уже досвід монетної емісії у Новгороді. На цих своїх монетах він мав би право вмістити легенду, подібну до тієї, що читається на Володимирівих сріблениках II — IV типів: "Ярослав на столе, а се его сребро". Та цього не сталося.

Немає надії на те, що коли-небудь наука зможе відповісти на за-

питання: чому Ярослав не вдався до монетного карбування у Києві, ставши верховним супереном Даниї Руї? Можна висловити таке припущення. Внаслідок припинення допливу арабських монет зі Сходу та різко зменшилася монетна маса в обігу, карбовані гроші зникли із ринку, випадаючи у скарби. Функції засобів купівлі-продажу у великих трансакціях і накопичення скарбів у недалекому майбутньому, з середини XI століття поступово перейшли монетні гривні — зливки срібла стандартних форм і ваги (київські, новгородські та інші), із якими співіснували монети, замінюючи дрібну монету, певні товаро-гроші. Нумізмати припускають, що ними могли бути шиферні прясла, скляні намистини, ножі, гвозді, а також мушлі-каури, привезені з далеких островів Індійського океану. Такі мушлі археологи часто знаходить у похованнях, де вони замінювали монети, так званий "обол мертвих".

Ставши Великим Київським князем, Ярослав Мудрий відмовився від монетної емісії. Чому? Навряд чи наука зможе коли-небудь із певністю відповісти на це питання

Рубрику веде юридичний департамент НБУ

Запитання — відповідь

Вважаю, що однією із головних умов виходу із кризи є здійснення кредитно-фінансового обслуговування державних підприємств виключно установами Національного банку України. Комерційні ж банки повинні обслуговувати лише приватні та акціонерні підприємства, у статутних фондах яких повністю відсутній державний капітал. Чи, може, я помилуюся?

І.Губін,
м.Рівне

Організація кредитно-банківської системи, яку ви пропонуєте, на даний час визнана недоцільною. Відповідно до світової практики і стану економіки України Законом України "Про банки і банківську діяльність" на Національний банк покладено інші функції. Зокрема, його визнано емісійним центром держави, інститутом по проведенню єдиного державної політики в галузі грошового обігу, кредиту, зміщення грошової одиниці, визначення її курсу відносно курсів інших країн, координації діяльності банківської системи тощо.

Залучення комерційних банків до обслуговування державних підприємств дає змогу акумулювати додаткові кошти і створити кредитні ресурси, які використовуються і для кредитування державних підприємств.

Водночас НБУ вживає заходів, спрямованих на посилення контролю з боку Національного банку за діяльністю комерційних банків.

Який правовий статус має філіал приватного підприємства, зокрема аудиторської фірми, яка є його структурним підрозділом?

І.Рашкевич,
виконавчий директор
аудиторської фірми "Аспект",
м.Київ

Як організаційно-структурна форма діяльності підприємства філіал є частиною юридичної особи, але сам не має повного обсягу прав та обов'язків, визначених для юридичної особи. Відповідно до статті 7 Закону "Про підприємства в Україні" він відрізняється від невідокремлених підрозділів насамперед тим, що знаходитьться і здійснює свою діяльність, передбачену статутом підприємства, окрім від головного підприємства. Приватне підприємство закріплює за філіалом частину свого майна, грошові кошти, для чого цьому структурному підрозділу відкриваються в банку розрахунковий і поточний рахунки.

Статтю 23 Цивільного кодексу України визначено, що юридичними особами визнаються організації, які мають відокремлене майно, можуть від свого імені набувати майнових або особистих немайнових прав і нести обов'язки, бути позивачами та відповідачами в суді, арбітражі й у третейському суді.

Рішення про створення відокремленого підрозділу

Просимо дати роз'яснення щодо порядку відкриття рахунка підприємствам, зареєстрованим в Україні із 100-процентним іноземним капіталом, засновниками яких виступають громадяни інших країн.

Л.Загородня,
президент акціонерно-комерційного
"Електронбанку",
м.Львів

Порядок відкриття рахунків в установах банків регулюється Інструкцією №3 НБУ "Про порядок відкриття розрахункових, поточних та бюджетних рахунків в установах банків". Рахунки підприємствам із 100-процентним іноземним капіталом, що зареєстровані в Україні, відкриваються в тому ж порядку, що й іншим суб'ектам підприємницької діяльності.

НБУ. Мінімальний внесок в іноземній вільно конвертованій валютою за курсом НБУ мусить становити не менше 1 мільйона ЕКЮ.

Якщо частка іноземного капіталу в статутному фонду банку становить 50 і більше відсотків, мінімальний розмір статутного фонду комерційного банку з участю іноземного капіталу повинен бути не меншим від суми, еквівалентної 10 мільйонам ЕКЮ на день підписання установчого договору за погодженням із НБУ курсом, але не вищим від офіційного курсу. Мінімальний внесок в іноземній вільно конвертованій валютою за курсом НБУ не може бути меншим 1 мільйона ЕКЮ.

Обов'язкові вимоги до установчих документів комерційних банків з участю іноземного капіталу визначені НБУ в положенні, про яке говорилося вище.

1988 року я одержала спадщину в канадських доларах. Із Москви мої гроші перерахували в обласний банк. Частина валюти я використала, а 1600 канадських доларів залишилося. Однак досі не можу їх зняти з рахунка, оскільки АКБ "Україна" відмовляється це зробити.

С.Мандрик,
Тернопільська область

Згідно зі статтею 162 Цивільного кодексу України одностороння відмова від виконання зобов'язання і одностороння зміна умов договору не допускаються. У разі невиконання або неналежного виконання умов договору банк повинен відшкодувати вкладнику завдані збитки.

Якщо АКБ "Україна" відмовляється виконати зобов'язання щодо договору, радимо звернутися за захистом своїх прав із позовною заявою до суду.

Пунктом 3.13 Інструкції № 3 "Про порядок відкриття розрахункових, поточних та бюджетних рахунків в установах банків" від 11.10.1994 року передбачено: "Картка із зразками підписів та відбитком печатки має бути засвідчена підписом керівника чи заступником керівника вищестоящої організації та печаткою вищестоячою конторою, а в населених пунктах, де немає нотаріальних контор — сільською, селищною, районною, міською Радою народних депутатів".

Чи може картка із зразками підписів та відбитком печатки товариства із обмеженою відповідальністю, акціонерних товариств (у випадку, коли їхніми засновниками є юридичні органи або одним із засновників є юридична фірма) бути засвідчена однією із юридичних осіб — засновників (на правах вищестоячої організації)?

О.Вовк,
начальник управління
бухгалтерського обліку та платежів
Градобанку

Просимо роз'яснити, чи правомірне надання клієнтом АТ "Укрінбанк" — товариством із обмеженою відповідальністю — права другого підпису комерційному директору цього ж товариства?

М.Добров,
заступник голови
Правління акціонерного товариства
"Укрінбанк"

Засновник господарського товариства не є вищестоячою організацією щодо нього. Оскільки такий порядок не передбачено чинним законодавством України, в даному випадку необхідно керуватися цитованим вище пунктом 3.13 Інструкції №3 Національного банку України "Про порядок відкриття розрахункових, поточних та бюджетних рахунків в установах банків".

Згідно з пунктами 3.2 — 3.7 зазначененої Інструкції право другого підпису належить головному бухгалтеру та уповноваженим ним особам. Якщо посада головного бухгалтера заповнена і в картці із зразками підписів вказане його прізвище, то право другого підпису надається тільки йому. Комерційному директору може бути надано лише право першого підпису.

Дмитро Бондар,
“Вісник НБУ”

Наша пам'ять вдячна їм за подвиг

Час і доля по-різому перегортають сторінки історії... Та незалежно від економічної ситуації чи політичної кон'юнктури пам'ять наша завжди залишиться вдячною тим людям, які внесли на своїх плечах тягар воєнного лихоліття, вистраждали Перемогу над фашизмом, відвоювали нашу свободу. Багато з них не повернулися з тієї війни, багато не дожили до нашої незалежності. Але є і такі, хто продовжує трудитися поруч з нами, в установах Національного банку. Їм — особлива шана.

Давайте згадаємо. Війна почалася для колишнього СРСР із загарбання фашистами України. І вже на третій-четвертий день працівники відділень Держбанку західних областей здавали у Києві цінності та документацію. Все це треба було терміново евакуйовувати. Два ешелони пішли на Схід, дві тисячі мішків з народним добром. За всієї складності завдання в дорозі не пропав жоден мішок, жоден карбованець.

Серед тих, хто рятував державні цінності, був Григорій Григорович

Павленко, який пройшов шлях від інспектора до керуючого Українською республіканською конторою Держбанку. Місяць не дожив Григорій Григорович до 50-х роковин Переображення.

Багато працівників Держбанку з перших днів війни добровольцями пішли на фронт. За мужність та відвагу троє з них удостоєні високого звання Героя Радянського Союзу — Іван Семенович Цибенко, Василь Романович Сисоєв, Петро Федотович Цибань. Останній, бухгалтер з Пирятині Полтавської області, — за форсування Дніпра — посмертно.

Інші боролися з ворогом у підпіллі. Живою спалили гестапівці у Луцьку 25-річну Параковію Савельєву, працівницю Волинської обласної контори Держбанку.

400 бойових вильотів зробив штурман Микола Григорович Сіньковський. Захищав Москву і звільняв Кенігсберг, а пізніше зустрічався з союзниками на Ельбі Олександр Васильович Ченцов. Важкими дорогами війни пройшов Петро Нестерович Дейнега, нині директор Центрального сховища НБУ. Брав участь

у звільненні Києва Микола Петрович Ягодкін — по війні головний ревізор Української республіканської контори Держбанку. Всю війну пройшла з телефонним апаратом гвардії старший сержант Валентина Степанівна Вержбицька. З сорока років її трудового стажу 26 — у Держбанку. Така ж доля і Ніни Іванівни Кляцької, яка до останніх днів працювала в апараті Національного банку.

Активно відновлювали банківську справу на звільнених землях Олександра Стефанівна Ракова, Марія Йосипівна Гриненко, Катерина Іванівна Бажан, Олена Іванівна Томіна, Ірина Полікарпівна Дзюбенко. Ірина Полікарпівна, до речі, досі в строю, вона — невтомний збирач і берегиня експозиції музею Національного банку. 50 років віддала банкові Віра Григорівна Борисенко, вона продовжує трудитися бухгалтером в Укрсоцбанку. Багато нинішніх фахівців банківської справи — її учні.

Усім ветеранам, а ще сотням, тисячам незгаданих тут героїв і скромних невтомних трудівників — низкий уклін від вдячних нашадків.

Роз'яснення Національного банку України

Юридичний департамент

№ 242 від 27.03.1995 р.

У зв'язку з надходженням запитів щодо порядку відкриття рахунків представництвам юридичних осіб-нерезидентів, викладено в пункті 2.14. Інструкції № 3 Національного банку України “Про порядок відкриття розрахункового, поточного та бюджетного рахунків в установах банків”, роз’яснююмо, що для відкриття карбованцевого рахунка представництву юридичної особи-нерезидента необхідно отримати дозвіл Національного банку України.

Для цього до Національного банку України подаються: заява про надання дозволу; копія свідоцтва про реєстрацію представництва в Міністерстві зовнішніх економічних зв’язків України, засвідчена нотаріально чи органом, що видав свідоцтво про реєстрацію; легалізований витяг з торговельного реєстру країни перебування про реєстрацію підприємства як юридичної особи, представництво якої засновується в Україні; легалізований статут (положення) цього підприємства (порядок легалізації викладено в Інструкції №3); рішення підприємства про відкриття представництва в Україні; кошторис чи інший документ, на підставі якого буде здійснюватися оплата праці працівників представництва; наявні на момент надання дозволу ксерокопії контрактів з резидентами, на підставі яких представництвам будуть надходити кошти в карбованцях.

На підставі дозволу Національного банку України, заяви про відкриття рахунка, картки із зразками підписів, відбитком печатки та легалізованої довіреності на виконання представницьких функцій тією чи іншою особою, уповноважений комерційний банк відкриває представництву юридичної особи-нерезидента рахунок типу “Н”.

За розпорядженням власника рахунка валюта України з рахунка типу “Н” може бути перерахована для оплати поточних витрат, пов’язаних із забезпеченням власної діяльності представництва.

У разі якщо власником рахунка є представництво нерезидента країни колишнього СРСР /крім Естонії/, українські карбованці можуть бути перераховані на оплату контракту, укладеного в цій валюті з нерезидентом, за товарно-матеріальні цінності. Експорт товару здійснюється на загальних підставах із дотриманням вимог чинного законодавства.

Переказ коштів за кордон і купівля валюти з цього рахунка на валютному ринку України заборонена.

Лист Національного банку України № 19040/727 від 17.09.1992 р. вважати таким, що втратив чинність.

Заступник Голови Правління НБУ

О.І.Киреєв

№265 від 19.06.1995 р.

**Доповнення
до "Положення про пункти обміну
іноземної валюти"**

Національний банк України вносить доповнення до розділу I "Положення про пункти обміну іноземної валюти", затвердженого постановою Правління Національного банку України №129 від 07.07.1994 р.

Обмін валюти здійснюється з обов'язковим оформленням квитанцій суворої звітності за формою №377, 377-A, що додаються.

Фізичні особи-нерезиденту, що здійснюють обмін іноземної валюти, касиром пункту обміну надається довідка за формулою №377, яка є бланком суворої звітності. Довідка за формулою №377 виписується у двох примірниках. Перший — видається фізичні особи як довідка про обмін валюти, а другий — залишається в документах дня.

У разі невикористання чи неповного використання карбованців, які одержані в обмінному пункті при обміні іноземної валюти, фізична особа-нерезидент має право провести зворотний обмін при представленні першого примірника довідки за формулою №377 про обмін іноземної валюти в будь-якому пункті України. Сума зворотного обміну не може перевищувати розмір обміну, який вказано в довідці обмінного пункту. При цьому перший примірник такої довідки залишається в пункті обміну іноземної валюти, що провів зворотний обмін.

Видача довідок про обмін фізичним особам-резидентам і нерезидентам іноземної валюти на українські карбованці (форма №377), які надають право резидентам і нерезидентам вивозити товар з України без сплати мита, здійснюється тільки уповноваженими банками і їх філіями. Фізичним особам-резидентам і нерезидентам видається перший примірник форми №377 як довідка про обмін (другий залишається в документах дня), на підставі якого робиться по значку в митній декларації.

Фізичні особи-резиденту, що здійснюють обмін валюти, касиром пункту обміну видається довідка за формулою №377-A, яка є бланком суворої звітності. Ця довідка виписується у двох примірниках. Перший — видається фізичні особи як довідка про обмін валюти, а другий — залишається в документах дня.

Обмін українських карбованців на іноземну валюту юридичним особам-резидентам для працівників, які від'їжджають у службове відрядження чи на гастролі, проводиться тільки уповноваженими банками і їх філіями.

Працівники пункту обміну валюти зобов'язані вести журнали-реєстри суворої звітності для операцій з купівлі-продажу іноземної валюти окрім від журналів-реєстрів суворої звітності для операцій з продажу дорожніх чеків і виплати валюти за дорожніми чеками і кредитними картками.

До 1 вересня 1995 року пункти обміну валюти ведуть облік купленої і проданої іноземної валюти за встановленими формами суворої звітності, видають квитанції про купівлю-продаж іноземної валюти за формулою №377 старого зразка і подають звіт уповноваженим банкам, а також Національному банку України.

З 1 жовтня 1995 року пункти обміну видають квитанції про купівлю-продаж іноземної валюти за формулою №377 і №377-A нового зразка.

Додаток: квитанції форми №№377, 377-A.

Заступник Голови Правління НБУ

О.І.Киреєв

1-й примірник,
форма №377

(назва, адреса уповноваженого банку)

дійсна протягом
6 місяців

ДОВІДКА-CERTIFICATE №

" " 199 р.

Обмінно
exchanged

назва валюти, сума цифрами і словами
type of currency, amount in figures and in words

Видано карбованців
karbovanets paid out

сума цифрами і словами
amount in figures and in words

Прізвище, ім'я та по батькові
Surname, name

громадянство

Підпис власника
holder's signature

Підпис працівника
пункту обміну

місце для штампа

**ОБМІН НЕВИКОРИСТАНИХ КАРБОВАНЦІВ НА ІНОЗЕМНУ ВАЛЮТУ
EXCHANGE OR UNSPENT KARBOVANTS FOR FOREIGN CURRENCY**

Прийнято до обміну
карбованців

сума цифрами і словами/amount in figures and in words

Із них видано
готівкою валютою _____
out of this sum:
each currency paid out

Підпис власника
holder's signature

Підпис працівника
пункту обміну

Заповнюється у двох примірниках (1-й видається власнику, 2-й, з червоною
смугою, — залишається в банку).

Довідка надається для підтвердження факту обміну іноземної валюти на
українські карбованці. 1-й примірник надає право зворотного обміну
нерезидентам протягом 6 місяців.

Згідно з наказом № 19 від 19.06.1995 р.
до "Положення про пункти обміну
іноземної валюти"
2-й примірник,
форма №377

(назва, адреса уповноваженого банку)

ДОВІДКА-CERTIFICATE №Обміняно
exchanged

" ____ 199 р.

Видано карбованців
karbovanets paid outсума цифрами і словами
amount in figures and in wordsПрізвище, ім'я та по батькові
Surname, name

громадянство

Підпись власника
holder's signatureПідпись працівника
пункту обміну

місце для штампа

ОБМІН НЕВИКОРИСТАНИХ КАРБОВАНЦІВ НА ІНОЗЕМНУ ВАЛЮТУ
EXCHANGE OR UNSPENT KARBOVANTS FOR FOREIGN CURRENCYПрийнято до обміну
карбованців

сума цифрами і словами/amount in figures and in words

Із них видано
готівкою валютою
out of this sum:
cash currency paid outвидано чеками
cheques paid outПідпись власника
holder's signatureПідпись працівника
пункту обмінуЗаповнюється у двох примірниках (1-й видається власнику, 2-й, з червоною
смугою, — залишається в банку).Довідка надається для підтвердження факту обміну іноземної валюти на
українські карбованці. 1-й примірник надає право зворотного обміну
нерезидентам протягом 6 місяців.

Подано згідно з формою №377, листа

Загальному зразку НБУ

О.І. Караев

Іноземна валюта
як видаток з укладених зобов'язань
згідно з положенням про обмін іноземної валюти

д. 269,70 єд. під № 377

форма № 377-А

(назва, адреса уповноваженого банку)

КВИТАНЦІЯ №

про здійснення операції обміну валюти

Дата _____

Назва операції: КУПЛЕНО ПРОДАНО ОБМІНЯНО

Назва валюти	Кількість	Курс Крос-курс	Комісія в %	Еквівалент до видачі

Підпись клієнта _____

Штамп пункту обміну

Підпись касира _____

Квитанція видається для підтвердження факту купівлі-продажу, конверсії іноземної валюти.

**Роз'яснення
Національного банку України та
Комітету в справах нагляду за страховою діяльністю**

№276 від 26.07.1995 р.

Національний банк України за погодженням із Комітетом у справах нагляду за страховою діяльністю з метою вдосконалення валютного обігу і сприяння страховій діяльності, зокрема, прискорення виплат за страховими випадками, роз'яснює окремі питання застосування іноземної валюти в страховій діяльності.

1. Страхувальник-нерезидент має право вносити страхові платежі тільки у вільно конвертований валюти. З 1 серпня 1995 року страхувальник-резидент має право вносити платежі лише в національній грошовій одиниці України за винятком випадку, коли послуги страховика оплачуються за договорами, дія яких поширюється на іноземну територію, відповідно до його посередницьких угод з іноземними партнерами.

Страховики, що виступають як посередники при реалізації страхового продукту нерезидента, мають право здійснювати його продаж страхувальникам-резидентам за вільно конвертовану валіту також через страхових агентів — юридичних осіб-резидентів відповідно до укладених з ними агентських угод. У цьому разі страхувальник здійснює сплату страхових внесків на валютний рахунок страхового агента в уповноваженому банку. Уся сума іноземної валюти без попереднього обов'язкового продажу з 071 балансового рахунка страхового агента перераховується на валютний рахунок страховика-посередника для наступних розрахунків з нерезидентом. Страховий агент у цьому разі має подати уповноваженому банку копію агентської угоди, звіт перед страховиком (бордеро) або інший документ згідно з агентською угодою, який оформляється страховим агентом, та договори страхування (поліси), що його підтверджують.

Страховик виплачує комісійну винагороду страховому агенту тільки у національній грошовій одиниці України.

У разі необхідності визначення розміру страхового платежу у вільно конвертованій валюти для надання послуг страховикам-нерезидентам здійснюється перерахування суми платежу в національній грошовій одиниці України в іноземну валюту за курсом Національного банку України на момент проведення платежу.

2. З 1 серпня 1995 року страховики не мають права прияти готівкову іноземну валюту до своєї каси. Оплата їхніх послуг може проводитися тільки шляхом внесення страховиком відповідної суми готівкової іноземної валюти до каси уповноваженого банку для зарахування її на валютні рахунки страховиків.

Підставою для прийняття уповноваженим банком до каси відповідної суми готівкової іноземної валюти є рахунок-фактура страховика або страховогого агента, який містить в собі суму готівкової іноземної валюти, називу юридичної особи-страхувальника або прізвище фізичної особи-страхувальника, реквізити валютного рахунка та юридичну адресу страховика або страховогого агента, а також митна декларація, яка підтверджує, що страхувальник-нерезидент законно ввіз на територію України іноземну валюту, або копія квитанції про отримання страховиком-нерезидентом готівкової іноземної валюти за кредитною карткою або дорожнім чеком в уповноваженому банку України.

Як виняток, страховикам дозволяється приймати готівкою вільно конвертовану валюту в разі надання послуг страховикам-нерезидентам на території митниць України.

Приймання іноземної валюти здійснюється з використанням контрольно-касового апарату і забезпеченням окремого обліку в бухгалтерському журналі суверої звітності.

3. Страховики можуть відкривати пункти обміну іноземних валют на підставі агентських угод з уповноваженими банками.

4. На кожний національний страховий продукт (поліс), дія якого поширюється на іноземну територію, страховик має отримати ліцензію Укрстрахнагляду.

5. З 1 серпня 1995 року страховики (перестрахувальники) можуть купувати вільно конвертовану валюту на міжбанківському валютному ринку України у таких випадках:

5.1. Для забезпечення виплат страхового відшкодування за страховиків-резидентів відповідно до договорів страхування, дія яких поширюється на іноземну територію.

Для цього страховики надають уповноваженим банкам такі документи:

- копію ліцензії Укрстрахнагляду, зазначену в пункті 4 (надається одноразово);
- заяву страховиків (застрахованого або його представника) про виплату;
- страховий акт (аварійний сертифікат) і документи, які підтверджують розмір заподіяних збитків та пов'язаних з ними витрат (уповноважені банки мають право запросити підтвердження достовірності цього документа в організації, що його подала);
- договір страхування (поліс).

5.2. Для здійснення розрахунків згідно з договорами перестрахування з перестрахувальніками-нерезидентами.

Іноземні страховики, які надають послуги з наданням страхування з експортно-імпортної та транзитної діяльності, здійснюють розрахунки з іноземними страховиками-посередниками.

Для цього страховики подають уповноваженим банкам такі документи:

- копію ліцензії перестрахувальника-нерезидента;
- договір перестрахування або перестрахувальний сертифікат (поліс) і підтвердження про прийняття ризику перестрахування (ковер-нот);
- договір перестрахування або перестрахувальний сертифікат (поліс), примірник страховогого полісу і звіт перед партнером (бордеро) або інший документ згідно з договором перестрахування, який оформляється страховиком;
- договір перестрахування або перестрахувальний сертифікат (поліс) і рахунок-фактуру (інвойс).

5.3. Для покриття частини страхових резервів страховиків вільно конвертованою валютою в межах, встановлених чинним законодавством, у разі якщо страховики не отримують страхові платежі в іноземній валюти (страховики мають право купувати іноземну валюту один раз на квартал).

Для цього страховики надають уповноваженим банкам такі документи:

- баланс страховика з додатком (форма №4-СТР);
- звіти про фінансовий стан страховика (форми №2 і №3);
- дозвіл Укрстрахнагляду на купівлю конкретної суми іноземної валюти, що розрахована на підставі вищезазначених фінансових документів (уповноважені банки мають право запросити в Укрстрахнагляді підтвердження достовірності його дозволу).

5.4. Для розрахунків з нерезидентами, у разі якщо страховик-резидент вносить страхові платежі в національній грошовій одиниці України за договорами страхування, дія яких поширюється

на іноземну територію, відповідно до посередницьких угод страховика з цими нерезидентами.

Для цього страховики надають уповноваженим банкам такі документи:

- посередницьку угоду з нерезидентом;
- звіт перед нерезидентом (бордеро) або інший документ згідно з посередницькою угодою, який оформляється страховиком, та договори страхування (поліси), що його підтверджують.

6. Уповноважені банки у разі пред'явлення страховиками договорів перестрахування обов'язків перед страховиками-нерезидентами мають право здійснювати без попереднього обов'язкового продажу валютних надходжень перерахування вільно конвертованої валюти з 071 балансового рахунка на рахунки резидентів-перестрахувальників, реквізити яких зазначені у договорах. Страховики у цьому разі мають подати уповноваженому банку також копію договору перестрахування і ковер-нот.

При настанні страховогого випадку резидент-перестрахувальник для здійснення перерахування своєї частини страхових сум і страхового відшкодування, що належить нерезиденту, на валютний рахунок страховика-резидента має пред'явити уповноваженому банку договір перестрахування, ковер-нот, примірник страховогого полісу, страховий акт (аварійний сертифікат) і рахунок страховика. Зазначені валютні кошти після надходження на рахунок страховика не підлягають обов'язковому продажу, оскільки у повному обсязі спрямовуються на виконання обов'язків страховика перед страховиком-нерезидентом.

В усіх інших випадках валютні надходження на користь страховиків (перестрахувальників) підлягають обов'язковому продажу на загальних підставах.

Голова Правління НБУ

Голова Комітету в справах
нагляду за страховою діяльністю

В.А.Ющенко

І.В.Яковенко

Роз'яснення Національного банку України

Управління валютного регулювання
№19010/1299 від 04.08.1995 р.

Про використання готівкової іноземної валюти як засобу платежу в Україні

(Інструктивний лист Національного банку України № 260 від 08.06.1995 р. разом із доповненнями до нього № 275 від 26.07.1995 р. та № 280 від 04.08.1995 р.)

На виконання пункту 6 постанови Правління Національного банку України "Про використання іноземної валюти як засобу платежу на території України" №125 від 16 травня 1995 року Національний банк України роз'яснює деякі питання обігу готівкової іноземної валюти на території України:

1. З 1 серпня 1995 року підприємства, які мали ліцензію Національного банку України на використання іноземної валюти як засобу платежу (надалі – підприємства), втрачають право приймати до своєї каси готівкову іноземну валюту (крім випадків, передбачених цим листом). Готівкова іноземна валюта, прийнята підприємствами, що мали на це право до 1 серпня 1995 року, не пізніше 31 липня 1995 року має бути інкасована уповноваженими банками із зарахуванням її на поточні валютні рахунки підприємств у той же день.

Існуючі ліцензії не припиняють дію у разі проведення безготівкових розрахунків у сфері торгівлі та у разі надання послуг.

З 1 серпня 1995 року забороняється також приймати готівкову іноземну валюту до статутних фондів підприємств (крім банків). Суб'єктам господарської діяльності (крім банків) забороняється здійснювати продаж юридичним та фізичним особам-резидентам своїх акцій і виплачувати дивіденди за ними в іноземній валюти.

2. Починаючи з 1 серпня 1995 року, уповноважені банки мають приймати виручуку підприємств у готівковій іноземній валюті на блокований рахунок підприємства без права зарахування на поточні валютні рахунки підприємств.

При цьому уповноважені банки негайно доводять до відома відповідних регіональних управлінь НБУ за місцем державної реєстрації підприємств інформацію про всі підприємства, які приймають готівкову іноземну валюту на порушення встановленої заборони. До порушників регіональні управління НБУ застосовують санкції, встановлені законодавством України.

Прийнята на блоковані рахунки іноземна готівкова валюта протягом 5 днів продается уповноваженим банком на міжбанківському валютному ринку України. Після продажу зазначеної іноземної валюти на валютному ринку України у

2-денної термін її карбованцевий еквівалент зараховується на рахунок підприємства.

3. Уповноважені банки не можуть приймати від фізичних осіб (у тому числі від імені або за дорученням підприємств) готівкову іноземну валюту як оплату за реалізовані підприємствами на території України товари (роботи, послуги) для зарахування валютної виручки на поточні валютні рахунки підприємств в уповноважених банках (крім випадків, передбачених цим листом).

4. Вимоги цього листа щодо заборони реалізації товарів та послуг за готівкову іноземну валюту на території України і щодо заборони зарахування на поточні валютні рахунки підприємств їх виручки в готівковій іноземній валюті, до окремого розпорядження Національного банку України, не поширяються:

4.1. На підприємства торгівлі і послуг (в т.ч. туристичні та страхові), які реалізують товари та надають послуги під митним контролем без застосування до товарів заходів економічної політики та без стягнення мита, податків на митних територіях України за ліцензією Державного митного комітету України (в аеропортах, портах, що відкриті для міжнародного сполучення, митницях).

Приймання зазначеними підприємствами готівкової вільно конвертованої валюти здійснюється з використанням контрольно-касового апарату.

4.2. На послуги готелів з обслуговуванням іноземних туристів.

Розрахунки за готельні послуги здійснюються готівкою вільно конвертованою валютою.

4.3. У разі продажу на території міжнародних портів, аеропортів, вокзалів нерезидентам та резидентам квитків та путівок на міжнародні пасажирські та туристичні рейси за готівкову вільно конвертовану валюту.

За бажанням покупця продаж квитків здійснюється за національну грошову одиницю України. Курс перерахування встановлюється самостійно юридично особою-резидентом – агентом авіакомпанії.

4.4. У разі продажу паливно-мастильних матеріалів, продуктів харчування, медикаментів та

надання послуг нерезидентам на території міжнародних портів, аеропортів, вокзалів України, які обслуговують іноземні транспортні засоби – літаки, судна, автобуси (пасажирів і членів екіпажу).

Розрахунки з нерезидентами здійснюються за укладеною угодою (контрактом, рахунком), яка передбачає оплату в готівковій вільно конвертованій валюті.

4.5. На невикористаний залишок готівкової іноземної валюти, яка раніше була отримана підприємством, закладом, організацією (резидентом і нерезидентом) у відповідному уповноваженому банку для оплати готівкою іноземною валую витрат, пов'язаних із віїздом працівників у відрядження, а також для оплати готівкою іноземною валую витрат, які дозволені НБУ.

4.6. На митні платежі фізичних осіб-резидентів і нерезидентів – відповідно до митного законодавства України.

На стягнення у готівковій вільно конвертованій валюті з нерезидентів дорожніх зборів і оформлення перевезень негабаритних, великовагових та небезпечних вантажів, відповідно до чинного законодавства.

4.7. На платежі за надані послуги нерезидентам по відкриттю візи на в'їзд в Україну з оплатою в іноземній валюті.

4.8. На послуги міжнародних пасажирських, автотранспортних та паромних перевезень у прикордонних з Україною зонах за готівкову іноземну вільно конвертовану валюту, що надають українські автотранспортні, морські та річкові підприємства.

4.9. У разі розрахунків між юридичними особами-резидентами за індивідуальною ліцензією Національного банку України.

4.10. У разі використання готівкої вільно конвертованої валюти в розрахунках між нерезидентами і резидентами за експорт з України продукції, робіт та послуг в сумі до 10 тисяч доларів США або еквівалента цієї суми в іншій вільно конвертованій валюті за курсом Національного банку України, відповідно до порядку, встановленого телеграмою НБУ №19011/629 від 22.02.1995 р.

4.11. У разі здійснення торгівлі за межами території України у повітряних, морських, річкових суднах та поїздах, які приписані до українських портів.

Реалізація товарів фізичним особам (резидентам та нерезидентам) здійснюється за готівкову вільно конвертовану валюту та національну грошову одиницю України.

4.12. Уповноважені банки та фінансові установи, які працюють в системі WESTERN UNION та інших системах міжнародних переказів, виплачують грошові перекази тільки на підставі доказів, що засвідчують особу одержувача.

Операції, зазначені в пп.4.2 – 4.5 та 4.7 – 4.9,

4.11, здійснюються відповідно до вимог Закону України №265/95 від 06.07.1995 р. "Про застосування електронних контрольно-касових апаратів і товарно-касових книг при розрахунках із споживачами у сфері торгівлі, громадського харчування та послуг" з використанням контрольно-касового апарату, із забезпеченням окремого обліку в бухгалтерському журналі суверої звітності.

5. Дозволяється виплачувати готівкову вільно конвертовану валюту особам-резидентам за членами "TAX FREE CHEQUE" юридичними особами-резидентами за договорами з іноземними організаціями за індивідуальною ліцензією Національного банку України.

У разі виникнення реклами, форс-мажорних обставин, які приведуть до неможливості виконання юридичною особою-резидентом обов'язків перед фізичною особою, яка сплатила вартість послуг у вільно конвертованій валюті (відповідно до вимог п.4), юридична особа-резидент на підставі реєстру (з переліком фізичних осіб і відповідних сум), завіреного двома підписами уповноважених осіб і скріплених печаткою, має право одержати в уповноваженому банку готівкову валюту для розрахунків з фізичними особами-резидентами за їхніми претензіями.

У разі відсутності достатніх коштів на валютному рахунку юридичної особи-резидента вказані вище реєстр є підставою для купівлі на УМВБ через уповноважений банк вільно конвертованої валюти, якої не вистачає.

6. Оплата послуг туристичних і страхових організацій в іноземній валюті за договорами, дія яких поширюється на іноземну територію, відповідно до їх посередницьких угод з іноземними партнерами тарезидентами-посередниками, які мають угоду з іноземними партнерами і здійснюють міжнародні круїзні туристичні рейси за угодами фрахту, може здійснюватися резидентами України тільки шляхом внесення відповідної суми готівкової іноземної валюти в касу уповноваженого банку для зарахування її на валютні рахунки зазначених організацій.

Оплата послуг туристичних організацій в іноземній валюті за договорами з транспортними організаціями-резидентами, які мають угоди з іноземними партнерами щодо виконання міжнародних круїznих та туристичних рейсів за угодами фрахту, здійснюється тільки у безготівковій формі.

Стягнення організаціями-посередниками комісійної винагороди в іноземній валюті забороняється.

Оплата послуг туристичних і страхових організацій, які надаються на території України нерезидентам, в іноземній валюті може здійснюватися шляхом перерахування вартості послуг в національній валюті в іноземну за курсом Національного банку України. Відповідна сума

готівкової іноземної валюти вноситься нерезидентом в касу уповноваженого банку для зарахування її на валютні рахунки зазначених організацій.

Підставою для прийняття уповноваженим банком у касу відповідної суми готівкової іноземної валюти є рахунок-фактура туристичної (страхової) організації, який містить у собі суму готівкової іноземної валюти, назву юридичної особи-платника або прізвище фізичної особи-платника, реквізити валютного рахунка та юридичну адресу туристичної (страхової) організації, а також митна декларація, яка підтверджує, що платник-нерезидент законно ввіз на територію України іноземну валюту, або копія квитанції про отримання платником-нерезидентом готівкової іноземної валюти за розрахунковою пластиковою карткою, чеком чи підтвердження про зняття коштів з особистого валютного рахунка в уповноваженому банку України.

7. Уповноважені банки мають право надавати один одному міжбанківські кредити у готівковій іноземній валюти і здійснювати купівлю-продаж готівкової іноземної валюти для підкріплення каси за безготівкову національну валюту за курсом продажу готівкової іноземної валюти банку-продавця або за безготівкову іноземну валюту.

8. Підприємства-резиденти, зазначені в п.п.1 та 4 цього листа, можуть здійснювати продаж товарів та надання послуг на території України за розрахунковими пластиковими картками та чеками.

9. Юридичні особи резиденти і нерезиденти, які мають рахунки в уповноважених банках, можуть зняти з валютного рахунка (купити через касу банку) іноземну валюту для працівників, які від'їжджають за кордон у службових справах. Невикористаний залишок готівкової іноземної валюти, яка раніше була отримана підприємством, організацією, закладом, представництвом (резидентом і нерезидентом) в уповноваженому банку

або за кордоном через юридичну особу-нерезидента відповідно до умов угоди з нерезидентом (за наявністю підтверджуючих документів) для оплати витрат на зазначені цілі, підлягає зарахуванню на їх валютний рахунок.

10. Уповноважені банки встановлюють ліміти залишків іноземної валюти в касах суб'єктів господарювання, митниць, Держкордону України, яким дозволяється здійснювати операції з готівкою іноземною валютою. Понадлімітні залишки готівкової іноземної валюти підлягають повній інкасації в установі уповноважених банків не пізніше наступного робочого банківського дня.

11. Вважати такими, що втратили чинність з 1 серпня 1995 року інструкції Національного банку України №19029/377 від 14.03.1993 р. (крім п.10 та п.11); №19029/473 від 30.03.1993 р. (крім абзаців 1, 2 п. 4); №19029/723 від 26.04.1993 р. (крім абзаца 1 на сторінці 3, абзаців 5 і 6 на сторінці 2 та за винятком доповнень до нього №19010/1015 від 02.06.1993 р. та №19010/1487 від 22.07.1993 р.); №251 від 25.05.1995 р.; пункти 2 і 3 телеграми №19011/1841-3616 від 25.07.1994 р.; пункт 5 інструктивного листа Національного банку України №260 від 08.06.1995 р.

12. Уповноважені банки в триденний термін мають довести до відома підприємств і організацій зазначеній порядок обігу іноземної валюти в Україні, який встановлено з 1 серпня 1995 року.

Порушення положень встановленого порядку тягне за собою цивільно-правову, адміністративну і кримінальну відповідальність відповідно до законодавства України, як це передбачено статтею 16 Декрету Кабінету Міністрів України "Про систему валютного регулювання і валютного контролю".

Уповноважені банки та обласні управління Національного банку України здійснюють контроль за дотриманням підприємствами і організаціями, які вони обслуговують, порядку обігу іноземної валюти на території України.

Заступник Голови Правління НБУ **О.І.Киреєв**

Роз'яснення Національного банку України

Управління валютного регулювання
№ 19019/1279 від 01.08.1995 р.

На численні запити обласних управлінь НБУ та комерційних банків щодо термінів декларування резидентами України валютних цінностей та майна, що знаходяться за межами України, Національний банк України повідомляє.

Враховуючи те, що обласні підрозділи Головної державної податкової інспекції України продовжують примати від резидентів деклараційні документи та заповнюють свою частину довідки встановленого зразка про проведення декларування валютних цінностей і майна, що знаходяться за межами України, Національний банк підтверджує чинність телеграми НБУ № 19019/2151 від 05.09.1994 р. щодо продовження термінів приймання обласними управліннями Національного банку України деклараційних документів від резидентів.

Після закінчення терміну подання деклараційних документів, встановленого інструктивним листом Національного банку України №159 від 06.07.1994 р. "Про зміни до порядку декларування резидентами України валютних цінностей та майна, що знаходяться за межами України", обласні управління Національного банку приймають деклараційні документи як безпосередньо від резидентів, так і через комерційні банки, в яких відкриті карбованцеві та валютні рахунки резидентів.

У будь-якому випадку надання резидентам довідок встановленого зразка про проведення декларування здійснюється обласними управліннями НБУ.

Розміри фінансових санкцій за порушення резидентами термінів подання деклараційних документів визначені Інструкцією Національного банку України №16010/1568 від 30.07.1993 р. "Про порядок застосування ст.16 Декрету Кабінету Міністрів України від 19.02.1993 р. "Про систему валютного регулювання і валютного контролю".

Заступник Голови Правління НБУ **О.І.Киреєв**

тотіжкої фінансової установи іноземна передача — це за кордоном Межу та/або з Україною зроблені перевезенням векселей та інших цінних паперів, які не є валютою.

Роз'яснення Національного банку України

Управління валютного регулювання
№ 19019/1339 від 10.08.1995 р.

На численні запити регіональних управлінь НБУ та підприємств щодо порядку зворотного вивезення резидентами раніше придбаних іноземних цінних паперів за межі України (відповідно до пункту 4 статті 5 Декрету Кабінету Міністрів України від 19.02.1993 р. "Про систему валютного регулювання і валютного контролю") Національний банк України роз'яснює порядок надання резидентам дозволів на здійснення згаданої валютної операції.

1. Для отримання дозволу на зворотне вивезення іноземних цінних паперів за межі України резиденти повинні подати до регіональних управлінь Національного банку України такі документи:

а) письмове звернення із зазначенням мети вивезення, кількості, номіналів та загальної вартості іноземних цінних паперів, що вивозяться;

б) нотаріально завірені копії свідоцтва про реєстрацію, статуту та установчого договору підприємства (із змінами та доповненнями, зареєстрованими у встановленому порядку);

в) копії документів, що підтверджують придбання резидентом іноземних цінних паперів та їх ввезення в Україну;

г) письмове підтвердження згоди іноземного емітента на зворотне придбання власних цінних паперів або іншого нерезидента на придбання цих паперів (або копію договору купівлі-продажу);

д) письмову згоду іноземного банку на переказування належних резиденту валютних коштів до українського уповноваженого банку, підтверджено українським уповноваженим банком;

е) копії іноземних цінних паперів усіх номіналів, що вивозяться.

2. Регіональні управління Національного банку України на підставі вищевказаних документів розглядають клопотання резидентів і надсилають до Національного банку України свої письмові висновки щодо можливості видачі резидентам дозволу на вивезення іноземних цінних паперів за межі України.

2.1. Подані резидентами згідно з п.1 чинної телеграмами документи залишаються у регіональних управліннях Національного банку України для подальшого обліку і контролю.

2.2. У разі негативного висновку регіональні управління НБУ повідомляють про це заявитника. Згаданий висновок до Національного банку України при цьому не надсилається.

2.3. Підставою для негативного висновку може бути відсутність передбачених у пункті 1 чинної телеграмами документів або їх оформлення неналежним чином.

3. На підставі позитивного висновку регіонального управління НБУ Національний банк України надає резиденту дозвіл на зворотне вивезення іноземних цінних паперів за межі України.

Водночас інформація про надання згаданого дозволу надсилається Національним банком України до відповідного регіонального управління НБУ та обслуговуючого резидента уповноваженого банку для організації контролю за здійсненням резидентом валютної операції та надходженням в Україну валютних коштів у визначені законодавством терміни.

Заступник Голови Правління НБУ **О.І.Киреєв**

оно ж дозвіл
надається
найпізніше
з 2001 року
для зберігання

***ДОДАТОК**
відповідь на запитувальний лист від 10.08.1995 р.
Роз'яснення Національного банку України

Управління валютного регулювання
№19004/1433 від 05.09.1995 р.

У зв'язку із запитаннями, які надходять від уповноважених банків після одержання листа щодо умов та порядку переескації ліцензій на право проведення комерційними банками операцій з валютними цінностями, роз'яснююмо:

1. Дія листа №19004/1389 від 27.08.1995 р. поширюється та-
кож на фінансово-кредитні установи, які мають ліцензію
Національного банку України на право здійснювати валютні
операції. Уповноважений банк чи кредитно-фінансова устано-
ва надсилають документи тільки до регіонального управління
Національного банку.

2. При розрахунку розміру власних коштів банку необхідно
керуватися положенням "Про економічні нормативи регулю-
вання діяльності комерційних банків", затвердженим постано-
вою Правління Національного банку України №167 від
30.06.1995 р. Положення надіслане комерційним банкам елек-
tronnoю поштою №12031/653 від 10.07.1995 р.

3. Пункт 5 постанови Правління Національного банку Ук-
раїни №123 від 16.05.1995 р. "Про внесення змін до порядку
ліцензування та переескації ліцензій уповноважених банків"
передбачає відкликання ліцензій тих уповноважених банків, які
не виконують необхідні умови переескації. Дату припинен-
ня дії таких ліцензій встановлюватиме на базі аналізу інфор-
мациї регіональних управлінь Національного банку ліцензійна
комісія, створена в НБУ наказом №87 від 31.08.1995 р.

Заступник Голови Правління НБУ **О.І.Киреєв**

Затверджено
постановою Правління
Національного банку України
№205 від 16.08.1995 р.

ПОРЯДОК*

відкриття та функціонування анонімних валютних рахунків фізичних осіб (резидентів і нерезидентів)

На виконання Указу Президента України "Про відкриття анонімних валютних рахунків фізичних осіб (резидентів і нерезидентів)" Національний банк України встановлює такий порядок відкриття анонімних валютних рахунків фізичних осіб.

1. Анонімний валютний рахунок — поточний або депозитний рахунок, який відкривається виключно у вільно конвертований валюти фізичної особі (резиденту чи нерезиденту) без засвідчення особи власника рахунка.

2. Анонімні валютні рахунки фізичним особам дозволяється відкривати лише тим уповноваженим банкам, які мають сплачений та зареєстрований статутний фонд у сумі не менш як 1 мільйон ЕКЮ та власні кошти в сумі не менш як 3 мільйони ЕКЮ, отримали генеральну ліцензію Національного банку України на право роботи з валютними цінностями (пункти 1-8) та мають сертифіковане Національним банком України відповідне програмне забезпечення.

Ведення анонімних рахунків покладається на спеціальний департамент уповноваженого банку, рішення про створення та склад якого приймається головою правління зазначеного банку. Умови функціонування таких рахунків та виконання операцій за ними затверджуються головою правління уповноваженого банку.

Уповноважений банк зобов'язаний гарантувати безпеку клієнтів при укладанні угоди про анонімний рахунок, конфіденційність у керуванні ним та доступі до нього.

3. Анонімний валютний рахунок відкривається на певний строк чи безстроково на підставі письмової заяви фізичної особи (у вигляді заповненої картки спеціальної форми) про бажання відкрити такий рахунок. У картці обов'язково є наявність таких реквізитів: назва уповноваженого банку, дата заповнення картки та відкриття анонімного рахунка, номер анонімного рахунка, тип рахунка (поточний чи депозитний).

Жодні дані про особу та документи, що засвідчують особу власника рахунка, при заповненні картки не вимагаються.

4. Після заповнення вищевказаної картки уповноважений банк і власник анонімного валютного рахунка укладають угоду, в якій фіксуються умови подальших взаємовідносин між банком і власником рахунка.

5. Доступ до анонімного валютного рахунка можливий за наявності шифру — коду (набору цифр та(або) літер), встановленого за бажанням власника рахунка під час його відкриття. Управління валютним рахунком може здійснюватися як шляхом безпосереднього звернення власника рахунка до уповноваженого банку, так і че-

* На виконання Розпорядження Президента України Національний банк України в червні 1995 року підготував проект Указу Президента України "Про відкриття анонімних валютних рахунків фізичних осіб (резидентів і нерезидентів)".
А 1 серпня 1995 року Президент України підписав відповідний указ.

Головна мета цього документа — подальша лібералізація валютного ринку України та залучення додаткових валютних коштів фізичних осіб (резидентів і нерезидентів) до уповноважених банків України.

Запропоновані Національним банком України обмеження щодо максимальної суми готівкової іноземної валюти, яка може бути одноразово внесена на анонімний рахунок, відповідають міжнародні практиці і становить на перешкоді відмиванню "брудних" грошей. Крім того, на нашу думку, запропонований режим анонімності валютних рахунків сприятиме поверненню в Україну валютних коштів, залученню значної кількості таких коштів потенційних інвесторів, а в кінцевому підсумку — економічному відродженню України.

рез телекомунікаційні системи типу клієнт-банк.

6. Максимальна сума готівкової іноземної валюти, яка може бути покладена на рахунок протягом одного робочого дня, не повинна перевищувати в еквіваленті 10 тисяч доларів США; а в безготівковій формі — без обмежень.

7. Відкриття анонімних рахунків та облік коштів на них здійснюються уповноваженим банком на балансовому рахунку №139 "Рахунки домашніх господарств у вільно конвертований валюти" відповідно до вимог Національного банку України щодо обліку та ведення операцій за Планом рахунків бухгалтерського обліку в банках України.

8. Інформація щодо анонімного валютного рахунка може бути відкрита уповноваженим банком тільки за розпорядженням власника рахунка або на підставі окремого рішення суду про відкриття анонімності конкретного анонімного рахунка із зазначенням шифру (коду) цього рахунка.

9. Кошти з анонімного валютного рахунка у разі втрати шифру (коду) не видаються. Сума вкладу перераховується до державного бюджету по закінченню строку позовної давності, який обчислюється із часу звернення вкладника про втрату шифру (коду), або, якщо такого звернення не-

має, через три роки після закінчення строку дії угоди.

10. На функціонування анонімних валютних рахунків фізичних осіб (резидентів і нерезидентів) поширюються вимоги нормативного листа Національного банку України №19029/39 від 12.01.1993 року "Тимчасовий режим поточних рахунків громадян у іноземній валюти в уповноважених банках України" щодо режиму рахунків типу "A". При цьому:

- при зарахуванні готівкової іноземної валюти реєстрація митних органів не вимагається;
- у разі списання не дозволяється перерахування коштів:

- а) за кордон;
- б) на будь-які рахунки нерезидентів у банках України (за винятком аналогічних анонімних рахунків нерезидентів).

Кошти з анонімного валютного рахунка можуть бути також використані в Україні для придбання власником рахунка чи банком (за дорученням власника рахунка) цінних паперів резидентів України для інвестування в економіку України та для благодійних внесків.

Відповідно до чинного законодавства оподаткування валютних рахунків фізичних осіб не здійснюється.

Заступник Голови Правління НБУ В.М.Кравець

Управління валютного регулювання
№ 287 від 01.09.1995 р.

Затверджено
постановою Президії
Національного банку України
№ 205 від 16.06.1995 р.

ПОРЯДОК **РОБОТИ ОБМІННИХ ПУНКТІВ** **УПОВНОВАЖЕНИХ БАНКІВ** **З ОДНОЧАСНИМ ВИКОНАННЯМ ФУНКЦІЙ** **ПРИПISНОЇ КАСИ**

I. Загальні положення

Обмінні пункти банків з одночасним (повним або частковим) виконанням функцій приписної каси (далі — обмінна каса банку) відкриваються при підприємствах торговельної мережі та підприємствах, що надають послуги населенню (далі — підприємства) за наказом уповноваженого банку на підставі угоди між уповноваженим банком та підприємством.

Угода укладається відповідно до чинного законодавства України.

Обмінна каса банку є структурним підрозділом уповноваженого банку і здійснює усі операції, які покладені на неї керівництвом банку відповідно до генеральної ліцензії на здійснення валютних операцій.

Обмінна каса банку на договірних умовах може бути відкрита при будь-якому підприємстві незалежно від наявності розрахункового рахунка цього підприємства в уповноваженому банку.

Функції обмінної каси банку:

- забезпечення валютного обслуговування фізичних осіб (резидентів і нерезидентів України) щодо купівлі-продажу іноземної валюти згідно з встановленими нормами та правилами;
- ведення щоденного обліку купленої та проданої іноземної валюти за встановленою формою суворої звітності;
- прийняття готівки у національній валуті України у розрахунок за товари або надані послуги та здійснення її обліку;
- звірка з контролером підприємства загальної суми виручки, що підлягає зарахуванню на розрахунковий рахунок цього підприємства;
- забезпечення належного рівня захисту інформації.

Кожна обмінна каса банку відповідно до вимог, викладених у листі Національного банку України № 19010/1369 від 20.06.1995 р. має бути обладнана комп'ютерною технікою та електронним касовим апаратом, а також забезпечена технічним обладнанням, яке гарантує перевірку платіжності банкнот і формування готівки у пачки і корінці у встановленому порядку відповідно до Інструкції Національного банку України №1 від 07.07.1994 р. "З організації емісійно-касової роботи в установах банків України".

II. Основні принципи роботи обмінної каси банку

1. Обмінна каса банку здійснює операції купівлі і продажу іноземної валюти у фізичних осіб як резидентів, так і нерезидентів України згідно з встановленими нормами та правилами.

Обмін валюти здійснюється з обов'язковим оформленням квитанцій суворої звітності за формою № 377, 377-А.

2. Обмінна каса банку протягом робочого дня на підставі пред'явленого покупцем уніфікованого розрахунково-товарного чека (див. додаток), виданого працівником цього підприємства, приймає готівку у розрахунок за товари або послуги у національній валуті України.

3. Обмінна каса банку купує іноземну валуту в розрахунок за товари або послуги. В цьому разі її касир здійснює обмін іноземної валути у сумі, що еквівалентна зазначеній у товарно-розрахунковому чеку за курсом, встановленим уповноваженим банком.

При цьому покупець готівки у карбованцях отримує оформлену касиром обмінної каси банку квитанцію суворої звітності за формою № 377, 377-А із зазначенням номера розрахунково-товарного чека, за яким здійснена купівля.

Розрахунково-товарний чек виписується працівником підприємства у трьох примірниках і видається покупцю. Працівник підприємства зобов'язаний заповнити всі реквізити товарно-розрахункового чека за винятком тих, що заповнюються касиром обмінної каси банку. Покупець, отримавши ці розрахунково-товарні чеки, передає їх разом з готівкою у національній валуті України або в іноземній валуті касиру обмінної каси банку.

Перший примірник розрахунково-товарного чека залишається в обмінній касі банку.

Другий примірник повертається працівнику підприємства. На другому примірнику касир обмінної каси банку в обов'язковому порядку пробиває на контрольно-касовому апараті суму у карбованцях, яка внесена покупцем в оплату за товари або послуги. На цьому ж примірнику касир проставляє штамп обмінної каси банку, який закріплений за ним, та свій підпис. Штамп повинен мати такі реквізити: назву уповноваженого банку, назву підприємства, де розташована обмінна каса, номер обмінної каси, прізвище та ініціали касира.

Третій примірник видається покупцю.

Якщо розрахунково-товарний чек виписаний на кілька видів товару або послуг, то підставою для прийняття готівки банком є загальна сума цього чека. За неправильний підсумок несе відповідальність працівник, який виписав чек.

4. Касир обмінної каси банку обробляє, формує і пакує готівку у порядку, встановленому пп.96-104 Інструкції Національного банку України №1 від 07.07.1994 р. "З організації емісійно-касової роботи в установах банків України".

У разі виявлення фальшивих банкнот касир обмінної каси банку повинен терміново повідомити про це керівників уповноваженого банку та підприємства для вжиття необхідних заходів з обов'язковим повідомленням правоохоронних органів.

5. Облік грошових надходжень протягом робочого дня як у національній валуті України, так і в іноземній ведеться касиром обмінної каси банку з використанням комп'ютерної техніки та електронно-касового апарату.

Касир обмінної каси банку зобов'язаний паралельно вести журнали — реєстри суворої звітності окремо за операціями купівлі і продажу іноземної валюти та окремо журнал — реєстр за касовими операціями у національній валуті України.

6. Касир обмінної каси банку щоденно у кінці робочого дня звіряє

суму виручки з працівником підприємства та формує окрім дві інкасаторські сумки. Одна формується з національною валютою, друга — з іноземною.

Інкасаторські сумки мають бути в той же день доставлені через інкасаторів до уповноваженого банку.

Не пізніше наступного робочого дня, якщо інший термін не обумовлено договором, готівкова виручка від реалізації товарів та надання послуг зараховується у безготівковому порядку на розрахунковий рахунок підприємства. У разі якщо розрахунковий рахунок підприємству відкрито в іншій установі банку, виручка уповноваженим банком у термін, зазначений в угоді, перераховується на його розрахунковий рахунок до банку, який обслуговує це підприємство.

Виходячи із технічних можливостей (наявності в обмінній касі банку електронного модемного зв'язку з уповноваженим банком) виручка на розрахунковий рахунок відповідного підприємства уповноваженим банком у безготівковому порядку може зараховуватися протягом робочого дня.

III. Контроль за роботою обмінної каси банку

Керівництво і контроль за роботою обмінної каси здійснює уповноважений банк.

Контролю підлягає:

- додержання вимог зберігання валютних коштів;
- своєчасність і правильність оформлення здійснених операцій;
- дотримання встановленого режиму роботи;
- законність здійснення операцій згідно з чинним законодавством України та нормативними актами Національного банку України.

IV. Схема бухгалтерських проводок у процесі роботи обмінної каси банку

Перелік задіяніх субрахунків:

- 040 — підзвітна особа (крб.);
- 076(п/о) — підзвітна особа (вкв);
- 976(п/о) — підзвітна особа (неконв.вал.);
- 076 — рахунок купівлі-продажу готівкої вкв;
- 976 — рахунок купівлі-продажу готівкої нкв;
- 903 — кошти, витрачені на купівлю (отримані від продажу) інвалюту за офіційним курсом;
- 960 — доходи з продажу готівкої іноземної валюти з відхиленням від офіційного курсу (курсова різниця);
- 970 — видатки з купівлі готівкої іноземної валюти з відхиленням від офіційного курсу (курсова різниця)
- 908 — транзитні обороти каси;
- 729 — інкасована виручка клієнта;
- 908 — інкасована виручка , якщо клієнт не має розрахункового рахунка в цьому банку.

Інформація за результатами торгів німецькими марками на Українській міжбанківській валютній біржі

	Д-т	К-т	
1. Видача під звіт авансу	908 040 076 п/о 976 п/о	036 908 060 063	крб. крб. вкв нкв
2. Купівля інвалюту (як пункт обміну)	076 п/о 976 п/о 903 970	076 п/о 976 040 040	вкв нкв крб.(вал.х офіц. курс) крб.(вал. х курс купівлі мінус вал. х на офіц. курс)
3. Продаж інвалюту (як пункт обміну)	076 976 040 040	076 п/о 976 п/о 903 960	вкв нкв крб. (вал.х офіц. курс) крб.(вал. х курс продажу мінус вал. х на офіц. курс)
4. Оплата товарів (послуг) у крб.	040 040	729 908	крб. крб.
5. Оплата товарів (послуг) у інвалюті	076 п/о 976 п/о 903 970	076 976 729 729 (908)	вкв нкв крб. (вал.х офіц. курс) крб.(вал. х курс купівлі мінус вал. х на офіц. курс)
6. Оприбуткування виручки, що надійшла в інкасаторські сумці	060 063 908 036	076 п/о 976 п/о 040 908	вкв нкв крб. крб.
7. Зарахування виручки клієнту	729 (908)	р/р клієнта	крб.

Обмінні каси банку в своїй роботі керуються Інструкцією Національного банку України №1 від 07.07.1994 р. "З організації емісійно-касової роботи в установах банків України", Положенням про пункти обміну, затвердженим постановою Правління Національного банку України №129 від 07.07.1994 р., доповненням до Положення про пункти обміну іноземної валюти, затвердженим постановою Правління Національного банку України №128 від 16.05.1995 р. та доповненням до Положення про пункти обміну іноземної валюти, що міститься у листі Національного банку України №265 від 19.06.1995 р.

Відповіальність за недотримання вимог зазначених інструктивних матеріалів уповноважені банки несуть згідно зі ст.16 Декрету Кабінету Міністрів "Про систему валютного регулювання і валутного контролю" №15-93.

Суперечності, які виникають між уповноваженим банком та підприємством торгової мережі, вирішуються у судовому порядку.

Заступник Голови Правління НБУ **В.М.Кравець**

Додаток

(назва торговельного підприємства)		Місце відмітки контрольно-касового апарата		
(юридична адреса)				
“ ” 199 р. (місяць словами)				
РОЗРАХУНКОВО-ТОВАРНИЙ ЧЕК № _____				
№	Назва товару, артикул	Кількість	Ціна у карбованцях за одиницю	Сума у карбованцях, що підлягає для зарахування на р/р

УСЬОГО: _____ крб.
Податок на добавлену вартість: _____ крб.
Сума, що підлягає зарахуванню на р/р № _____
У _____ МФО : _____ крб.
(назва банку)
(сума словами)

Місце для штампа
підприємства

Місце для штампа
касира обмінної
каси банку

Продавець _____ Касир _____

**Інформація за результатами торгів німецькими марками
на Українській міжбанківській валютній біржі
у III кварталі 1995 року**

Дані в млн. DEM

Дата	Курс	Обсяг продажу	Попит	Пропозиція	Кількість банків
06.07.1995р.	104500	2.99	3.42	1.33	21
11.07.1995р.	101500	5.22	3.348	5.22	27
13.07.1995р.	101500	4.823	4.826	4.823	25
18.07.1995р.	101500	2.599	2.576	2.599	28
20.07.1995р.	101500	3.694	3.691	3.694	29
25.07.1995р.	103500	4.168	4.201	2.206	25
27.07.1995р.	105500	2.056	3.904	1.732	28
01.08.1995р.	112100	3.732	4.061	1.593	32
03.08.1995р.	109900	3.705	3.553	3.705	28
08.08.1995р.	113000	2.566	2.694	1.748	32
10.08.1995р.	112000	4.210	3.025	4.21	33
15.08.1995р.	115100	2.46	2.515	2.283	32
17.08.1995р.	115100	2.363	2.363	2.197	41
22.08.1995р.	113100	3.896	3.878	6.207	33
29.08.1995р.	113200	3.735	3.735	2.360	32
31.08.1995р.	113200	3.504	3.489	3.504	34
05.09.1995р.	113200	3.87	3.825	3.87	28
07.09.1995р.	113200	1.88	1.851	1.88	28
12.09.1995р.	113000	2.417	1.389	2.417	27
14.09.1995р.	113000	2.011	1.866	2.011	25
19.09.1995р.	114400	1.247	1.272	0.588	35
21.09.1995р.	116600	2.409	3.139	1.230	28
26.09.1995р.	118400	1.368	1.873	0.461	30
28.09.1995р.	116000	2.211	0.655	3.682	25

**Інформація за результатами торгів доларами США
на Українській міжбанківській валютній біржі
у III кварталі 1995 року**

Дані в млн. USD

Дата	Курс	Обсяг продажу	Попит	Пропозиція	Кількість банків
03.07.1995р.	141500	6.2	5.98	6.2	30
04.07.1995р.	141500	16.11	16.14	16.11	41
05.07.1995р.	141500	14.79	14.79	14.67	40
06.07.1995р.	141500	20.02	20.06	20.02	41
07.07.1995р.	142000	16.49	16.93	9.73	42
10.07.1995р.	142600	14.3	14.49	9.44	36
11.07.1995р.	142600	19.68	19.65	19.68	39
12.07.1995р.	143000	13.89	13.9	9.79	38
13.07.1995р.	144100	17.47	17.52	17.04	43
14.07.1995р.	144100	13.09	14.29	13.09	37
17.07.1995р.	144100	7.22	7.19	7.22	39
18.07.1995р.	144100	16.69	16.67	16.69	42
19.07.1995р.	144100	10.57	10.51	10.57	41
20.07.1995р.	144100	17.21	17.2	17.21	40
21.07.1995р.	144100	15.87	17.93	11.01	44
24.07.1995р.	144100	12.92	12.96	12.92	42
25.07.1995р.	144700	16.45	19.09	16.45	39
26.07.1995р.	146100	15.29	18.10	10.29	43
27.07.1995р.	147300	14.12	17.25	9.15	41
28.07.1995р.	147300	15.57	15.6	15.55	44
31.07.1995р.	150200	15.23	16.63	11.23	40
01.08.1995р.	151700	21.52	22.03	14.94	44
02.08.1995р.	152500	11.52	11.85	9.08	44
03.08.1995р.	152000	20.63	17.31	20.63	40
04.08.1995р.	154100	26.02	26.36	16.69	41
07.08.1995р.	153000	10.5	9.85	10.5	44
08.08.1995р.	156100	18.97	19.5	15.43	43

Дата	Курс	Обсяг продажу	Попит	Пропозиція	Кількість банків
09.08.1995р.	159900	13.58	13.74	10.6	40
10.08.1995р.	160000	15.75	15.84	15.0	47
11.08.1995р.	165300	17.14	18.57	9.48	42
14.08.1995р.	167700	12.32	12.46	1.58	43
15.08.1995р.	167000	15.81	15.5	17.68	47
16.08.1995р.	166400	8.96	8.91	12.9	39
17.08.1995р.	165500	31.81	6.68	32.31	49
18.08.1995р.	165200	13.95	7.67	14.4	39
21.08.1995р.	165000	12.2	4.87	12.32	40
22.08.1995р.	163000	30.3	7.79	32.6	41
23.08.1995р.	163000	11.08	9.66	11.08	40
27.08.1995р.	163000	12.6	6.55	12.0	33
28.08.1995р.	163000	7.76	7.76	6.66	34
29.08.1995р.	163000	10.62	10.56	10.53	40
30.08.1995р.	163000	11.67	11.69	6.76	40
31.08.1995р.	163000	22.47	20.92	22.47	43
01.09.1995р.	163000	12.96	12.96	12.79	43
04.09.1995р.	163000	11.77	11.78	10.7	36
05.09.1995р.	163000	12.1	12.1	11.97	39
06.09.1995р.	163000	13.36	13.36	12.87	39
07.09.1995р.	163000	12.09	12.09	12.06	41
08.09.1995р.	162600	12.95	11.73	12.95	38
11.09.1995р.	163000	8.11	8.13	2.79	39
12.09.1995р.	163900	16.12	16.69	9.06	41
13.09.1995р.	164700	11.29	11.54	3.72	43
14.09.1995р.	165200	14.44	14.5	12.06	46
15.09.1995р.	165200	14.74	14.74	12.49	46
18.09.1995р.	166400	12.98	13.07	2.35	32
19.09.1995р.	166500	13.9	13.91	13.79	46
20.09.1995р.	166800	10.89	11.28	10.58	37
21.09.1995р.	167400	14.78	14.97	5.94	40

Дата	Курс	Обсяг продажу	Попит	Пропозиція	Кількість банків
22.09.1995р.	167800	12.5	12.62	6.94	42
25.09.1995р.	168400	9.72	9.78	8.25	39
26.09.1995р.	168400	12.46	12.45	12.46	38
27.09.1995р.	169000	12.21	12.25	6.67	43
28.09.1995р.	169600	10.76	10.78	7.5	40
29.09.1995р.	170100	11.29	12.04	8.37	36

**Інформація за результатами торгів
російськими рублями на Українській міжбанківській
валютній біржі у III кварталі 1995 року**

Дані в млн. RUR

Дата	Курс	Обсяг продажу	Попит	Пропозиція	Кількість банків
03.07.1995р.	30.0	11594	10998	11594	32
04.07.1995р.	30.8	16980	18247	13502	34
05.07.1995р.	30.4	17337	15533	17337	42
06.07.1995р.	31.2	13675	19615	9885	33
07.07.1995р.	30.8	16556	15177	16636	35
10.07.1995р.	30.9	15806	16563	155806	34
11.07.1995р.	31.3	18266	24697	18021	39
12.07.1995р.	32.1	16082	25644	16082	30
13.07.1995р.	31.1	21306	14912	21488	34
14.07.1995р.	31.5	13801	14481	13539	29
17.07.1995р.	31.1	20268	11716	20476	28
18.07.1995р.	31.1	21745	21697	21745	40
19.07.1995р.	31.5	15765	21584	15396	36
20.07.1995р.	31.5	18712	18800	18712	39
21.07.1995р.	32.3	18512	28044	15783	34
24.07.1995р.	31.7	16067	9091	16067	32
25.07.1995р.	32.1	15086	20908	14773	35

Дата	Курс	Обсяг продажу	Попит	Пропозиція	Кількість банків
26.07.1995р.	32.0	18378	16374	18378	31
27.07.1995р.	31.8	18292	17492	18292	39
28.07.1995р.	33.4	16094	36717	9897	33
31.07.1995р.	33.4	11620	11913	11620	32
01.08.1995р.	34.6	15584	24785	12314	33
02.08.1995р.	34.6	17641	18698	17641	38
03.08.1995р.	34.2	10435	10326	10535	31
04.08.1995р.	34.2	15064	15070	15064	32
07.08.1995р.	34.2	16398	16398	16194	35
08.08.1995р.	37.0	12714	24830	12714	35
09.08.1995р.	37.5	17359	22393	15747	37
10.08.1995р.	36.5	18118	6104	26632	36
11.08.1995р.	37.1	10559	12543	9038	31
14.08.1995р.	36.9	11534	8876	11534	32
15.08.1995р.	37.0	11364	12817	11364	36
16.08.1995р.	36.4	10304	9631	14831	30
17.08.1995р.	34.8	16397	5029	20104	32
18.08.1995р.	34.0	13372	9022	15459	40
21.08.1995р.	33.8	16306	11352	17651	34
22.08.1995р.	32.8	18478	15803	18533	36
23.08.1995р.	34.5	18846	20134	11551	32
27.08.1995р.	35.5	12898	14695	8909	26
28.08.1995р.	35.0	17902	13773	17934	35
29.08.1995р.	35.0	11188	11397	11188	31
30.08.1995р.	35.0	14584	14588	14584	30
31.08.1995р.	35.0	17876	17907	17876	37
01.09.1995р.	35.0	13482	13482	13366	31
04.09.1995р.	35.0	6619	7173	6619	18
05.09.1995р.	35.8	9841	11864	5225	36
06.09.1995р.	37.2	6197	2575	6197	21
07.09.1995р.	36.4	15181	10484	19142	30

Дата	Курс	Обсяг продажу	Попит	Пропозиція	Кількість банків
08.09.1995р.	35.9	15283	12475	15367	29
11.09.1995р.	35.9	12860	12815	12860	30
12.09.1995р.	35.5	23114	15263	23114	27
13.09.1995р.	36.9	10266	18665	6010	36
14.09.1995р.	37.1	10353	13341	10249	32
15.09.1995р.	37.5	11344	14913	11344	27
18.09.1995р.	35.5	19502	4002	19552	27
19.09.1995р.	35.5	13195	14378	13186	34
20.09.1995р.	37.1	12573	17359	8151	33
21.09.1995р.	37.8	11925	13509	10315	33
22.09.1995р.	37.4	10935	8879	11264	30
23.09.1995р.	36.0	11203	4664	11870	33
26.09.1995р.	37.4	8295	14644	8153	29
27.09.1995р.	37.4	15723	16118	15723	30
28.09.1995р.	37.0	8911	7717	8911	29
29.09.1995р.	37.7	6922	10931	6778	22

**Інформація за результатами торгів білоруськими рублями
на Українській міжбанківській валютній біржі
у III кварталі 1995 року**

Дані в млн.BYR

Дата	Курс	Обсяг продажу	Попит	Пропозиція	Кількість банків
03.07.1995р.	11.5	6917	1395	7593	18
05.07.1995р.	13.1	1582	2859	806	19
10.07.1995р.	13.1	3597	3527	4521	20
12.07.1995р.	13.7	3179	3888	1910	15
17.07.1995р.	12.5	2090	1499	2090	19

Дата	Курс	Обсяг продажу	Попит	Пропозиція	Кількість банків
19.07.1995р.	13.1	2860	3857	1350	17
24.07.1995р.	12.8	3249	3225	3251	23
26.07.1995р.	13.3	1695	1994	1445	16
31.07.1995р.	13.7	4501	4504	2276	16
02.08.1995р.	13.8	2143	2613	1890	14
07.08.1995р.	13.0	7051	4140	7051	18
09.08.1995р.	14.4	4702	5276	3215	22
14.08.1995р.	14.4	1378	969	1378	18
16.08.1995р.	14.9	4174	4265	3974	17
21.08.1995р.	14.1	2475	1577	2981	12
23.08.1995р.	13.6	3518	2994	3897	13
28.08.1995р.	12.6	4836	3846	5911	15
30.08.1995р.	13.0	4589	5075	2386	16
04.09.1995р.	13.6	6619	7173	6619	18
06.09.1995р.	12.8	6197	2575	6197	21
11.09.1995р.	14.4	1781	7851	1595	21
13.09.1995р.	13.6	2959	359	3119	15
18.09.1995р.	14.8	2432	5639	1524	17
20.09.1995р.	15.2	1787	3294	1660	20
25.09.1995р.	14.4	3150	2063	4810	22
27.09.1995р.	15.3	3068	6512	2932	19

**Інформація за результатами торгів італійськими лірами
на Українській міжбанківській валютній біржі у
III кварталі 1995 року**

Дані в млн.IL

Дата	Курс	Обсяг продажу	Попит	Пропозиція	Кількість банків
27.09.1995р.	92.8	20.7	10.3	20.7	2

**Інформація за результатами торгів французькими франками
на Українській міжбанківській валютній біржі
у III кварталі 1995 року**

Дані в тис. FRF

Дата	Курс	Обсяг продажу	Попит	Пропозиція	Кількість банків
22.08.1995р.	32000	60	45	60	4
29.08.1995р.	32000	474	440	474	3
05.09.1995р.	29000	1293	0	1293	4
12.09.1995р.	32500	583	710	76	6
19.09.1995р.	31500	84	56	84	4
26.09.1995р.	30000	590	334	590	5

**Інформація за результатами торгів білоруськими рублями
на Українській міжбанківській валютній біржі
у III кварталі 1995 року**

Зміст журналу "Вісник Національного банку України" за 1995 рік

№	Головна тема	№	Огляд економіки і фінансів
Ющенко В.А. Підсумки діяльності Національного банку України за 1994 рік 2			
Календар подій у банківській системі за 1994 рік 2			
Додатки 2			
Банківська система України навесні 1995-го 1			
Спеціальний випуск журналу "Вісник НБУ"			
Звіт про роботу Національного банку України за 1994 рік та Основні напрями грошово-кредитної політики НБУ на 1995 рік.			
Доповідь Голови Правління НБУ В.А.Ющенка і співдоповідь заступника Голови Комісії Верховної Ради України з питань фінансів і банківської діяльності В.П.Гетьмана на пленарному засіданні Верховної Ради України 4 листопада 1995 року Грудень			
Представляємо департамент			
Важеєвська Т.А., Маврина Н.Я. Ризикам — бар'єр 4			
Галь В.М. Зниження курсу карбованця триває 4			
Гребеник Н.І. Гроші — специфічний товар 3			
Киреев О.І., Рибальченко В.П. Валютне регулювання в Україні та перспективи його розвитку 4			
Мельникова О.І., Розмайта Т.А. Здобути авторитет надійного фінансового партнера, або дещо про стан зовнішньої довгострокової заборгованості України 4			
Мельничук М.О. Методи прогнозування курсу карбованця 4			
Мигашко В.О. Становлення ринку цінних паперів в Україні 3			
Михайліченко С.Ю. Аналіз та прогнозування розвитку грошово-кредитного ринку в Україні 3			
Рибальченко В.П., Тимченко О.М., Мусієнко Т.М. Валютні надходження: продавати чи не продавати? 4			
Степаненко А.С. Валютний контроль: принципи, методи, завдання 4			
Ткачова В.В. Валюта під "арештом", або чому в Москві після розпаду Союзу заблоковано валютні кошти фізичних та юридичних осіб України 4			
Юрчук Г.В. Доларе, потіснися! 4			
Аналітичні роздуми			
Горячек І.Ю. Оцінка аудиту і реальність звіту 1			
Заходи НБУ щодо фінансового оздоровлення діяльності комерційних банків 1			
Муравський А.М. Проблеми на рівні регіонів 1			
Немкович Т.О. Індикатори успіху 1			
Омельяненко О.А. Кредит, що "працює" вночі 1			
Рекомендації НБУ щодо забезпечення фінансової стабільності банківської системи 1			
Тищенко О.Г. Продати квартиру і ...відкрити банк? 1			
Фабер С.В. І перевірки засвідчили, або як не "потрапити в історію" 1			
Шапкін Л.Л. Як вижити банку? 1			
Індикатори			
Лисицький В.І. Зростають витрати населення — розширяється споживчий ринок 4			
Микитенко Л.І. Аналіз динаміки процентних ставок 2			
Точка зору науковця			
Петрик О.І. Центральний банк — банкір уряду, а не його спонсор 3			
Шаров О.М. Тернисти шляхи становлення валютного законодавства України 4			
Школа банкіра			
Сало І.В. Необхідність кредиту та його суть 3			
Наші інтер'ю			
Ільїн М.В. Які кадри потрібні Національному банку? 4			
Степаненко А.І. Право нагляду — політика сприяння 1			
Дорогоцінні метали			
Фатеев М.П. Перше золото України 2			
Вільний мікрофон			
Аржевітін С.М. Локомотив на запасну колію? 1			
Коваленко Ю.С. До рейтингу банків із урахуванням ретроспективи їхньої діяльності 2			
Кравченко І.О. Новий закон нас влаштовує, якщо Верховна Рада України врахує деякі зауваження комерційних банків 4			
Світовий досвід			
Кудря Н.О. Франк у дома і в гостях, або як його еволюція впливає на валютну політику Франції 4			
Цілі та завдання банківського нагляду 1			
Щадрак Ф. Огляд елементів нагляду 1			
Довідкове бюро			
Запитання — відповідь 3			
Запитання — відповідь 4			

№**Нотатки експерта**

Німецька марка: справжня і фальшива
(за матеріалами Німецького федерального банку) 4

Ветерани

Бондар Д.М. Наша пам'ять вічна їм за подвиг 4

Музей нумізматики і боністики

Дві монетні системи. Підготувала С.Соломоненко 3
Котляр М.Ф. Монети Київської Русі 4

Хроніка

Воронова Л.В. Семінар банкірів 3

Вітаємо!

Вадиму Гетьману — 60 2

На терезах - валюта

Інформація за результатами торгів німецькими марками, доларами США, російськими і білоруськими рублями на Українській міжбанківській валютній біржі у І кварталі 1995 року 1

Інформація за результатами торгів німецькими марками, доларами США, російськими і білоруськими рублями на Українській міжбанківській валютній біржі у ІІ кварталі 1995 року 2

Інформація за результатами торгів німецькими марками, доларами США, російськими і білоруськими рублями, італійськими лірами, французькими франками на Українській міжбанківській валютній біржі у ІІІ кварталі 1995 року 4

ОФІЦІЙНІ ДОКУМЕНТИ

Положення про службу банківського нагляду Національного банку України 1

Роз'яснення щодо механізму контролю та виконання постанови Правління Національного банку України №40 від 25 лютого 1995 року "Про невідкладні заходи щодо фінансового оздоровлення комерційних банків та відновлення їх ліквідності та платоспроможності". 1

Положення про економічні нормативи регулювання діяльності комерційних банків 1

Від Національного банку України 1
Зміни та доповнення до інструкції №3

Національного банку України "Про порядок відкриття розрахункових, поточних та бюджетних рахунків в установах банків". 1

Порядок ведення касових операцій у народному господарстві України 1

Тимчасове положення щодо встановлення ліміту залишку готівки в касі, норм витрачення грошей з виручки, строків і порядку здавання виручки підприємствами, організаціями, установами і колективними

№

сільськогосподарськими підприємствами 1

Тимчасовий порядок організації контролю за дотриманням касової дисципліни 1

Про порядок здійснення дебетових платежів 2

Порядок надання кредитів селянським (фермерським) господарствам 2

Роз'яснення Національного банку України від 27.03.1995 р. 2

Положення про умови зберігання, обліку та погашення приватизаційних майнових сертифікатів у паперовій формі в установах банківської системи 2

Особливості проведення кредитних аукціонів Національним банком України щодо надання у 1995 році державної кредитної підтримки підприємствам 2

Про заходи щодо нормалізації платіжної дисципліни в народному господарстві України 2

Роз'яснення Національного банку України від 25.05.1995 р. 2

Порядок формування комерційними банками обов'язкових резервів 3

Телеграми Національного банку України (емісійно-кредитний департамент) 3

Правила проведення закритих кредитних аукціонів з продажу кредитів Національним банком України 3

Постанова Правління НБУ №123 від 16.05.1995 р. "Про внесення змін до порядку ліцензування банків та перерегистрації ліцензій уповноважених банків" 3

Порядок обліку власної валюти банків і роз'яснення щодо деяких рахунків 3

Доповнення №1 до Інструкції НБУ від 07.07.1994 р. №1 з організації емісійно-касової роботи в установах банків України 3

Постанова Кабінету Міністрів України і НБУ "Про проведення заліку взаємної заборгованості суб'єктів підприємницької діяльності України і оформлення простроченої заборгованості векселями". 3

Про відкриття спеціальних рахунків для виплат компенсацій громадянам, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи 3

Телеграма НБУ від 08.06.1995 р. 3

Додаткові роз'яснення про порядок розрахунків 3

Положення про економічні нормативи регулювання діяльності комерційних банків 3

Зміни та доповнення до Положення про застосування Національним банком України санкцій за порушення банківського законодавства, затвердженого постановою Правління НБУ №115 від 16.05.1995 р. 3

Роз'яснення Національного банку України (юридичний департамент) від 27.03.1995 р. 4

Доповнення до "Положення про пункти обміну іноземної валюти" 4

Роз'яснення Національного банку України та Комітету в справах нагляду за страховою діяльністю від 26.07.1995 р. 4

Роз'яснення Національного банку України про використання готівкової іноземної валюти як засобу платежу в Україні від 04.08.1995 р. 4

Роз'яснення Національного банку України (управління валютного регулювання) 4

Порядок відкриття та функціонування анонімних валютних рахунків фізичних осіб (резидентів і нерезидентів) 4

Порядок роботи обмінних пунктів уповноважених банків з одночасним виконанням функцій приписної каси 4

